

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1892. Andra Kammaren. N:o 34.

Lördagen den 30 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Justerades protokollsutdrag.

§ 2.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag

dels till Riksdagens skrivelse, n:o 39, till Konungen, angående ändringar i kongl. förordningen den 24 oktober 1885 om försäljning af vin, maltdrycker, kokadt kaffe och andra tillagade, icke spirituösa drycker,

och *dels* till följande delar af riksdagsbeslutet:

n:o 1, ingressen;

n:o 2, slutmeningen;

n:o 3, angående val af justitieombudsman och hans suppleant;

n:o 4, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;

n:o 5, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

n:o 6, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret i fråga om de af dem vidtagna åtgärder i afseende å uppförande af riksdags- och riksbankshus å Helgeandsholmen.

§ 3.

Till afgörande förelåg till en början konstitutionsutskottets memorial n:o 14, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll. Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

I detta memorial yttrade utskottet: att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen,

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

hvar emot utskottet funnit följande ärenden vara af beskaffenhet att böra jemlikt § 107 regeringsformen hos Riksdagen anmälas:

1:o.

Protokollen öfver sjöförvarsärenden för den 24 april 1891, n:o 3, och för den 11 september 1891, n:o 3, angående brister i åtskilliga anslag för flottan år 1890;

2:o.

Protokollen öfver civilärenden för den 16 oktober 1891, n:is 4 och 5, den 6 november 1891, n:o 7, samt den 20 november 1891, n:o 3, angående besvär i fråga om återbetalning af anordnade medel; samt

3:o.

Protokollet öfver ecklesiastikärenden för den 30 juni, n:o 2, angående ändring i fastställd lönereglering för presterskapet i Falu stads och Kopparbergs församlingars pastorat.

Efter det utskottets anmälan under *punkten 1* blifvit uppläst, anförde:

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter: Herr talman, mine herrar! Konstitutionsutskottet har ansett sig böra för Riksdagen anmäla, att 1890 års anslag till flottans öfningar och till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossecorpserna blifvit öfverskridna. Jag kan icke bestrida att, jemlikt § 39 riksdagsordningen, utskottet haft full rätt att göra denna anmälan, men jag anser icke § 107 regeringsformen i detta fall vara tillämplig, helst något öfverskridande af anslagen icke ifrågakommit, sedan Riksdagen under sistlidet år fattade beslut i fråga om öfverskridandet af anslagen till flottans öfningar för åren 1888 och 1889. Här är visserligen fråga om 1890 års anslag, som då icke förelåg till pröfning, men dervid skall jag be att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att jag då till kammaren helt oförbehållsamt anmälde, att 1890 års anslag äfven var öfverskridet. Jag yttrade nemligen: »och äfven under sistlidna år har uppkommit en icke obetydlig brist. Emellertid ber jag få upplysa, att åtgärder för innevarande år blifvit vidtagna för att nedbringa kostnaderna och utjemna bristen, men det ber jag också särskildt få fästa statsrevisorerernas uppmärksamhet på, att hela bristen icke kan under innevarande år betäckas, men jag hoppas med säkerhet, att så skall kunna ske under nästa år och öfningsanslaget åter komma på plus». Oaktadt kammaren således icke saknade kännedom om att anslaget öfverskridits, gjordes då likväl icke något yrkande på, att § 107 regeringsformen skulle tillämpas, utan kammaren beslöt endast en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för åstadkommande af jennvigt i detta anslag och förekommande för framtiden af dylika anticipationer. Om jag icke stält mig denna Riksdagens skrifvelse till efterrättelse, medgifver jag, att det varit på sin plats

att § 107 tillämpats, men såsom nu varit förhållandet, synes mig en sådan åtgärd opåkallad, helst då för år 1891 ett öfverskott på 173,000 kronor på öfningsanslaget uppkommit till betäckande af föregående årets brist och icke obetydligt derutöfver. Den ännu återstående bristen kommer utan tvifvel att under innevarande år helt och hållet utjemnas. Statsrevisorerna hafva icke heller funnit någon anledning till anmärkning, på grund deraf, såsom jag förmodar, att de tagit reda på att besparingar å anslaget numera blifvit gjorda och att dessa besparingar till en stor del betäcka den brist, som förut å anslaget uppkommit.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Hvad åter beträffar öfverskridandet af anslaget till beklädnad åt sjömans- och skeppsgossecorpserna, har icke samma lyckliga resultat vunnits som med öfningsanslaget, utan å detsamma har äfven sistlidet år uppkommit en brist, som uppgår till ett belopp af 7,743 kronor 99 öre; men jag ber få fästa kammarens uppmärksamhet på, att jag i Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof för år 1893 antydt, att det vore omöjligt för mig eller åtminstone förenadt med största svårighet att hålla anslaget inom vederbörliga gränser, och vid innevarande riksdag, då anslagen under femte huvudtiteln förelågo till behandling, uttalade jag samma åsigt. Det var då en talare på stockholmsbänken, tillika ledamot af konstitutionsutskottet, som nämnde att det fans ett suveränt medel att undvika dessa öfverbetalningar, nemligen att icke inkalla mera folk än man kunde betala, jag förmodar han menade än man kunde bekläda. Detta är visserligen ett godt medel, när det kan tillämpas, men det kan det icke under alla förhållanden, och för närvarande är det förenadt med största svårighet, och kanske äfven kostnader, att tillämpa det, ty den nya sjömanscorpserna är nu nästan fulltalig, och, så vidt jag vet, eger icke Kongl. Maj:t rätt att sätta en enda man ur tjenstgöring, och är han i tjenstgöring, måste han också beklädas.

Beträffande båtsmanshället är förhållandet likväl något olika. För några år sedan fastställdes af Kongl. Maj:t en tur- och uppfodringsrulla, enligt hvilken båtsmännen skulle i tur uppfodras till öfning, men sedan nu båtsmansinstitutionen är afsedd att upphöra, anser man det icke vara behöfligt att följa denna rulla utan uppfodra dem så sparsamt som möjligt. Om hela båtsmanshället skulle upphöra att inkallas, ber jag få fästa kammarens uppmärksamhet på, att då måste också Riksdagen anvisa det förut beviljade anslaget af 100,000 kronor till anställning af daglönare i den mån båtsmännen icke längre finnas att tillgå. Jag ber få nämna, att förlidet år hade antalet sjömän vid sjömanscorpserna ökat med 1,588 man, under det att båtsmännens antal endast minskats med 915 man. Tager jag skillnaden mellan dessa summor, så finner jag, att det är mellan 6 å 700 man, som måste beklädas utöfver det antal, för hvilket anslaget är beräknadt, och det inse herrarne väl, att det under sådana förhållanden är omöjligt att hålla anslaget inom behöriga gränser. Men vill Riksdagen anvisa hela den summa, som år 1887 begärdes och beviljades, då skall icke någon vidare brist uppkomma på detta anslag, det kan jag försäkra, men det blifver för staten betydligt dyrare. Till innevarande års ingång har Riksdagen icke anvisat ett enda öre till daglönare å varfven, oaktadt båtsmännens antal nedgått med hälften. För innevarande år är beviljadt 20,000

Ang. fullbor-
dad gransk-
ning af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

kronor, och för nästa år 19,000 ytterligare, men så länge icke medel till daglönarens anställande på varfven anvisas i samma mån som de uppförade båtsmännens antal minskas, kunna båtsmännen icke undvaras och anslaget måste öferskridas; men detta är billigare, såsom herrarne torde inse, än om man skulle på en gång öka anslaget till daglönare från 39,000 kronor till 100,000.

Af hvad jag nu yttrat torde å ena sidan framgå, att anslaget icke under närvarande förhållanden kan räcka till, utan måste öferskridas, men att å andra sidan detta anslag skall vara fullt tillräckligt under normala förhållanden, då båtsmännen kommit bort och den nya sjömanscorpsen blifvit fulltalig, hvilket äfven torde framgå deraf, att till beklädnad af sjömanscorpsen, fulltalig, icke erfordras mer än 36,000 kronor utöfver hvad som för närvarande utgår, under det att till beklädnad för båtsmännen år 1890 betalades 53,000 kronor. Tager jag skillnaden mellan dessa summor, eller 17,000 kronor, finner jag, att det är den summa som nu betalas öfver hvad vid normala förhållanden bör ifrågakomma. Då nu bristen för innevarande år är omkring 7,000 kronor, är det tydligt att, då båtsmännen äro borta, en behållning af minst 10,000 kronor kommer att årligen uppstå, hvartill äfven kommer behållningen på uppkommande vakanser, hvilket ytterligare bidrager att utjemna de äldre bristerna.

Under sådana förhållanden torde herrarne finna, att jag icke, hvarken i afseende på öfningsanslaget eller beklädnadsanslaget, kan, så vidt jag förstår, anses hafva gjort mig skyldig till någon anmärkning; och jag hemställer till kammaren, huruvida öferskridandet af de nämnda anslagen kan vara af sådan beskaffenhet, att rikets väl, såsom det står i grundlagen, kräver att § 107 regeringsformen tillämpas. För min del tror jag det icke.

Herr Ljungman: Med förvåning har jag hört, att statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet sökt göra troligt, att konstitutionsutskottet icke skulle varit berättigadt att göra den ifrågavarande anmärkningen, emedan Riksdagen föregående år aflåtit en skrifvelse till Kongl. Maj:t på grund af en hemställan från statsutskottet med anledning deraf, att öfverbetalning egt rum och anslag öferskridits. Herr statsrådet antydde äfven, att sistlidet års revisorer icke skulle gjort någon anmärkning rörande saken i fråga. Ja, det är visserligen sant, att Första Kammarens ledamöter i statsrevisionen undertryckt anmärkningen, men den finnes i statsrevisorernas berättelse i form af en reservation af samtliga de af denna kammare utsedde ledamöterna.

Såsom herrarne torde erinra sig från sammanträdet den 16 mars, då 5:te hufvudtiteln föredrogs, omnämndes, att i statsutskottet gjorts hemställan om, att en ny skrifvelse borde aflåtas, och upplystes tillika, att öferskridandet af anslagen å 5:te hufvudtiteln ökats ända derhän, att »öfverbetalningarna» vid 1890 års slut utgjorde 412,000 kronor. Det är sålunda obestriddigt, att ett öferskridande af anslagen egt rum på denna hufvudtitel i en allt jemt växande stor omfattning, och det är icke tvifvel om, att det är utskottets skyldighet att, när sådant kommer till utskottets kännedom, derom göra anmälan till Riksdagen. Grundlagens bestämmelser i §§ 62 och 65 regeringsformen, jemförda

med § 39 riksdagsordningen, ålägga utskottet i detta fall som en skyldighet att vidtaga föreskrifven åtgärd, ty här är alldeles obestriddigt, att en grundlagsöfverträdelse egt rum. Hvad skall väl för öfrigt statsregleringen tjena till, om statens anslag i sådan omfattning kunna få öfverskridas. Och det är här icke fråga om ett tillfälligt öfverskridande, utan om ett öfverskridande, som egt rum gång på gång.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

Hvad särskildt frågan om öfningsanslaget beträffar, har det under 1890 ökat från öfver 108,000 kronor till nära 235,000 kronor, och det är ju en ganska betydlig ökning för blott ett enda år. Under sådana förhållanden är saken af den märkliga beskaffenhet, att den icke gerna kan förbigås med tystnad.

Hvad åter angår syftet med utskottets anmälan, har det varit att, genom att fästa uppmärksamheten på förhållandet i fråga, föranleda den *rättelse*, som afsågs genom det förslag till skrifvelse, som väcktes i statsutskottet men undertrycktes. Det är verkligen tid på att grundlagens bud beträffande anslagen noggrant efterföljas med hänsyn till 5:te hufvudtiteln på samma sätt, som det sker i fråga om 2:dra, 6:te, 7:de och 8:de hufvudtitlarne, der man noga aktar sig för att öfverskrida anslagen. Ty om det också är fallet, att det är svårare att förhindra ett öfverskridande af anslagen inom 5:te hufvudtiteln än inom de andra hufvudtitlarne, så böra icke dess mindre allvarliga ansträngningar göras, för att så vidt möjligt dylika öfverskridanden må kunna undvikas. I den förhoppningen, att denna utskottets anmälan kommer att leda till ett önskligt resultat i det hänseendet, skall jag inskränka mig till att hemställa, att den föredragna punkten i utskottets memorial måtte med gillande läggas till handlingarna.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter: Jag skall till att börja med bedja att få upplysa herr Ljungman, att öfverskridandet af öfningsanslaget icke varit så stort som han sade, utan inskränkt sig till omkring 234,000 kronor och icke några 400,000 kronor. Hvad beträffar hans yttrande att anslaget till sjöförsvaret i *allmänhet* varit så mycket öfverskridet, så skall jag bedja att få anmärka, att anslaget till flottans öfningar åren 1876, 1877, 1878, 1879 och 1880 öfverskridits hvart enda år utan anmärkning. Ifrån 1880, då jag tog emot sjöförvarsdepartementet, började behållningarna först med 101,000 kronor, för 1882 med 41,000 kronor, för 1883 med 41,000 kronor, för 1884 med 314,000 kronor, för 1885 med 349,000 kronor, för 1886 med 102,000 kronor och för 1887 med 104,000 kronor. Efter 1888, sedan vi fått nya sjömanscorpsen, och man gjort upp program för att gifva den så mycken öfning som möjligt, så har anslaget öfverskridits under 3 år, tills dess det under förra året icke skett längre.

Vidare ber jag att i afseende på beklädnadsanslaget få nämna, att 1880, då jag tog emot sjöförvarsdepartementet, var bristen 100,000 kronor. Denna brist nedbringade jag till år 1887 till 14,000 kronor; litet hvart år på sätt, nu är meningen att göra. Under sådana förhållanden tror jag icke att den gjorda anmärkningen är berättigad.

Herr Hedin: Herr talman! För den händelse att jag skulle i något afseende hafva missuppfattat herr sjöministerns första anförande,

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

så har det varit ofrivilligt, om än mitt fel, och jag anhåller på förhand att i sådant fall blifva korrigerad.

Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet yttrade, så vidt jag förstod honom rätt, att da öfverskridande af anslag på öfver hufvudtiteln egt rum, konstitutionsutskottet enligt hans erkännande varit i sin fulla rätt att omförmäla det.

Jag tror, att jag har fattat yttrandet rätt. Men, säger herr statsrådet, deraf följer icke, att konstitutionsutskottet har haft anledning eller befogenhet att påyrka en anmälan enligt 107 § regeringsformen. Dervid har herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet rört vid en omtvistad konstitutionel fråga. Många hysa ju den meningen — och det torde vara svårt att bestrida dess rigtighet — att konstitutionsutskottet med anledning af 107 § regeringsformen icke kan göra något annat än en sådan anmälan, som uti den paragrafen finnes omtalad, men deremot icke är befogadt att utan en sådan anmälan eller ett sådant syfte, som denna paragraf utmärker, blott för Riksdagen referera någonting, som det finner anmärkningsvärdt, dock icke så att 107 § regeringsformen skulle tillämpas. Således tror jag, att konstitutionsutskottet, då det sagt, att det gör en anmälan enligt 107 § regeringsformen, har ställt sig grundlagens bokstafliga uttrycksätt och väl äfven dess verkliga andemening till efterrättelse, hvarmed jag dock icke vill ha förnekadt, att anmälan — eller hvad man nu skall kalla den — har förekommit äfven i annan form, så att 107 § regeringsformen icke har varit uttryckligen åberopad. Men derom kunna nu råda olika meningar. Till äfventyrs har herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet rätten å sin sida, men jag tror, att den öfvervägande meningen är för den åsigt, som jag nyss utvecklade.

Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet erkände sålunda, att då öfverskridanden af anslag under öfver hufvudtiteln egt rum — och öfverskridande af sådana anslag, det är, herr talman, alldeles detsamma som öfverträdelser af grundlagen — konstitutionsutskottet har varit i sin goda rätt, då konstitutionsutskottet för kammarne omförmäلت detta förhållande. Om nu konstitutionsutskottet dervid har varit i sin goda rätt, så betyder det helt enkelt, att konstitutionsutskottet har uppfyllt sin pligt, ty konstitutionsutskottet har icke några rättigheter att utöfva, när det så faller konstitutionsutskottet in, och låta bli, när man så tycker, utan rätt och pligt uti dessa båda fall äro alldeles identiska.

När vidare herr statsrådet yttrade, såsom skäl för det påståendet, att konstitutionsutskottet likväl icke hade bort göra en anmälan efter 107 § regeringsformen, att det var kammaren — så tror jag orden föllo — bekant för lidet år, att öfverskridande af anslag egt rum under år 1890, eftersom herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet sjelf helt öppet uttalat detta, och att likväl Riksdagen icke med anledning derutaf vidtog någon åtgärd, så ber jag få fästa uppmärksamheten derpå, att någon åtgärd med anledning af ett sådant, för öfrigt mycket öppet och honorabelt, meddelande af herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet icke kunde grundlagsenligt utaf Riksdagen vidtagas. Riksdagen kan icke besluta någon åtgärd i slikt fall annorlunda än på grund af en framställning från konstitutionsutskottet,

antingen på konstitutionsutskottets eget initiativ, eller derigenom, att en från statsutskottet ankommen anmälan blifvit utaf kamrarne till konstitutionsutskottet hänvisad och föranledt ett utlåtande till kamrarne. Deremot, med anledning af ett herr sjöministerns meddelande kan kammaren lika litet fatta ett beslut, som t. ex. om jag eller någon annan skulle hos herr talmannen begära ordet och säga, att jag yrkar det och det, när icke utgångspunkten är gifven uti konstitutionsutskottets utlåtande, hvilken i sin ordning är baserad på granskning af statsrådsprotokollen. Således, den omständigheten, att en åtgärd icke utaf Riksdagen vidtogs förlidet är med anledning af det meddelande, kammaren då fick af herr sjöministern, bevisar ju icke, att kammaren eller Riksdagen dermed har afhändt sig någon rätt, och, såsom jag sade nyss beträffande konstitutionsutskottet, rätt sammanfaller i detta fall med pligt.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Detsamma gäller också om hvad herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet anförde rörande beklädnadsanslaget. Den omständigheten, att herr statsrådet uti statsverkspropositionen har anført, huru ställningen är med detta anslag, och tillkännagifvit, att äfven för framtiden det är omöjligt efter hans uppfattning att undvika öfverskridande af detta anslag, kan icke på något sätt inskränka eller hämma konstitutionsutskottets granskningsrätt och derpå beroende rätt och pligt att till Riksdagen göra de framställningar, hvarom 107 § regeringsformen talar. Nu är det utan tvifvel så, att *i viss mening* kan man ju med fullkomlig rätt säga, såsom herr statsrådet nyss yttrade, att på dessa oregelbundenheter — som dock icke äro oregelbundenheter utaf något lindrigt slag, ty öfverskridanden af anslag äro lika många öfverträdelser af grundlagen — att, säger jag, rikets väl icke hänger derpå. Det beror nu emellertid på hvad man menar med rikets väl. Många torde vara af den meningen — och till den meningen bekänner jag mig — att ett noggrant iakttagande af lagar och författningar, och i främsta rummet af grundlagarne, och deras iakttagande i främsta rummet af dem, som befinna sig uti den ställning, som de ärade herrarne der innehafva, är verklig en någonting, som på det högsta intresserar rikets väl.

Det vore icke underligt, om kammaren började på att ledsna på att höra talas om öfverskridanden af anslag under 5:te hufvudtiteln, ty detta missbruk — herr talmannen behagade finna, att det är ett lindrigt ord jag använder — detta missbruk har på den hufvudtiteln blifvit kroniskt, och om somliga sagt — jag refererar uttrycket, men gör det icke till mitt — att detta missbruk har blifvit så kroniskt, att det stundom ser ut rent af som ett trots mot grundlagens bud och mot statsrevisorernas och Riksdagens ganska fogliga paminnelser — om detta har blifvit så och om man börjar att ledsna vid att höra talas härom, hvilken är så den rätta utvägen att välja? Är det att utaf ledsnad och trötthet vid detta besluta sig för att säga: ja, vi få väl uti denna sak, som ändå aldrig kan hjälpas, låta udda vara jemnt? Eller är det riktigare att, såsom hittills, offlätligt fästa uppmärksamheten på felet, på missbruket, i förhoppning att man dock slutligen skall få det afhjelpat och rättadt? För min del bekänner jag mig till den senare meningen, och majoriteten inom konstitutionsutskottet har

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

gjort likaledes, och jag hoppas, att kammaren skall godkänna denna vår åsigt. Redan år 1889 skulle statsrevisorerna ha kunnat anmärka, att anslaget till flottans öfningar år 1888 hade blifvit öfverskridet. En sådan upplysning meddelades icke då af statsrevisorerna, men år 1890 anmärkte statsrevisorerna, att detta anslag vid 1889 års slut befans vara öfverskridet med 108,471 kronor 96 öre. Hela anslaget i budgeten utgör 670,000 kronor, och således uppgick öfverskridandet till ett belopp af omkring $\frac{1}{6}$ af anslaget summa i budgeten. Sedermera upplyste 1891 års revisorer, att under år 1890 samma anslag ytterligare öfverskridits med 126,496 kronor 85 öre och att anslaget vid 1890 års slut balanserade med en brist, en skuld eller, med den förskönande term, som begagnas uti marinförvaltningen, en »öfverbetalning» å icke mindre än den summa, som herr statsrådet för en stund sedan behagade nämna, af 234,968 kronor 31 öre. Således har under tre år å rad, nemligen 1888, 1889 och 1890, öfverskridanden af detta anslag, anslaget för flottans öfningar, egt rum, och dessa öfverskridanden, de ha varit — jag upprepar det ännu en gång, herr talman — lika många öfverträdelser utaf hvad som grundlagen uti regeringsformens 62 och 64 §§ föreskrifver, öfverträdelser, hvilka grundlagsstiftaren har ansett så betydelsefulla, att grundlagsstiftaren, oafsedt konstitutionsutskottets rätt, d. v. s. pligt, att göra anmälan enligt 107 § regeringsformen, derjemte uti § 39 mom. 2 af riksdagsordningen har ålagt statsutskottet att, när detta utskott finner något anslag vara öfverskridet, derom göra anmälan till kamrarna, hvarefter förfares enligt 106 eller 107 § regeringsformen mot den embetsman, som en sådan anordning kontrasignerat. Nu framgår utaf den första punkten af det uti föreliggande memorial utaf konstitutionsutskottet citerade statsrådsprotokoll, att, när de år 1890 skedda s. k. öfverbetalningarna hos Kongl. Maj:t anmälades den 24 april 1891, icke någon åtgärd vidtogs, ja, icke ens någon åtgärd ifrågasattes för att för framtiden förebygga upprepande utaf detta missbruk, och detta har konstitutionsutskottet icke kunnat undgå att finna synnerligen anmärkningsvärdt.

Jag öfvergår till det andra anslaget, nemligen beklädnadsanslaget. Der ha vi att skilja mellan tvenne brister, en gammal och en nyare, utaf hvilka den förra daterar sig från en tid före nuvarande herr statsrådet och chefens för sjöförvarsdepartementet embetstillträde, eftersom den börjar redan samma år, då detta anslag uppfördes såsom *förslagsanslag*, högst 282,000 kronor — tror jag — nemligen år 1878. Detta var ju således ett par år, innan nuvarande herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet tillträdde sitt nu innehafvande embete. Denna brist har emellertid ännu icke blifvit beträckt, trots det af Riksdagen — jag kan nu icke säga huru många gånger — gifna bemyndigande för Kongl. Maj:t att till täckande utaf denna brist använda besparingar. Men dertill ha sedermera kommit nya öfverskridanden af anslaget, nemligen år 1889 med 8,257 kronor 60 öre, år 1890 med 26,650 kronor 97 öre och år 1891 med 7,743 kronor 90 öre. Lika litet som vid frågan om det nyss omtalade anslaget, det för flottans öfningar, fann Kongl. Maj:t, då bristen för år 1890 uti statsrådet inför Kongl. Maj:t i fjor anmälades, anledning att vidtaga

och ingen fann anledning att ens ifrågasätta någon åtgärd för förebyggande för framtiden utaf upprepande af detta missbruk.

Om en tredje brist vill jag icke yttra mig, nemligen bristen på sjökarteverkets anslag, då den blifvit betäckt. Derom är således icke något annat att säga, än att ett sådant öferskridande i sjelfva verket aldrig hade bort få ega rum.

Men deremot kan jag icke underlåta att tillägga ett par ord om anslaget till flottans nybyggnad och underhåll. I skrifvelse till Kongl. Maj:t i början af förlidet är hemstälde marinförvaltningen, att en statsrevisionens anmärkning mot öferskridande af detta anslag icke måtte till någon åtgärd föranleda, därför att anslaget då skulle vara betäckt med anlåtande utaf det följande årets, d. v. s. det då löpande årets anslag. Oregelbundenheten är således tydligen erkänd. Men jag fruktar, att Kongl. Maj:t dervid, naturligtvis utan någon afsigt å marinförvaltningens sida, blifvit något missledd. Det lär väl knappast förhålla sig så, att anslaget verkligen var betäckt, utan om jag icke allt för mycket misstager mig, så återstod nog vid 1890 års slut en icke alldeles obetydlig s. k. öfverbetalning, för att icke tala om, att man kanhända skulle kunna finna summan af denna öfverbetalning ökad genom noggrann granskning af vissa andra anslagsrubriker.

Det är, såsom jag yttrat från början, möjligt, att kammaren börjar på att ledsna vid att höra talas om dessa öferskridanden, men då dessa åtgärder, som jag tillätit mig att karakterisera som missbruk, utaf grundlagen betecknas såsom synnerligen betänkliga, så har konstitutionsutskottet enligt min tanke riktigt förfarit, då konstitutionsutskottet ansett det vara sin pligt att på dessa förhållanden fästa Riksdagens uppmärksamhet, under förhoppning, att man med fullföljande af det hittills af Riksdagen valda sätt dock slutligen en gång skall komma derhän att förebygga upprepande af sådana åtgärder, och det är under uttalande af den förhoppningen, som jag i likhet med konstitutionsutskottets ärade vice ordförande anhåller, att kammaren behagade med godkännande af utskottets anmälan lägga den föredragna punkten till handlingarna.

Herr Ljungman: Med anledning af hvad herr statsrådet och chefen för kongl. sjöförvarsdepartementet genmälde mot mig, skall jag bedja att få fästa hans uppmärksamhet på, att jag yttrade att på anslaget till flottans öfningar bristen hade ökats från 108,500 kronor till närmare 235,000 kronor; men, tillade jag, en ledamot af statsutskottet upplyste under kammarens sammanträde den 16 sistlidne mars, att samtliga »öfverbetalningar» å alla anslagen till femte hufvudtiteln vid 1890 års slut uppgingo till 412,000 kronor, en uppgift, som då icke bestreds och som jag förmodar icke heller kan bestridas. Att öfverbetalningarna å allenast de två nu ifrågavarande anslagen icke uppgingo till så stort belopp, är klart och har ej heller af mig påstått. Till hvilket belopp de uppgå, står anfördt i utskottets memorial och behöfde ej af mig särskildt framhållas. Att öferskridanden å anslagen under femte hufvudtiteln egt rum många år förut, vill jag icke bestrida, men den omständigheten förringar ingalunda utskottets anmärkning. Utskottet kan ju icke anmärka dylika öferskridanden i

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

andra fall än de, hvilka i föreskrifven ordning kommit till utskottets kännedom, och det är först i år, som detta genom statsrådsprotokollen skett.

(Forts.)

Herr Östberg: Då yrkande framstälts, att detta konstitutionsutskottets memorial måtte med gillande läggas till handlingarna, ber jag för min del att få yrka, att det måtte läggas till handlingarna utan något särskildt uttalande af kammaren.

Det är naturligtvis i sin ordning, att Riksdagen fäster uppmärksamhet vid de fall, då ett bestämdt anslag öfverskridits, men deraf följer icke, att det i alla händelser är lämpligt att derom göra anmälan enligt 107 § regeringsformen. Konstitutionsutskottets majoritet har ansett det vara sin pligt att göra det, och i sådant fall kan naturligtvis ingen anmärkning framställas mot deras åtgärd, ty man måste ju göra, hvad man anser vara sin pligt. Jag har deremot för min del ej den uppfattning, att i detta fall någon anmälningspligt ålegat konstitutionsutskottet. Jag tror, att man i sådana fall som detta bör lämpa sitt handlingssätt efter beskaffenheten af det öfverskridande, som egt rum. I fall det visar sig, att öfverskridandet egt rum på grund af värdslöshet eller att medlen blifvit använda utan nytta, anser jag en sådan åtgärd vara på sin plats. Är det deremot så, att anslagen blifvit använda med all önskvärd omsorg och de gjorda utbetalningarna ej hafva kunnat undvikas, så anser jag, att en anmärkning ej bör komma i fråga. I detta afseende har emellertid utskottet icke lemnat någon utredning. Utskottet har inskränkt sig att påpeka det obestriddiga förhållande, att anslaget öfverskridits och har deraf hemtat anledning och ansett sig pligtigt att framlägga förhållandet för Riksdagen.

Jag skall bedja att till förtydligande af min mening få göra en jemförelse. Jag har i många år varit ledamot af landsting. Landstinget har under sig åtskilliga inrättningar, till hvilka bestämda årliga anslag äro anvisade. Det visar sig nu ganska ofta, att de bestämda anslagen blifvit öfverskridna. Då saken förekommer i landstinget, anställas undersökningar, huruvida utbetalningarna verkligen varit behöfliga eller om de kunna gifva anledning till anmärkning mot de förvaltande myndigheternas sätt att sköta sina åligganden. Visar det sig då, som det alltid gjort i det ifrågavarande landstinget, så länge jag tillhört detsamma, att det icke finnes någon anledning att klandra vederbörande, så beviljar landstinget hvad som behöfves för att täcka bristen, och aldrig har det kommit i fråga att framställa något klander mot vederbörande derför att ett anslag blifvit öfverskridet, liksom det ej heller förekommit, att landstinget underlåtit att omvälja samma personer af den anledning, att ett sådant förfarande egt rum.

Med anledning af hvad jag nu framhållit skall jag bedja att få yrka, att betänkandet måtte läggas till handlingarna.

Herr Petersson i Hamra förenade sig med herr Östberg.

Herr Ljungman: Med anledning af herr Östbergs senaste anförande skall jag blott bedja att få påpeka, att hvad han nämnde möj-

ligen kunde vara berättigadt för den händelse någon gjort hemställan om aflåtande af en sådan skrivelse, som omförmåles i 107 § regeringsformen; men så har här icke skett, utan det har yrkats, att utskottets anmälan i denna punkt skulle med gillande läggas till handlingarna, hvilket icke innebär annat än ett uttalande, att utskottet handlat rätt, då det lemnat kammaren del af saken i fråga genom denna anmälan.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Herr Jonsson i Hof: Det yrkande, som af herr Östberg framstälts, syftar helt och hållet på att underkänna konstitutionsutskottets förfaringsätt i detta fall och således helt enkelt ogilla det. Nu har utskottet här konstaterat, att ett öfverskridande af anslagen egt rum, och när regeringsformen och riksdagsordningen bestämdt stadga, hvad konstitutionsutskottet i sådant fall har att göra, är det då lämpligt, att kammaren emot utskottet i detta fall skulle uttala sitt ogillande i den indirekta form, som herr Östbergs förslag innebär? Det borde väl tvärt om vara både med ordning och pligt öfverensstämmande, att kammaren håller utskottet räkning för att det tagit reda på sådana förhållanden, så att kammaren icke söker afvänja utskottet från att göra sin pligt vid kommande riksdagar.

Jag får därför instämma i herr Ljungmans yrkande såsom helt och hållet berättigadt.

Herr Dahn: Jag är i allt väsentligt förekommen af de båda föregående talarne. Herr Östberg medgaf, att det var utskottets skyldighet att göra en dylik anmälan för Riksdagen, men ansåg, att den icke skulle med gillande läggas till handlingarna. Dermed motsäger han ju sig sjelf, ty om utskottet gör en anmälan, som är befogad enligt 107 §, såsom om summor, som för bestämdt ändamål äro anslagna, blifvit dragna till andra ändamål eller något af Riksdagen fastställt anslag blifvit öfverskridet, då bör väl kammaren, minst sagt, med gillande af hvad utskottet hemställt lägga dess utlåtande till handlingarna.

Jag skall bedja få instämma i herr Ljungmans yrkande.

Herr Hedin: Jag anbåller, herr talman, att få fästa den ärade ledamotens på upplandsbänken uppmärksamhet derpå, att praxis i det landsting, som har förmånen att få räkna honom till ledamot, absolut icke utgör någon regel hvarken för konstitutionsutskottets eller för den svenska Riksdagens åtgärder. Vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att grundlagen absolut icke gifver någon anledning till den uppfattning, att konstitutionsutskottet borde ingå i någon utredning af den frågan, huruvida de medel, med hvilka ett anslag, beviljadt af Riksdagen å budgeten, har blifvit öfverskridet, användts på ett efter utskottets förmenande lämpligt sätt, eller huruvida de hafva användts utan nytta, utgifvits af vårdslöshet. Det är en sak, som faller utanför konstitutionsutskottets skyldigheter. Deremot har konstitutionsutskottet enligt grundlagens bud i 62, 64 och 65 §§ regeringsformen, jemförda med den nyss citerade 39 § 2 mom. riksdagsordningen, till ovilkorlig pligt att se efter, huruvida grundlagens föreskrift, att Kongl. Maj:t ej må öfverskrida de anslagsbelopp, som blifvit i riksstaten uppförda, respekterats. Det har konstitutionsutskottet att se efter och, om fel i

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

det hänseendet blifvit begånget, derom göra anmälan till Riksdagen. Men att detta skulle förutsätta granskning af det mer eller mindre lämpliga användningssättet, derför lemna icke någon bokstaf i grundlagen något som helst stöd.

Det är helt enkelt en fråga om rätt uppfattning eller missförstånd af några af grundlagens allra enklaste bud.

Herr Östberg: Jag har begärt ordet endast för att svara på herr Dahns anmärkning. Jag yttrade verkligen icke det, att jag ansåg, att det var konstitutionsutskottets pligt att göra anmälan. Jag nämnde i stället, att jag hade den uppfattningen, att sådant icke är nödvändigt och enligt min öfvertygelse här icke lämpligt.

I afseende på herr Hedins yttrande kan jag icke behöfva svara något vidare, än att jag fullkomligt respekterar hans uppfattning, då han ansett det som sin pligt att framställa en anmärkning. Jag har blott deremot framhållit den uppfattning, som jag för min del hyser i den föreliggande frågan.

Herr Boëthius: Det har här i afton flera gånger yttrats, att det skulle varit konstitutionsutskottets pligt att enligt 107 § göra denna anmälan. Jag kan emellertid icke finna, att grundlagen ålägger någon sådan pligt. Om den anmälan, som konstitutionsutskottet skall göra enligt 107 § regeringsformen, säges det, att konstitutionsutskottet eger att göra den. Här har således konstitutionsutskottet pröfningsrätt.

Anser konstitutionsutskottet, att en anmärkning faller under 107 § regeringsformen, är sålunda utskottet icke pligtigt att göra anmälan, utan eger dervid förfara efter som det anser sakens natur kräfva. Emellertid hafva de anföranden, som här i afton varit före, gått ut på att nu skulle föreligga en grundlagsöfverträdelse. I sådant fall skulle här, enligt mitt förmenande, icke 107 § tillämpas, utan den 106:e, ty denna senare paragraf afser lagbrott, och i fråga om sådana eger utskottet icke pröfningsrätt, utan der heter det, att utskottet *skall* i sådant fall väcka åtal inför riksrätt. Jag vet visserligen, att en annan praxis här gjort sig gällande, men då man talar om grundlagens tydliga bud, synes det mig, att detta äfven här vid lag skall tillämpas och detta saknar icke heller sitt berättigande. När det nemligen är fråga om verkligt juridiska brott, då fordras det enligt all sund rättsordning, att der skall få förekomma en juridisk pröfning; men en sådan eger och kan icke ega rum enligt 107 § regeringsformen, ty dertill fordras ett juridiskt förfaringsätt. Det är också därför vår grundlag föreskrifver, att när ett grundlagsbrott föreligger, så *skall* 106 § tillämpas. Detta är också öfverensstämmande med den uppfattning, som hystes af vår grundlags stiftare. Derpå har jag ett bevis i hvad den man, som haft största andelen i vår grundlags författande, Hans Järta, yttrat i en uppsats om 106 och 107 §§ regeringsformen. I denna uppsats frambåller han med mycken skärpa, att 107 § skall tillämpas, när det gäller fråga om stora konstitutionella spörsmål eller då någon ledamot af statsrådet gjort sig olämplig att sitt embete bekläda. När det är fråga om stora principfrågor, då skall således, enligt hans uppfattning, denna paragraf tillämpas. Det är den parlamentarism, som

vår grundlag känner till. I förenämnda uppsats yttrar Hans Järta bland annat: »Man må härvid alltid ihågkomma, att användandet af 107 § i regeringsformen är en politisk handling, icke en juridisk, att dervid är fråga om rikets sannskyldiga nytta, icke om enskild rätt. En rättskränkning, som skall åtalas, måste bevisas med omständlig noggrannhet. Styrelsefel åter kännas i sina verkningar. Att sant framställa dessa senare är att ådagalägga de förra. Skulle den ifrågavarande 107 § i regeringsformen så tillämpas, att speciella regeringsbeslut framdroges till rikens ständers granskning, hvar funnes då det hinder för rikens ständers inkräktningar på styrelsens område, den konungamagtens sjelfständighet, den säkerhet för enskilda medborgare mot skiftande fraktioners förtryck, hvartill 1809 års regeringsform syftar? Man läse denna grundlag, icke styckevis utan i dess stadgandens sammanhang, jemte det betänkande af konstitutionsutskottet, som åtföljde förslaget till densamma.» Derefter yttrar han vidare: »Men, torde man säga, hvartill tjenar, med nu yrkade inkränkningar, rikens ständers ifrågavarande magt att begära en ministèrförändring? När må den göras gällande? Jo, i stora fall, då hela regeringssystemet eller någon hufvudgren deraf, eller en och annan rådgifvares öfliga förhållande vore värdt ett sådant klander, som kunde anstå nationalrepresentationen och icke blott några olustiga individer inom fronderande sällskapskretsar. Regeringsformens stiftare, skyldiga att förese framtida möjligheter, tänkte sig den, att en konung, sjelf mindre skicklig i styrelsekonsten, kunde öfverlemna sitt välde åt rådgifvare, som i det hela följde skadliga regeringsmaximer eller saknade drift och förmåga att bibehålla regeringsärendena i en jemn och stadig gång. För sådana fall, hvilka borde förmodas sällan inträffa, ville de förbehålla rikens ständer en petitionsrätt, svarande mot den, som i England utöfvas af folkhopar, samlade på källare och värdshus. De ville i Sverige gifva ädelhet och måtta åt en frihetsakt, som någon gång kunde behöfvas för att förekomma mera vådliga rörelser af ett allmänt missnöje. Men regeringsformens bokstaf och anda vittna, att de icke ville gynna ett lättsinnigt bruk af den yttersta kontrollen mot en skadlig styrelse och icke låta denna kontroll i otid så utnötas och så göras föraktad, att densamma, om rätt nöd den framdeles påkallade, skulle då vara utan kraft.»

Nu kan man säga, att det är olämpligt att använda en så stor apparat, när det är fråga om mindre saker. Då en grundlagsöfverträdelse föreligger, är det emellertid icke en så liten sak, derom är jag ense med utskottet, men då fordrar också rättvisan, att grundlagsbrottet skall juridiskt bevisas. Ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter har också förutsett detta, då den i 6 § stadgar, att äfven i fråga om mindre öfverträdelser mot grundlagen skall riksrätt afgöra, om grundlagsbrott föreligger. Det heter nemligen i denna paragraf: »ankomme det på Rikets Ständer, att hos Konungen göra sådan anmälan, hvartill 107 § af regeringsformen dem berättigar, med iakttagande af de vilkor samma § i dess senare mom. stadgar». När det således är fråga om ett verkligt lagbrott, då skall först och främst detta brott juridiskt bevisas och derefter följer det straff, som ansvarighetslagen i öfriga paragrafer stadgar. Är målet af sådan beskaf-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

fenhet, att det icke faller under någon af dessa öfriga paragrafer, då ege, sedan brottet blifvit konstateradt, Riksdagen att tillämpa 107 § i regeringsformen, det vill säga afgöra huruvida Riksdagen anser att ifrågavarande brott är sådant, att det kan rubriceras under frågan om rikets sannskyldiga nytta. Det tillvägagående, konstitutionsutskottet här följt, synes mig därför icke fullt lagligt. Jag vill dermed icke hafva framkastat någon anklagelse mot det nuvarande konstitutionsutskottet, ty jag vet mycket väl, att ett sådant tillvägagående har häfd för sig, men häfd bryter dock icke grundlag. Är det så, att man anser att det nuvarande ansvarighetssystemet är olämpligt och för tungrodt, borde konstitutionsutskottet känna sig uppmanadt att framlägga förslag till ändring i detta system; men jag kan icke finna lämpligt, att utskottet är efter år följer ett förfaringsätt, hvars grundlagenlighet synes mig vara i hög grad tvifvelaktig.

Häruti instämde herrar *Alexanderson* och *Restadius*.

Herr Andersson i Nöbbelöf: Jag har icke hört någon bestrida konstitutionsutskottets rätt att framställa en anmärkning i förevarande fall. Det synes mig då besynnerligt, att personer här uppträda och söka så att säga vindicera bort konstitutionsutskottets föreliggande utlåtande. För min del håller jag deremot konstitutionsutskottet räkning för att det gjort denna anmälan. När man granskar statsverkets räkenskaper, är det icke sällan man finner sådana utbetalningar, som den här ifrågavarande. Men vid närmare efterseende finner man, att dessa öfverbetalningar skett genom utanordning på grund af ett kongl. bref, och för utfärdande af detta kongl. bref är décharge då redan beviljad, så att statsrevisorerna vanligtvis icke komma någon väg i detta hänseende. Derfor tror jag, att det är lämpligt, att konstitutionsutskottet nu sjelft börjat i tid granska dessa kongl. bref och utanordningar.

Då man, såsom sagdt, icke kunnat bestrida utskottets befogenhet i detta fall, kan jag icke förstå annat än att vi måste med godkännande lägga betänkandet till handlingarna. Det skulle, efter mitt förmenande, se ganska besynnerligt ut, om Riksdagens Andra Kammare, sedan konstitutionsutskottet gjort denna anmälan, nu skulle säga: det fästa vi oss icke vid eller det bry vi oss icke om.

Ett skäl, som åberopats af dem, som yrkat att betänkandet utan vidare skulle läggas till handlingarna, är, att dessa öfverbetalningar fortgått under många år, ja, att de äro så att säga permanenta eller kroniska. För min del kan jag icke anse, att detta är något skäl för deras yrkande; tvärt om är det just detta som gör, att man, så vidt jag förstår, bör med godkännande lägga memorialet till handlingarna, så att man en gång blir fri från dessa öfverbetalningar.

Herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet anförde äfven såsom ett skäl, att statsrevisorerna förlidet är icke framställt någon anmärkning i förevarande fall, och troligtvis menade herr statsrådet, att statsrevisorerna därför godkänt öfverbetalningarna. Men hvarför icke någon anmärkning framställdes, det berodde helt enkelt på lottkastningen vid valet af revisionens ordförande. Alla revisionens ledamöter från Andra Kammaren ville framställa anmärkning, hvilket

äfvén visat sig af den reservation, som bifogades statsrevisorernas berättelse. Första Kammarens revisorer ville deremot icke göra anmärkning, och revisionens ordförande fälde utslaget, så att ingen anmärkning framställdes. Såsom herrarne veta, beror nemligen vid lika antal röster beslutet inom statsrevisionen på ordförandens röst. På detta sätt kom det sig att ingen anmärkning blef framställd mot dessa öfverbetalningar, hvilka sålunda alls icke blifvit af revisionen i dess helhet godkända.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

För min del instämmer jag i det af herr Ljungman framställda yrkande.

Herr Ljungman: Med anledning af talarens på upplandsbänken senaste yttrande ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att jag och andra med mig upprepade gånger åberopat äfvén riksdagsordningen. Dess 39 § 2 mom. är nemligen just det grundlagsstadgande, som innehåller speciella bestämmelser om öfverskridandet af anslag, och der heter det tydligt, att det vid behandlingen af ett ärende sådant som detta skall *förfaras efter 106 och 107 §§ regeringsformen*, hvilket icke kan betyda annat än att konstitutionsutskottet har att välja antingen mellan riks rätt, om utskottet så finner skäligt, eller en anmälan efter 107 § regeringsformen. Läser man igenom denna senare grundlagsparagraf, så skall man af dess ordalydelse mycket lätt finna, att den eger tillämpning i föreliggande fall.

Hvad beträffar det af herr Boëthius nyss citerade yttrandet ur en uppsats af Hans Järta, så må det hafva sitt värde, då Järta ju, såsom vi veta, var en mycket framstående författare; men icke har Riksdagen och icke heller konstitutionsutskottet någonsin följt hans åsikter såsom en grundlag. Tvärt om har hos konstitutionsutskottet, i hvilket äfvén suttit flere framstående män bland dem, som voro med om stiftandet af 1809 års grundlag, en helt annan uppfattning gjort sig gällande.

Herr Elowson: En ärad talare på stockholmslänsbänken har såsom sin åsigt framhållit, att den anmälan, som konstitutionsutskottet gjort i denna punkt, vore hvarken nödig eller lämplig. En annan talare på upsalabänken har sagt, att grundlagen icke älägger utskottet såsom en *pligt* att göra den anmälan, som nu skett. Genom dessa begge uttalanden har frågan enligt mitt förmenande blifvit ställd på sin spets. De båda talarne förmena, att konstitutionsutskottet saknat grundlagsenlig befogenhet att göra denna anmälan. Å andra sidan har utskottet noga pröfvat de omständigheter, som föreligga, och der efter kommit till den åsigt, att utskottet ansett det vara sin pligt att för Riksdagen göra ett tillkännagifvande af det innehåll, som memorialets första punkt utvisar. Det tillkommer nu, herr talman, kammaren att skilja mellan dessa båda meningar och afgöra, huruvida konstitutionsutskottet fullgjort sin pligt, då det gjort denna anmälan till Riksdagen, eller om det saknat befogenhet dertill. Då jag för min del, såsom ledamot af konstitutionsutskottet, är fullkomligt öfvertygad, att utskottet varit i sin goda rätt, samt att det endast ledts af sin

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

pligtskänsla, anhåller jag att få förena mig i det yrkande, som först framstälts af utskottets vice ordförande.

Herr Boëthius: Jag vill blott med anledning af herr Ljungmans yttrande påpeka, att riksdagsordningens § 39 mom. 2 handlar *icke* om konstitutionsutskottet. I § 39 riksdagsordningen — det var förmodligen den han menade — talas endast om hvad statsutskottet skall göra, om det upptäcker att anslag öfverskridits. Men hvad konstitutionsutskottet skall göra, det föreskrifves i § 106 regeringsformen.

För öfrigt vill jag mot herr Elowson anmärka, att jag icke framställt något yrkande och egentligen icke alls berört den saken, utan jag har blott velat fästa kammarens uppmärksamhet på denna principfråga. Detta kunde lika väl hafva skett vid någon föregående riksdag som nu, men jag har i alla fall ansett det vara af vikt, att denna principfråga någon gång drages fram.

Herr Beckman: Jag begärde ordet egentligen för att säga, att det dock kunde vara af ett visst intresse att, med anslutning till hvad talaren på upsalabänken nyss nämnde om Hans Järtas åsigt, verkligen få höra, till hvilka konsekvenser dessa principer leda. Hans Järta har sjelf framställt dem just i sammanhang med de ord, som nämnde talare nyss uppläste. Han säger: »Med ett diktadt exempel må vi förtydliga vår mening. Vid granskningen af statsrådets protokoll har konstitutionsutskottet anmärkt, att samtliga statsrådets ledamöter eller vissa af dem tillstyrkt flera allmänna mått och steg, syftande att utomordentligt inskränka eller utvidga handelsfriheten. Utskottet, tillgifvet det liberala eller det prohibitiva systemet, anser statsrådets motsatta åsikter och handlingssätt icke vara förenliga med rikets sannskyldiga nytta. Derom *kan* då utskottet göra en anmälan hos rikens ständer, men icke nämna den eller den speciella resolutionen såsom efter utskottets öfvertygelse skadlig, utan endast motivera sin framställning på utfärdade allmänna författningar eller på en följd af allmänt kända åtgärder, röjande styrelsemaximer, dem utskottet fördömer.»

Ja, herr talman, för min del skulle jag icke hafva synnerligt mycket att invända emot, att man ginge så långt i parlamentarism. Men jag undrar, om vissa andra skulle vara lika belåtna med en sådan sakernas ordning?

Jag yrkar bifall till herr Ljungmans förslag.

Herr Ljungman: Det är ett bra märkvärdigt sätt, på hvilket herr Boëthius läser grundlagen. Riksdagsordningens § 39 handlar visserligen om statsutskottet, men i paragrafens mom. 2 säges, att, då statsutskottet upptäckt, att anslag öfverskridits, skall det derom göra anmälan, hvilken naturligtvis eger rum enligt § 57 riksdagsordningen. Derefter *förfares enligt 106 och 107 §§ regeringsformen*. Det är alltså konstitutionsutskottet, som handlägger målet. Statsutskottet har endast att göra anmälan, som sedermera remitteras till konstitutionsutskottet, hvilket behandlar ärendet. Bestämmelsen om förfaringsättet träffar sålunda endast konstitutionsutskottet, men alls icke statsutskottet.

Herr Östberg: Herr Elowson yttrade, att kammarens beslut i denna sak kommer att visa, huruvida kammaren anser, att konstitutionsutskottet varit befogadt att framställa denna anmärkning. För min del kan jag icke se saken på detta sätt. Så vidt jag förstår, kommer nemligen kammarens beslut att hafva en helt annan betydelse. Om det går i ena riktningen, innebär det ett uttalande af klander mot herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet, men om det går i andra riktningen, innebär det endast att kammaren utan att göra något särskildt uttalande låter vid hvad i ärendet förekommit få bero.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Härmed förklarades öfverläggningen i detta ämne slutad. Derunder hade yrkats, *dels* att utskottets i nu föredragna punkt gjorda anmälan måtte med gillande läggas till handlingarna, och *dels* att memorialet i nämnda punkt måtte läggas till handlingarna. Herr talman gaf propositioner i enlighet med dessa yrkanden och fann den förra meningen hafva flertalets röster för sig. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med gillande af konstitutionsutskottets enligt 107 § regeringsformen gjorda anmälan i 1:sta punkten af memorialet n:o 14, skall lägga memorialet i denna punkt till handlingarna, röstar

Ja:

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutat att lägga memorialet i nämnda punkt till handlingarna.

Omröstningen utföll med 129 ja och 80 nej; och hade kammaren alltså beslutat i enlighet med ja-propositionens innehåll.

Beträffande vidare utskottets i *punkten 2* gjorda anmälan anförde:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Groll: Herr talman, mine herrar! Konstitutionsutskottets anmärkning i denna punkt åsyftar egentligen att uttala, att, sedan uti ett af kammarrätten behandladt anmärkningsmål kammarrätten ålagt en tjänsteman återbäringsskyldighet af utanordnade statsmedel, Kongl. Maj:t, derest Kongl. Maj:t finner kammarrättens utslag lagligen grundadt, icke skulle ega att eftergifva den ålagda återbäringsskyldigheten. — Enligt min öfvertygelse hvilat konstitutionsutskottets anmärkning i detta afseende på en fullkomligt oriktig uppfattning utaf betydelsen af den revision, som i kammarrätten eger rum. Förmodligen har utskottet tänkt sig, att här vore fråga om tillämpning af Kongl. Maj:ts benådningsrätt, och utskottet har dervid, möjligen på grund af ordalydelsen i den paragraf af regeringsformen, som handlar derom, ansett att Kongl. Maj:t i nu ifrågavarande mål icke kunnat gifva nåd, därför att dessa mål icke vore af brottmåls natur. Det heter nemligen i § 25 regeringsformen,

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

att Konungen eger att i brottmål göra nåd. Men, mine herrar, i de nu föreliggande fallen har Kongl. Maj:t icke af nåd eftergifvit något af hvad som genom kammarrättens utslag ålagts vederbörande tjänstemän att återbära. Kammarrättens åtgörande i anmärkningsmål består i förevarande afseenden deruti, att om vid granskningen af räkenskaperna rörande statsverket anmärkning af vederbörande revisor göres derom, att en utbetalning icke varit grundad på gällande föreskrifter, kammarrätten undersöker huru dermed sig förhåller. Och om kammarrätten dervid finner, att utbetalningen icke öfverensstämmer med gällande föreskrifter, så har kammarrätten att förklara, att den tjänsteman, som utanordnat dessa medel, icke haft stöd derfor af gällande föreskrifter och att det derfor är hans skyldighet att återbära medlen. Kammarrätten har vid sin undersökning af länsräkenskaperna — om hvilka frågan nu gäller — att i första rummet tillse, huruvida den gjorda utbetalningen öfverensstämmer med den för länet upprättade stat. Sådan stat, benämnd länsstat, upprättas årligen för hvarje län i början af året utaf statskontoret. Deri upptagas alla anslag, hvarmed länsstyrelsen för året har att röra sig, med hänvisning till de kongl. bref, som gälla angående dispositionen af hvarje särskildt anslag. Kammarrätten har sålunda vid sin granskning att i första rummet tillse, huruvida utbetalningen öfverensstämmer med länsstaten. Nu kan det dock inträffa, att under året ske förändringar i gällande föreskrifter genom beslut, som af Kongl. Maj:t under året meddelas. Dessa blifva då att betrakta som tillägg till länsstaten, och kammarrätten måste således vid granskningen taga hänsyn äfven till dessa beslut. Men kammarrättens granskning innefattar icke någon undersökning utaf lämpligheten af den eller den utbetalningen, utan endast huruvida den verkligen skett och i så fall grundar sig på gällande föreskrifter. Derför har uti de fyra mål, som här äro i fråga, kammarrätten efter min tanke yttrat sig alldeles riktigt, då kammarrätten sagt att dessa utbetalningar icke öfverensstämt med gällande föreskrifter och i anledning deraf ålagt vederbörande att lemna igen penningarne. Sedermera, när ett af kammarrätten sålunda meddeladt beslut genom besvär fullföljes till Kongl. Maj:t, har Kongl. Maj:t att se till, om kammarrättens uppfattning om att utbetalningarna icke grundat sig på gällande föreskrifter är riktig. Detta är den enda pröfning, som i besvärsväg kan ifrågakomma. Om då Kongl. Maj:t finner att dessa utbetalningar, på sätt kammarrätten antagit, icke grundat sig på gällande föreskrifter, så förklarar naturligtvis Kongl. Maj:t att kammarrättens utslag är lagligen grundadt.

Men hos Kongl. Maj:t tillkommer derjemte en pröfning, som är af annan betydelse. Kongl. Maj:t kan nemligen undersöka, huruvida den eller den utgiften, oaktadt den icke varit grundad på några redan gällande föreskrifter, kan vara af den nytta för det allmänna, att den det oaktadt bör godkännas.

Derför och då i de här föreliggande fallen det icke alls varit fråga om att dessa utgifter icke blifvit gjorda, utan endast att de icke blifvit gjorda i öfverensstämmelse med gällande föreskrifter, samt det är alldeles ostridigt, att utbetalningarna skett för statsändamål, har Kongl. Maj:t i dessa frågor, vare sig någon ansökan framstälts eller

icke, varit oförhindrad förklara, att staten borde vidkännas dessa utgifter; och att sålunda den tjänsteman, som utanordnat dessa medel, icke behöfde återbära dem. Detta är något helt annat än en nådefråga. Jag skall bedja att få anföra ett exempel, som kanske tydligare belyser hvad jag menar.

Om det till exempel inträffar en större eldsvåda, och många människor till följd deraf blifva husvilla och lida nöd, så torde det vara Kongl. Maj:ts befallningshafvandes ovilkorliga rätt och pligt att, om ingen annan hjälp kan erhållas och Kongl. Maj:ts beslut ej hinner inhemtas, på egen risk utaf statsmedel, som han har om händer, utanordna hvad som är nödvändigt. Lika säkert är dock, att om denna åtgärd hiinner pröfvas i kammarrätten, innan Kongl. Maj:ts godkännande deraf hunnit komma emellan, måste kammarrätten förklara att dessa medel skola utaf länsstyrelsen återbäras, derför att utbetalningen icke grundat sig på några af Kongl. Maj:t meddelade föreskrifter. Om det så klagas häröfver hos Kongl. Maj:t, så måste naturligtvis Kongl. Maj:t ogilla besvären, ty kammarrättens utslag är lagligen grundadt. Men Kongl. Maj:t, som finner att Dess befallningshafvande handlat som han bort och som ju ostridigt före kammarrättens beslut egt godkänna utbetalningen, kan väl icke hafva blifvit förhindrad att godkänna åtgärden endast derför att kammarrättens beslut mellankommit; men följden af godkännandet blifver naturligtvis, att den af kammarrätten ålagda återbäringsskyldigheten förfaller.

Nu vill jag icke fästa mig vid, att man i dessa frågor säkerligen kan påvisa hundratals prejudikat. Så långt tillbaka jag kunnat finna, har det uti anmärkningsmål, likartade med de nu ifrågavarande, förfarits så att, när det funnits utaf omständigheterna påkalladt, Kongl. Maj:t eftergifvit återbäringsskyldigheten. Jag vill icke fästa mig vid dessa prejudikat, utan, oakadt de lemnats utan anmärkning, vill jag i dessa fall icke stödja mig vid annat än hvad jag anser framgå af sjelfva sakens innebörd.

Sådan utskottets anmärkning är formulerad, torde jag med hvad nu yttrats redan få anses hafva besvarat densamma, d. v. s. jag anser och hoppas, att det skall framgå af hvad jag nu yttrat, att den omständigheten, att Kongl. Maj:t förklarat kammarrättens utslag i angifna fallen lagligen grundadt, icke utgjort hinder för Kongl. Maj:t att eftergifva återbäringsskyldigheten. Men jag skall bedja att få tillägga några ord i afseende på sjelfva de utgifter, som här varit fråga om. Det har anmärkts i några af de fyra mål, som äro relaterade i utskottets betänkande under denna punkt, att utbetalningar skett för inköp af böcker och kartor. Böckerna hafva varit lagböcker eller sådana, som angått länet och som varit behöfliga för vederbörande länsstyrelse. Det är ju helt naturligt, att sådana utgifter egentligen skett för det allmännas bästa. Men det fans verkligen icke meddeladt några föreskrifter, som berättigade länsstyrelserna till att göra sådana inköp; och först med anledning af de i kammarrätten gjorda anmärkningarna blef Kongl. Maj:ts uppmärksamhet fäst å denna brist, hvadan ett kongl. bref utfärdades, i kraft hvaraf länsstyrelserna nu mera ega att inköpa böcker till visst angifvet belopp.

Så är det en anmärkning, som gäller inbindning af en bok. I

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

afseende derå vill jag blott erinra, att om boken köpts bunden i stället för obunden, så hade en anmärkningsanledning mindre förefunnits.

En tredje kategori af anmärkningarna i kammarrätten rör renskrifning. På grund af ett kongl. bref, som är meddeladt i administrativ väg, ega länsstyrelserna för renskrifning af vissa expeditioner anlita anslaget till skrifmaterialier och expenser. Det stadgas visserligen deri, att i räkningarna å renskrifningen skulle tydligen uppgifvas den grund, hvarefter beräkningen skedde; men Kongl. Maj:t har icke stadgat någon viss grund, utan Kongl. Maj:t har lemnat öppet att i hvarje särskildt fall granska grunden. Det kan ju hända, att renskrifvarne på somliga ställen vilja hafva betaldt efter sida eller ark, på andra håll åter efter timme eller dagspenning o. s. v.

Kongl. Maj:t föreskref därför icke någon bestämd grund, utan förordnade endast, att en grund borde angifvas. I afseende på de flesta af ifrågavarande utbetalningar är också grunden angifven, så att betalningen utgått ibland timvis, ibland såsom dagaflöning o. s. v. Kammarrätten har i allmänhet, så vidt jag vet, ansett sig icke kunna godkänna annan beräkningsgrund än per timme, per sida eller per ark, men deremot icke dagaflöning. Detta är emellertid en fråga, som, när den kommer till Kongl. Maj:t, kan af Kongl. Maj:t fritt pröfvas. Är Kongl. Maj:t öfvertygad om, att betalningen af allmänna medel för renskrifningen skett i behörig ordning, så kan naturligtvis Kongl. Maj:t godkänna utbetalningen, äfven om det utslag, som kammarrätten, hvars granskningsrätt är af mera formel natur, i frågan meddelat, icke kan af Kongl. Maj:t förklaras icke vara lagligen grundadt.

Herr Ljungman: Med anledning af hvad herr statsrådet och chefen för civildepartementet anförde, skall jag bedja att få yttra några ord. Af hans anförande framgår, att han i viss mån har missuppfattat utskottets anmälan, och dertill är kanske skulden den, att memorialet i denna punkt, till följd deraf att den afser fyra olika mål, icke är så klart affattadt, som kanske hade varit önskvärdt. Förhållandet är nemligen det, att i utskottet samtliga målen i fråga föredrogos i klump på en gång, emedan de alla hade en viss i ögonen fallande yttre likhet med hvarandra. Ser man emellertid bort från denna yttre likhet och granskar dem särskildt hvar för sig, så kommer man till ett helt annat resultat än det, som herr statsrådet har angifvit. Jag vill visst icke bestrida hans uppfattning att vara riktig, att när kammarrätten dömt, att en utgift borde återbetalas på grund af att den icke varit fotad på en bestämd författning eller kongl. skrifvelse, Konungen då kan medgifva befrielse ifrån återbetalningsskyldighet, i fall det kan visas, att utgiften skett för ett *giltigt statsändamål*. Men i de af målen i fråga, som härröra ifrån länsstyrelsen i Falun, är det alldeles uppenbart, att *en del* af de ifrågavarande medlen utbetalts för kostnader, som alldeles icke bort under några vilkor få täckas med statsmedel.

Innan Konungen afgjort dessa mål, har han naturligtvis inhemtat utlåtanden öfver desamma. Besvärerna öfver kammarrättens dom ifrån landskamreraren i Falun remitterades sålunda till statskontoret. Statskontoret tillstyrkte, i hvad det rörde utgifterna för inköp af en bok

och en karta, att vederbörande skulle befrias från betalningsskyldighet; men i afseende på öfriga utbetalningar förklarade statskontoret, att en del deraf vore utaf den beskaffenhet, att de icke bort utgå af allmänna medel.

Det hade förut blifvit framhållet af kammarrätten, och det är alldeles gifvet, att om en ordinarie tjänsteman icke sjelf vill utföra sådana arbeten, som åligga honom, utan vill, att en annan skall utföra dem i hans ställe, så får han naturligtvis sjelf betala det. Om en embetsman t. ex. icke sjelf vill skriva ett koncept utan skaffar en person, som skrifer efter hans diktamen, så får han naturligtvis bekosta denna skrifning sjelf. Detta är alldeles uppenbart, då det åligger honom att sätta upp konceptet sjelf. Staten har icke någon skyldighet att betala renskrifning vid länsstyrelserna annat än i sådana fall, när det gäller skriftliga expeditioner till kronfogdar och länsmän eller dylikt.

Det har verkligen gjort ett sorgligt intryck på konstitutionsutskottet att oupphörligt se sådana försök af embetsmän att kasta på staten utgifter, som det har ålegat dem sjelfva att bekosta. Jag vill dock erkänna, att Kongl. Maj:t i ganska många fall afvisat dessa försök; men här har verkligen förelegat, beträffande just dessa mål från Falun, fall, då Kongl. Maj:ts rådgifvare varit allt för godhertade af sig och tillstyrkt, att statsmedel måtte få användas för betäckande af sådana utgifter, som bort bestridas af vederbörande embetsmän sjelfva.

Hvad vidare beträffar det andra målet, eller det från Malmöhus län, så är visserligen förhållandet icke så uppenbart, som i det nyss nämnda fallet från Falun, men slarf föreligger dock, fast statskontoret har vid detta tillfälle verkligen kunnat tillstyrka, att Kongl. Maj:t skulle medgifva, att vederbörande måtte få sig efterskänkt skyldigheten att återbetala medlen.

Hvad återigen det tredje målet beträffar, eller det som angår inbindningen af en bok, så vill jag ju icke bestrida, att det kan ha varit skäl för Kongl. Maj:t att dervidlag handla, som Kongl. Maj:t gjort; men jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att den 20 februari, således endast några månader förut, Kongl. Maj:t resolverade alldeles motsatsen. Då gälde det landskamreraren i Mariestad. Det synes mig icke vara fullt lämpligt, att en sådan inkonsequens gör sig gällande vid behandling af mål, att resolutionerna skola gå i alldeles motsatt riktning, fast förhållandena i allt äro fullständigt lika.

Anmärkningen i fråga är visserligen icke af någon stor betydighet, men är dock på sin plats såsom en belysning af missbruk, hvilka söka inrota sig. Det är så fallet med de flesta anmärkningar af liknande beskaffenhet, att de göra gagn derigenom, att de föranleda, att vederbörande redogörare och handhafvare af statsmedel noggrannare handskas med dessa och uppfylla sitt uppdrag med större omsorg. Om en enskild person icke hade ställt sig författningar och stadganden till efterrättelse, så hade han tvifvelsutän gatt förlustig beloppet helt och hållet äfven i sådana fall, der han möjligen hade lika goda anspråk, som vederbörande tjänstemän, att få utgiften i fråga bestridd af statsmedel. Här återigen föreligga fall, der under inga vilkor statsmedel bort få användas för betäckande af kostnaderna i fråga. Detta gäller dock visserligen endast *en del*, men i alla fall dock en del af beloppen i

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

fråga. Jag skall därför hemställa, att den föredragna punkten af memorialet måtte med gillande läggas till handlingarna.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Groll: Med anledning af herr Ljungmans yttrande derom, att en del af ifrågavarande utgifter utgjort betalning för sådana arbeten, som utaf vederbörande tjänstemän sjelfva borde hafva verkstälts, skall jag bedja att få meddela, att jag för min del icke kunnat finna något sådant framgå af handlingarna. Det är visserligen sant, att de extra-ordinarie tjänstemännen äro skyldiga att göra så mycket, som de förmå; men jag kan icke gerna tänka mig, att man kan utsträcka sina pretentioner i det afseendet i oändlighet, och man kan väl icke begära af dem, att de för den aflöning af 500 à 600 kronor, som dessa extra biträden under de första åren i allmänhet åtnjuta, skola arbeta t. ex. 20 timmar i dygnet. Det kan ju absolut icke gå för sig. De arbeta, så långt deras krafter räcka, men på det att icke massor af expeditioner skola hopa sig hos länsstyrelserna och på det att icke ärendena skola till stor del komma att ligga nere, måste länsstyrelserna naturligtvis anlita renskrifvare, som hjälpa till. I vissa fall torde väl äfven inträffat, att ett eller annat af de extra biträdena någon gång, om t. ex. arbetstiden i allmänhet varit bestämd till 8 à 9 timmar på dagen, förklarar sig villigt att mot särskild betalning arbeta ytterligare några timmar med att skriva rent, och att i så fall medel tagits ifrån förevarande anslag till betalning af öfverarbetet. Om herrarne behaga se efter, hvad som i utskottets betänkande är relateradt angående det af herr Ljungman först anförda målet, så har deri uttryckligen uppgifvits, att de vid länsstyrelsen anställde tjänstemännen icke å de tider, som varit anslagna till arbete, medhunnit uppsättningen och renskrifningen af expeditionerna. Det hade väl då varit temligen oklokt af länsstyrelsen, om den icke sökt att på annat sätt få dessa arbeten utförda. Jag kan således för min del icke finna, att Kongl. Maj:t, när ärendena af Kongl. Maj:t pröfvades, icke skulle haft anledning efterskänka återbäringsskyldigheten.

Herr Elowson: Herr talman! Jag erfar med tillfredsställelse, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet uti sitt uttalande medgifvit, att uti dessa mål det icke kan vara fråga om Kongl. Maj:ts benädningsrätt enligt § 25 regeringsformen. Det kan icke efter mitt förmenande falla någon in, att det här skulle vara fråga om brottmål, och endast i detta fall skulle ifrågavarande paragraf vara tillämplig. Jag tror emellertid, att detta uttalande ifrån statsrådsbanken är utaf en viss betydelse, och jag ber att få fastslå detsamma. Det är nemligen så, att det förefinnes mindre rigtiga föreställningar angående benädningsrätten, och till och med en så långt framskjuten tjänsteman som en landskamrerare har uti sin underdåniga ansökan hos Kongl. Maj:t anhållit, att Kongl. Maj:t »täcktes af gunst och nåd befria honom från återbetalningsskyldighet». Det synes härvid ha föresväfvat denne landskamrerare, att Kongl. Maj:t i detta fall skulle ha tillfälle att använda benädningsrätten. Jag tager för alldeles gifvet, att samme landskamrerare icke skulle vilja gå in på, att det härvid vore fråga om brottmål; och det är fullkomligt rigtigt, att detta icke är brottmål;

det kan det ju icke vara. Frågan gäller helt enkelt ett mer eller mindre riktigt användande af vissa mindre belopp, som vederbörande tjänsteman sjelf kunnat utanordna, och då har han kanske utanordnat dem på ett mindre korrekt sätt och på grund deraf blifvit af kammarrätten ålagd att återbära desamma. Någon tillämpning för den kungliga nåden kan här enligt mitt förmenande icke ifrågakomma.

De medel, hvarom är fråga, hafva anvisats på Öfverhufvudtitelns anslag till skrifmaterialier, expenser och ved m. m. Det har anmärkts i kammarrättens revisionsafdelning, att medlen icke blifvit i allt på behörigt sätt anordnade och använda. Öfver revisionsafdelningens anmärkningar hafva i vederbörlig ordning förklaringar inkommit. Kammarrätten har fäلت utslag. Öfver dessa hafva sedan underdåniga besvär anförts, och Kongl. Maj:t har pröfvat kammarrättens utslag, enligt hvilka vissa medel skulle återbetalas, vara lagligen grundade.

Nu säger herr statsrådet och chefen för civildepartementet, att kammarrätten i första instans företar pröfning, huruvida medlens användande är öfverensstämmande med gällande föreskrifter; vid den slutliga pröfningen granskar Kongl. Maj:t äfven om så är. Skulle det nu af nämnda granskning framga, att medlen blifvit utanordnade och använda på sätt som icke öfverensstämmer med gällande föreskrifter, så resolverar kammarrätten, att det är lagligt att medlen böra återbetalas, och Kongl. Maj:t säger, att detta utslag är lagligen grundadt. Men nu tillägger herr statsrådet, att Kongl. Maj:t företar derjemte en pröfning af annan betydelse. Kongl. Maj:t inlåter sig nemligen i pröfning om, huruvida medlen användts till nytta för det allmänna eller till fördel för staten. Detta, herr talman, är en teori, som ur konstitutionel synpunkt icke är riktig. Om några medel blifvit anvisade till ett ändamål, så är det icke konstitutionellt rätt att använda samma medel till ett annat ändamål, äfven om detta andra ändamål skulle vara nyttigt, till och med nyttigare än det ändamål, för hvilket de bort användas. Denna teori är, säger jag, i konstitutionellt hänseende icke riktigt, ja till och med farlig.

Det kan icke falla någon in att på allvar vilja försvara användningen af medel för annat ändamål, än de blifvit beviljade, af den orsak att det andra ändamålet skulle vara nyttigare. Det är en mycket farlig teori att inlåta sig på.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet anförde ett exempel, som jag tror icke har mycken likhet med det ifrågavarande. Det kan ju lätt hända att liknelser halta. Han talade om anslag, som kunna beviljas till personer, som blifvit utsatta för eldsolyckor. Jag vet icke af erfarenhet, om anmärkning i detta afseende blifvit gjord. Knappast skulle jag tro, att detta kan komma i fråga. Jag tror att medel, som anvisas till detta ändamål, äro af annan beskaffenhet än de ifrågavarande. Här är fråga om användandet af expensmedel. Dessa hafva blifvit enligt kammarrättens och Kongl. Maj:ts sammanstående utslag använda på ett sätt, som icke varit lagligt. Då synes man förgäfvades spana efter den författningsgrund, den författningsparagraf, med stöd hvaraf Kongl. Maj:t kan frikalla vederbörande från återbetalning af hvad de origtigt använt. Det synes mig således uppenbart, att Konungens rådgifvare i detta fall icke ådagalagt den nitälskan för

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

författningens helgd, som man af deras höga embetsställning kunnat vänta.

Då jag hyser denna uppfattning, anhåller jag att få förena mig med herr vice ordföranden i konstitutionsutskottet i hans yrkande.

Herr Ljungman: Hvad beträffar herr statsrådets och chefens för civildepartementet gemmäle mot hvad jag anfört skall jag bedja att få fästa uppmärksamheten uppå, att i dessa två mål från Falun äro åtskilliga utgiftsposter så otydligt redovisade, att det icke lyckats vare sig kammarrätten eller statskontoret att taga reda på för hvilka ändamål de i verkligheten användts. Statskontoret har också icke kunnat tillstyrka ett efterskänkande af återbetalningsskyldighet i ifrågavarande fall. Sökanden synes icke heller hafva tänkt sig att någon eftergift skulle kunna ske, ty han har anhållit att af *gunst och nåd* få medlen eftersänkta. Detta har deremot icke egt rum i fallet från Malmö eller i fallet från Kalmar. Den redovisning, som i *vissa delar* lemnats från Falun, är verkligen sådan, att den nog starkt påminner om skalden Wadmans bekanta redovisning för det förbrukade kronobrännvinet. Det är alldeles omöjligt att kunna bedöma, om medlen användts för ändamål, som varit af den beskaffenhet att staten bort gälda beloppen. Detta är så tydligt framhållet såväl i kammarrättens utlåtande och i den reservation, hvilken afgifvits af presidenten Lovén, som i statskontorets utlåtande, att det bort mana till större försigtighet vid sakens afgörande. Hade så icke varit förhållandet, hade naturligtvis anmärkningen uteblifvit. Anmärkningen har utskottet framställt i afsigt att åstadkomma *rättelse*, sasom fallet ju i regeln är äfven med de anmärkningar, som framställas af statsrevisorerna. Det är nemligen alldeles gifvet, att dessa anmärkningar, hvarigenom uppmärksamheten fästes på liknande missbruk och missförhållanden, skola leda till större noggrannhet.

Herr Hedin: Herr talman! Herr statsrådets och chefens för civildepartementet första yttrande innehöll väsentligen, att, under det att kammarrätten i frågor af den förevarande beskaffenheten undersöker icke lämpligheten, utan lagligheten af en åtgärd, Kongl. Maj:t derjemte har att utom lagligheten af det beslut, i hvilket kammarrätten har stannat, äfven pröfva lämpligheten. Låtom oss betrakta något litet hvad detta påstående innebär. Kongl. Maj:t pröfvar först lagligheten af ett kammarrättens utslag och finner dess laglighet vara ostridig. Derefter skrider Kongl. Maj:t till pröfning af lämpligheten af detta samma kammarrättens beslut, d. v. s. Kongl. Maj:t företar sig då att pröfva, huruvida det var lämpligt, att gällande laga föreskrifter blifva iakttagna eller icke, och Kongl. Maj:t kommer då till det resultat, att det var lämpligt att — de *icke* blefve iakttagna, *icke* åtlydda, utan tvärtom öfverträdna. Detta är en teori, som är lika besynnerlig till sin grund som betänkelig till sina följder, och jag vill tillägga omöjlig att leta upp något grundlagsstadgande till stöd för.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet ville vidare explicera sin uppfattning och stödjå sin åsigt genom åberopande af ett exempel. Om, sade han, en svår eldsvåda skulle utbryta med svåra

påföljder för befolkningen i orten, och Konungens befallningshafvande då företoge sig att utanordna af tillgängliga medel hvad som erfordrades för att afhjelpa den värsta nöden, så, derest icke Kongl. Maj:t först hunne pröfva denna åtgärd af Konungens befallningshafvande, innan den komme under granskning i kammarrätten, skulle kammarrätten komma att döma till återbetalning utaf de med anledning af eldsvådan sålunda utgifna medlen. Tillät mig, herr talman, att först göra den anmärkningen, att jemförelsen synes mig icke vara lyckad mellan å ena sidan en sådan åtgärd, vidtagen uti nödstillfälle af Konungens befallningshafvande icke till förmån för honom, icke till förmån för några af hans underordnade tjenstemän, utan för att afhjelpa eller lindra de första följderna utaf en stor olycka, och å andra sidan den åtgärd, hvarigenom en tjensteman, i strid med för honom utfärdad och gällande föreskrift, för att undslippa honom åliggande utgifter i stället anlitar statsmedel. Jag tror, att jemförelsen felar redan i sjelfva sin grund, men dertill vill jag lägga äfven följande: om Konungens befallningshafvande vidtager en sådan åtgärd, hvilket jag tycker är alldeles naturligt att han skall göra, så lär Konungens befallningshafvande icke behöfva utsätta sig för att en kammarrätts dom om återbärande af dessa medel mellankommer, innan Kongl. Maj:t pröfvat den frågan. Utan tvifvel kan Konungens befallningshafvande omedelbart hos Kongl. Maj:t göra anmälan om förhållandet och begära att Kongl. Maj:t ställer till hans förfogande för ändamålet de medel, som redan blifvit utbetalda eller ännu mera, om så skulle behöfvas. Det torde till och med kunna sättas i fråga, om uti slika fall kammarrätten ens skulle döma till någon återbetalningsskyldighet.

Herr statsrådet återopade vidare, såsom han yttrade sig, »hundra-tals» prejudikat. Jag känner icke, om de äro så många, men betvivlar naturligtvis icke alls den uppgift, som af honom lemnats. Jag vill till detta endast svara, att prejudikat i en sådan fråga hafva icke någon betydelse. Det är ett drag i vårt lands såsom i andra länders konstitutionella historia, att det gått mer eller mindre långsamt att, såsom ett berömdt uttryck en gång lydde, göra kartan till en sanning. Men därför att felaktighet, att missbruk, till och med öfverträdelse af klara grundlagsbud icke blifvit vid första sig yppande tillfälle föremål för åtal af den myndighet, som sådant har tillkommit, deraf följer icke, att med häfvens rätt det som är olagligt sedermera har blifvit lagligt.

Jag vill vidare, eftersom herr statsrådet till en del gick igenom de särskilda fallen, erinna derom, att den fråga, på hvilken konstitutionsutskottet velat fästa kammarens uppmärksamhet, icke är den, om det är en välfärdsangelägenhet för svenska staten, att icke dessa, i några fall mycket obetydliga, i andra fall rätt stora, men i allt fall för svenska statskassan icke allt för betungande belopp blifvit utgifna, utan att frågan naturligtvis inskränker sig helt och hållet till principen. Och herr statsrådet känner mycket väl och erkänner utan tvifvel riktigheten af grundsatsen: det är mot principerna du skall göra motstånd.

Herr statsrådet yttrade, att här har icke varit fråga om någon åtgärd af nåd. Låtom oss se till hvad det då har varit. Uti samtliga de fall, herr talman, som konstitutionsutskottet sammanfört under denna 2:dra punkt i sitt memorial, hafva de der omnämnde klagande embets-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

eller tjänstemännen blifvit af kammarrätten dömda till återbetalning af obehörigt utunordnade medel. I samtliga dessa fall har Kongl. Maj:t likaledes funnit att kammarrättens utslag, hvarigenom de blefvo ådömda denna återbetalningsskyldighet, varit lagligen grundade, såsom framgår af de granskade statsrådsprotokollen. Det är följaktligen icke i utöfningen af sin magt och befogenhet såsom högsta administrativt-judiciella myndighet här i landet, som Kongl. Maj:t upphäft dessa utslag. Kongl. Maj:t har icke upphäft dem såsom felaktiga, såsom icke med lag öfverensstämmande; tvärtom, han har funnit dem lagligen grundade. När Kongl. Maj:t icke dess mindre har till all kraft och verkan undanröjt följderna af dessa utslag, hvad är det då Kongl. Maj:t har gjort? Kongl. Maj:t har tillegnat sig en benädningsrätt på ett område, der benädningsrätten honom icke tillkommer, ty grundlagen inskränker användandet af den kungliga nåden uttryckligen till brottmål. Om det fins en grundsats i vår konstitutionella rätt, om hvilken icke kan blifva någon den ringaste tvist eller tvifvel, huru långt den sträcker sig, måtte det vara denna, såsom den finnes uttryckt i 25 § regeringsformen. Låtom oss i stället för detta positiva stadgande: »Kongl. Maj:t eger att i brottmål göra nåd», se saken från negativ synpunkt. Då är det klart, att Kongl. Maj:t icke eger göra nåd i tvistemål. Det är icke mindre klart, att Kongl. Maj:t icke eger att benåda från iakttagande af processuella lagstadganden, att upphäfva i nådeväg följderna utaf min försummelse att iakttaga hvad rättegångsordningen föreskrifver. Det har händt en gång — måhända är det flere, men jag nämner det enda fall jag har kännedom om — att Kongl. Maj:t emellertid har utöfvat en sådan sjelftagen benädningsrätt i följd utaf en ansökan, att Kongl. Maj:t skulle af gunst och nåd återgifva laga tid, som försuten var, en rätt, hvilken, såsom väl är bekant, enligt grundlagens otvetydiga föreskrift allenast tillkommer högsta domstolen. Detta skedde något af de första åren på 1850-talet, på föredragning af finansministern — således icke den nuvarande, herr talman — och i vanlig finanskonselj, samt alltså icke med iakttagande af de för egentliga nådefrågor behandling uti grundlagen stadgade särskilda former. Härom framställdes af konstitutionsutskottet vid 1853—1854 års riksdag anmärkning. Om motiveringen för den anmärkningen är ganska kortfattad, så förklaras det utan tvifvel deraf, att denna lagöfverträdelses beskaffenhet var så klar och oomtvistelig, att konstitutionsutskottet icke hade anledning att spilla många ord på densamma. Så vidt mig är bekant, har Kongl. Maj:t icke sedan dess i sådan nådeväg upphäft följderna af eu parts försummelse att iakttaga processuella lagstadganden.

Lika litet som i anförda frågor kan Kongl. Maj:t använda någon benädningsrätt inom statsförvaltningen. Jag skall tillåta mig, herr talman, att citera en rättslär, en statsrättslig auktoritet, för hvilkens insigter och åsigter jag är öfvertygad att respekten hos de ärade ledamöterna på statsrådsbänken och i dess granskap är minst lika stor som hos mig, en man, som suttit många år i denna kammare, nemligen professor Herman Ludvig Rydin. Han säger, att icke ens inom statsförvaltningen fins något utrymme för denna magtfullkomlighet — benädningsrätt. Men det är just inom det området Kongl. Maj:t här

har, utan stöd af grundlag, i öppen strid med grundlagens § 25, som inskränker benådningsrätten till kriminella mål, utöfvat en sjelftagen benådningsrätt, öfverflyttat den på ett område, der benådningsrätten icke är hemma.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Tillåt mig, herr talman, att förtydliga detta med ett exempel, som jag hemtar från brottmålsrättskipningen och benådningsrättens tillämpning i brottmålsfrågor. Kongl. Maj:t eger att i utöfningen af sin benådningsrätt återskänka till kronan förverkad gods. Hvarför eller på hvad grund eger Kongl. Maj:t denna benådningsrätt? Derför att den finnes uttryckligen omtalad i regeringsformen. Men Kongl. Maj:t eger absolut *icke* rätt att i benådningsväg återskänka från staten försnilladt gods. Om en person skulle försnilla statsmedel, därför blifva stäld under åtal och dömd till straff, så kan Kongl. Maj:t i nådeväg befria honom från straffet. Kongl. Maj:t kan mildra straffet, ja, helt och hållet eftergifva detta. Om vi tänka oss att äfven i sådant fall skäligen anledningar till en sådan nåderätts utöfning skulle kunna finnas, och möjligheternas rike är mycket stort — sådana anledningar skulle man kanske kunna tänka sig — så kan Kongl. Maj:t benåda förbrytaren från straffet. Men Kongl. Maj:t kan *icke* eftergifva den honom ådömda *ersättningsskyldigheten* för de försnillade statsmedlen, ehuru eftergifvandet af denna skyldighet ju kunde tyckas stå i närmaste samband med benådningen från sjelfva straffet för ett brott, som bestod just uti försnillning. Om så är, huru skall man då kunna förklara, att Kongl. Maj:t skall kunna ega att i fall, sådana som de hvilka omhandlas i konstitutionsutskottets betänkande, eftergifva af egen magt och myndighet statens genom laglig dom tillkomna kraf på ersättning för obehörigt utanordnade medel?

Det hjälper icke — huru man än vänder saken, komma vi derhän, att Kongl. Maj:t här har tillegnat sig en benådningsrätt vid sidan af den enda benådningsrätt grundlagen känner, nemligen i brottmål enligt 25 § regeringsformen. När vi på vår sida af bordet i konstitutionsutskottet mot Första Kammarens ledamöter, som icke ville gå in på någon anmärkning — och om herr talmannen icke finner det vara allt för indiskret att jag säger det — ehuru de icke kunde försvara Kongl. Maj:ts åtgärd — när vi till dem rigtade den frågan: »Hvad är det då Kongl. Maj:t har gjort? Hvilken rätt är det Kongl. Maj:t utöfvat, om icke sjelftagen benådningsrätt? Och hvar finnes det grundlagsstadgande, som rättfärdigar denna Kongl. Maj:ts åtgärd?», så gjorde man svaga försök, men det var icke något mer än svaga försök och begynnelse till svar på den frågan.

Ett par af de sökande, hvilkas önskingar Kongl. Maj:t gått till mötes så till vida, att Kongl. Maj:t, då han icke kunde upphäfva domen såsom icke lagligen grundad, dock gillat deras andra alternativ, de två sökandena, säger jag, hafva alls icke misstagit sig i fråga om hvilken åtgärd af Kongl. Maj:t ifrågasatts, ty de anhålla, att Kongl. Maj:t, derest han icke kunde upphäfva domen såsom olaglig, måtte *af gunst och nåd* befria dem från att utgifva den dem ålagda ersättning för de obehörigt utanordnade medlen. Det är *detta*, som är hufvudsaken i konstitutionsutskottets anmärkning. Den bör icke fördunklas derutaf, att man skulle kunna anföra i vissa fall billighets-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

skäl, ty billighetsskäl föranleda icke till öfverträdelse af en lag, men föranleda visserligen till förslag och allvarliga bemödanden att genomdrifva förändring af gällande lag. Saken bör icke heller fördunklas genom att man påpekar summornas små belopp, utan saken är denna: har icke Kongl. Maj:t här skridit öfver utaf grundlag tydligt utstakade gränser, på ett annat område öfverflyttat en benådningsrätt, hvilken gränser grundlagen tydligen angifver? Saken förändras icke derigenom, att dessa mål behandlats som vanliga administrativa mål utan iakttagande af de i grundlag föreskrifna särskilda former för benådning i brottmål. Det är för öfrigt alldeles icke för Kongl. Maj:t någon nödvändighet — och äfven om det ansetts för en nödvändighet, är detta icke någon ursäkt, då det gäller öfverträdelse af ett grundlagsbud — det är ej nödvändigt att äfven under intrycket af starkaste billighetsskäl förfara på detta sätt. Ty Kongl. Maj:t har dels den utvägen att i slika fall hos Riksdagen anhålla om de penningar, som behövas till sådan ersättning; dels har Kongl. Maj:t den utvägen att ändra och rätta de lagbestämmelser, som dock böra lydast, så länge de hafva det innehåll, som för närvarande är fallet. Grundlagen framför allt!

Jag har hört en berättelse om en lagarnes tolk och väktare, en ärans man, som en gång i en tvist med en högt uppsatt man, en man, som vi hafva sett många gånger intaga sin plats der på bänken midt öfver, återopade hvad grundlagen säger. Han fick då med en axelryckning det svaret: »ja, grundlagen!», hvartill han replikerade: »ja, herr president, grundlagen är en lag, som vi i landsorten hafva mycken aktning för». Om jag får begagna mig af detta något ironiska uttryck, utvidga det till hvad det i sjelfva verket innebar, så är det en erinran, att alla de, som under utöfning af en stor magt kanske icke afsigtligt, kanske icke fullt medvetet, men i ifvern och brådskan af denna magtutöfning kommit att förlora den rätta blicken för och känslan af magtens gränser, att de måhända böra besinna, att framför allt från dem respekten för all lag och främst för grundlagen bör komma. Samhället hålles icke tillsammans blott derigenom att man straffar förbrytelser af den eller den stackaren mot den allmänna lagen. Jag talar icke illa om statens straffrätt. Men den är icke den sammanhållande kraften. En ännu större sammanhållande kraft är den, som skulle ligga i exemplen från de högst uppsatta af aktning för lagen och af medborgerliga dygder. Derfor säger jag, såsom jag många gånger har sagt: grundlagen framför allt.

Jag anhåller, herr talman, att få instämma i det yrkande vice ordföranden i konstitutionsutskottet framställt.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Groll: I likhet med hvad den siste talaren ansett riktigt har jag gjort till rättesnöre vid behandlingen af de ärenden, som jag i min egenskap af Konungens rådgifvare haft att handlägga, att alltid se till hvad grundlagens bud och ordalydelse äro. Jag har dervid hvarken af förbiseende eller vårdslöshet gjort något, som jag icke anser ha varit i öfverensstämmelse med grundlagen, och jag måste säga, att den långa afhandling, herr Hedin nyss haft, icke lyckats öfvertyga mig, utan jag tror fortfarande och påstår, att här är icke fråga om tillämpning af Konungens

benådningsrätt. Här är fråga om rent administrativa åtgärder. Jag skall, för att belysa detta, anföra ett exempel. En af de i kammarrätten framställda anmärkningarna angår inköp af några böcker. Vid den tid, då dessa inköp skedde, hade Kongl. Maj:t ännu icke meddelat länsstyrelserna något allmänt tillstånd att inköpa böcker. Med anledning häraf måste kammarrätten förklara, att dessa bokinköp icke vore grundade på någon gällande föreskrift. Det måste kammarrätten säga och det måste äfven Kongl. Maj:t förklara, när kammarrättens utslag inkom till Kongl. Maj:ts pröfning. Men då ifrågavarande böcker behöfdes vid länsstyrelsen, hade Kongl. Maj:t sannolikt, om de icke funnits der och Kongl. Maj:ts uppmärksamhet blifvit fäst derpå, förordnat, att länsstyrelsen skulle ega att inköpa sådana. Nu vill man, att Kongl. Maj:t, fastän Kongl. Maj:t finner dylika böcker vara behöfliga för länsstyrelsen, skall säga: »dessa böcker får icke staten betala, utan det skall den tjensteman göra, som köpt in böckerna för statens räkning».

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Jag vill fråga, om det här gäller nåd. Här gäller det, om icke staten, då den finner bokinköpen vara till gagn för staten, vill öfvertaga inköpen, hvilket i sådant fall sker på det sätt, att staten efterskänker återbäringsskyldigheten. Kan detta vara något, som i någon mån närmar sig till hvad grundlagen menar med nåd? Nej, det kan jag för min del icke finna.

Densamme talaren anmärkte äfven, att jag såsom Konungens rådgifvare ansåge, att Kongl. Maj:ts pröfning icke endast gälde huruvida kammarrätten hade grundat sitt utslag på gällande föreskrifter, utan äfven omfattade sakens lämplighet. Ja, det står jag för fortfarande, och det är min fulla öfvertygelse, att det tillkommer Kongl. Maj:t att i en sådan rent administrativ fråga tillse detta. Dervidlag är naturligtvis Kongl. Maj:t i sin pröfning bunden af vissa andra förhållanden. Om det t. ex. gäller något, som faller inom Riksdagens beslutanderätt, måste Konungen taga hänsyn till hvad Riksdagen i det ena eller andra hänseendet beslutat. Nu har en talare på vermlandsbänken i afseende på den utbetalning, som skett från anslaget till skrifmaterialier och expenser, förmenat, att den skett obehörigt, därför att ingen föreskrift varit meddelad. Det finnes på sjetta hufvudtiteln ett anslag till skrifmaterialier och expenser. I afseende på det anslaget har Kongl. Maj:t sedermera åt myndigheterna meddelat särskilda föreskrifter om dess användning i särskilda fall. Så har Kongl. Maj:t genom brefvet af den 31 maj 1878 förordnat, att derifrån finge bestridas kostnader för renskrift i vissa fall. Kongl. Maj:t kan naturligtvis, då det är fråga om en utgift, se till om utgiften är af den beskaffenhet, att den bör bestridas från detta anslag. Finner Kongl. Maj:t det, eger Kongl. Maj:t med afseende på ofta återkommande utgifter utfärda allmänna föreskrifter i ämnet, hvilket Kongl. Maj:t numera också gjort i afseende på bokinköp, men lika väl kan Kongl. Maj:t i hvarje särskildt fall, då fråga om utgifter förekommer till pröfning, säga: »den utgiften godkänner jag».

Jag kan följaktligen fortfarande icke finna annat, än att här gäller det en rent administrativ fråga och icke en nådefråga.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Herr Boëthius: Denna fråga synes mig helt enkelt vara att återföra till en annan fråga: eger Kongl. Maj:t dispensationsrätt från administrativa förordningar eller eger han det icke? Här har anförts en mängd exempel mot Kongl. Maj:ts dispensationsmagt, särskildt mot den magt, som kallas att »göra nåd», men dessa exempel äro hemtade från den allmänna lagen. Det är alldeles klart, att Kongl. Maj:t icke eger dispensationsrätt från denna, om grundlagen icke särskildt stadgar det. Vore de nu ifrågavarande föreskrifterna om medlens användning gifna både af Kongl. Maj:t och Riksdagen, vore det äfvenså tydligt, att Kongl. Maj:t icke egde någon dispensationsmagt. Men nu äro dessa föreskrifter meddelade af Kongl. Maj:t på administrativ väg, och för så vidt Kongl. Maj:t i allmänhet eger magt att dispensera från administrativa förordningar, kan jag icke finna, att icke Kongl. Maj:t eger denna magt äfven angående administrativa förordningar rörande penningmedels användande, då de icke beröra hvad Riksdagen stadgat; och att Kongl. Maj:t i allmänhet har dispensationsmagt från sina egna förordningar, borde icke gerna kunna sättas i fråga. Det praktiseras åtminstone oupphörligt. Kongl. Maj:t har t. ex. på administrativ väg föreskrifvit vissa examensfordringar. Universitetsmyndigheterna skola ställa sig detta till efterrättelse och måste förfara så, derest de skola handla rätt. Men oupphörligt inkomma studenter med ansökan om dispens från det och det stadgandet, och oupphörligt blir det medgifvet. Der har man således yttringar af denna dispensationsmagt. Äro de tillåtna i dessa fall, synes det också böra vara tillåtet, när det rör en administrativ förordning rörande penningmedel. Till hvilka orimligheter motsatsen skulle leda, visar just det af civilministern anförda exemplet om brandskadade, i hvilket fall icke finnes någon speciel föreskrift. Herr Elowson ansåg, att detta fall var af en helt annan natur. Materiellt är det af annan natur, men formelt kan jag icke finna annat än att det är af precis samma natur, och det är den formella sidan det här gäller.

Sedan blir det en annan fråga, *huru* Kongl. Maj:t använder sin dispensationsmagt med hänsyn till stadgan angående medels användande, och dervid skulle det kunna hända, att Kongl. Maj:t använde den på ett olämpligt sätt. I sådant fall vill jag icke neka att 107 § skulle kunna tillämpas, men icke synes mig den paragrafen tillämplig på den grund, att Kongl. Maj:t har använt den magt Kongl. Maj:t har. Hvad nu beträffar den materiella sidan af saken, vill jag icke inlåta mig derpå.

Herr von Friesen: I fråga om dispens från gällande examensbestämmelser har jag tänkt mig, att det går till så, att *först* lemnas dispensen från en eller annan af bestämmelserna och *sedan* hålles examen i öfverensstämmelse med de sålunda gjorda medgifvandena, men icke så, att *först* examen hålles i strid med gällande föreskrifter och *sedan* dispens sökes och lemnas. Jag ber att få förena mig i herr vice ordförandens i konstitutionsutskottet yrkande.

Herr Boëthius: Det är fullkomligt sant, hvad herr von Friesen sagt, men hvad jag velat säga är blott det: har Kongl. Maj:t dispen-

sationsrätt eller har han icke? I ena fallet utöfvas den på ett sätt, i ett annat fall på ett annat. Men här är blott fråga om, huruvida han har dispensationsrätten.

Angi fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Herr von Friesen: Med afseende på denna förordning af 1878 förefaller det mig att, om undantag från någon bestämmelse i densamma hade medgifvits af Kongl. Maj:t, innan ifrågavarande embetsman gjorde utgiften i enlighet härmed, hade embetsmannen varit i sin fulla rätt, och då hade man icke haft anledning till anmärkning vare sig mot den ene eller andre; men då embetsmannen redan brutit mot förordningen, kan jag icke finna, att ordet dispens kan användas i fråga om den åtgärd, som Kongl. Maj:t efteråt till embetsmannens befrielse från påföljd vidtagit.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, beslöt kammaren att med gillande af utskottets ifrågavarande anmälan lägga memorialet i denna punkt till handlingarna.

I fråga slutligen om den under *punkten 3* af utskottet gjorda anmälan, anförde:

Herr statsrådet friherre Åkerhielm: Konstitutionsutskottets anmärkning i denna punkt afser ett Kongl. Maj:ts beslut, meddeladt den 30 juni 1891 på föredragning af dåvarande chefen för ecklesiastikärenden. Då han, såsom numera afgången från sitt embete, icke är i tillfälle att på detta rum yttra sig med anledning af konstitutionsutskottets anmärkning, torde det vara på sin plats att någon af hans f. d. kolleger, hvilka med honom dela ansvaret för detta beslut, redogör för den uppfattning, som vid ärendets behandling hos Kongl. Maj:t gjort sig gällande.

Beslutet i fråga rör löneförhållandena för presterskapet i Falu stads och Kopparbergs församlingars pastorat. Kongl. Maj:t hade den 15 oktober 1875 för en tid af femtio år fastställt löne reglering för presterskapet i nämnda pastorat och dervid förordnat, att församlingarna skulle årligen till presterskapet utgöra en viss quantitet spanmål, att lösas efter tioårigt medelmarkegångspris. Nu inträffade emellertid i följd af sjunkande spanmålspris, att lönerna under tiden från 1876, då löne regleringen första gången tillämpades, och intill 1889 föllo så, att lönen för kyrkoherden nedgick från 6,405 kronor till 5,271 kronor, för hvardera komministern från 2,561 kronor till 2,108 kronor samt för ordinarie adjunkten från 1,660 kronor till 1,336 kronor, och detta samtidigt med att göromålen för presterskapet inom pastoratet ökades högst betydligt i följd af folkmängdens tillväxt. Enligt uppgifter i hos Kongl. Maj:t tillgängliga handlingar hade folkmängden ökat med omkring 2,600 personer. Församlingarna beslöto då för sin del att, »derest under något år de i spanmål bestämda lönemedlen skulle så nedgå, att lösesumman komme att understiga 6,400 kronor för kyrkoherden, 2,500 kronor för hvar och en af komministrarne samt 1,600 kronor för ordinarie adjunkten, den i form af lösen för spanmål utgående aflöningen skulle höjas så, att den uppginge till nämnda belopp, hvarvid

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

det, som erfordrades till den nödiga fyllnaden, skulle uttaxeras enligt viss i löneregleringen förut tillämpad grund.»

På detta beslut anhöll församlingen derefter att få Kongl. Maj:ts godkännande, och sedan församlingens prester instämt i denna ansökning, lemnade Kongl. Maj:t dertill sitt bifall.

Konstitutionsutskottet är af den åsigt, att kongl. förordningen af den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande af presterskapets inkomster förutsätter, att en med tillämpning af denna författning tillkommen lönereglering skall orubbadt ega bestånd under den period af 50 år, för hvilken densamma blifvit fastställd, och att följaktligen Kongl. Maj:ts ifrågakomna beslut strider mot nämnda författning. För min del tror jag att, i fall man ville anse, att denna författning ovilkorligen och under alla förhållanden utgör ett hinder för att ändra en en gång fastställd lönereglering, man icke fullt riktigt uppfattar denna författnings betydelse. Det är för kammarens ledamöter säkerligen ganska väl känt, hvilka stora svårigheter och olägenheter voro en följd af det sätt, på hvilket presterskapet i äldre tider afönades. Försöken att komma till en bättre ordning i detta hänseende gå långt tillbaka i tiden. Man sökte till en början hjälpa sig fram på frivillighetens väg genom att söka åvägabringa öfverenskommelser mellan församlingar och prester om presternas rättigheter, så kallade lönekonventioner. Tid efter annan emanerade från Kongl. Maj:t föreskrifter till vederbörande myndigheter, landshöfdingar och biskopar, att söka befordra dylika öfverenskommelser, hvilka derefter skulle underställas Kongl. Maj:ts pröfning. I allmänhet utsades dervid uttryckligen, att det icke var meningen att pålägga vare sig församling eller prest något tvång, utan att uppgörelsen skulle vara helt och hållet beroende på begge parternas fria vilja. Ett enda undantag härifrån har jag sett, uti en kungörelse af den 3 april 1816, deri, på samma gång Kongl. Maj:t förordnade, att, om pastor och församling gemensamt begärde en öfverenskommelse om presträttigheternas utgörande, eller om en sådan öfverenskommelse blott å den ena sidan begärdes, vare sig ensamt af pastor eller församlingens pluralitet, ordentligt förslag dertill borde upprättas för att i närvaro af krono- och konsistorieombud förekomma till behandling vid allmän sockenstämma, tillika föreskrefs att, derest man icke vid stämman komme till enighet, och öfverenskommelse icke heller sedermera stode att vinna genom bemedling af landshöfding och domkapitel, »så väl det uppgjorda förslaget som den vägrande partens andragna skäl jemte de begge förenämnda publika auktoriteternas utlåtanden komme att till Kongl. Maj:ts granskning öfverlemnas, för att, efter i hvarje fall förekommande omständigheter, blifva i näder regleradt och för en tid af 25 till högst 50 år fastställdt». I något enstaka fall under de närmaste åren efter 1816 torde verkligen denna föreskrift hafva blifvit tillämpad; men man återgick inom kort till den gamla uppfattningen, att lönekonventionerna voro beroende på de båda parternas, församlingens och presterskapets, samtycke — och detta oaktadt Rikets Ständer vid 1847—1848 års riksdag till Kongl. Maj:t framställde en anhållan derom, att, derest icke enighet kunde mellan församling och presterskap uppnås angående lönekonvention, Kongl. Maj:t ville tillämpa den af mig nyss omnämnda föreskriften i 1816 års kungörelse. — Man

var således alltjemt hänvisad till de frivilliga öfverenskommelserna. Sådana kommo i ganska många fall till stånd, men strandade i andra fall på svårigheter att förlika de olika intressena. Och efter hand visade det sig icke vara möjligt att på de frivilliga öfverenskommelsernas väg uppnå en tillfredsställande ordning.

Då grep man 1862 till tvång, och föreskref genom den nyss nämnda kongl. förordningen af den 11 juli samma år, att löne-regleringar ovilkorligen skulle för alla rikets församlingar bringas till stånd på det sätt, att länsvis tillsatta nämnder skulle för hvarje församling uppgöra förslag till dylik reglering, hvilket förslag, sedan församlingarna och presterskapet blifvit hörda, skulle öfverlemnas till Kongl. Maj:ts pröfning och afgörande. Men deraf, att på det sättet församlingarna och presterskapet i afseende på reglering af det senares löner blefvo underkastade tvång, torde icke få anses ovilkorligen följa, att församlingarna och deras presterskap betogos rätt att öfverenskomma om sådan ändring i lönebestämmelserna, som kunde finnas af förhållandena påkallad. Så till vida synes visserligen å en lönerreglering, tillkommen i den ordning, 1862 års förordning bestämmer, få tillerkännas ovilkorlig helgd under de 50 år, för hvilka den är fastställd, att med nu gällande lagstiftning någon ändring i en sådan lönerreglering icke kan ske med förnyadt användande af tvång, det vill säga *mot* vare sig församlingens eller presterskapets vilja. Men deremot har statsrådet för sin del icke kunnat finna, att det kan vara församlingen och presterskapet förment att genom öfverenskommelse och med Kongl. Maj:ts godkännande råda hot på missförhållanden, hvartill en lönerreglering under tillämpningen visat sig leda.

Ett direkt stöd för denna sin uppfattning har statsrådet ansett sig ega i kongl. förordningen den 21 mars 1862 om kyrkostämman samt kyrkoråd och skoloråd, der, i likhet med hvad som förut var stadgad om sockenstämmas befogenhet, bland de ärenden, som det tillkomme kyrkostämman att handlägga, äfven nämnas *öfverenskommelser rörande presterskaps löneförmåner*. Man har visserligen sagt — det yttrandet faldes under dechargedebatten vid föregående års riksdag — att kyrkostämmoförordningen icke hade någon betydelse för fall som det föreliggande, då denna förordning vore äldre än förordningen om presterskapets löneinkomster. Jag ber att dervid få erinra, att de två författningarna tillkommo med endast några få månaders mellanrum på föredragning af samme departementschef, och att, när kyrkostämmoförordningen utfärdades, grunderna för förordningen om presterskapets lönerreglering redan voro af Kongl. Maj:t och Riksdagen fastställda. Det kan icke gerna antagas, att man i fråga om innehållet uti den äldre författningen, kyrkostämmoförordningen, underlät att taga behörig hänsyn till hvad man redan visste skulle komma att inflyta i den senare utfärdade lönerregleringsförordningen.

Det har vidare synts statsrådet, att ett ganska starkt stöd för riktigheten af dess uppfattning är att hemta derifrån, att det knappast kan förutsättas, att lagstiftaren skulle hafva velat å en i enlighet med kongl. förordningen af den 11 juli 1862 tillkommen lönerreglering tillerkänna en sådan orubblighet, att ingen ändring deruti finge vidtagas, behofvet af ändring må nu hafva visat sig vara aldrig så stort. Femtio år

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

Ang. fullbor-
dad gransk-
ning af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

är en ganska lång tid; och det är lätt insedt, att under denna tidsperiod förändringar kunna inträffa, som föranleda väsentliga rubbningar i de förutsättningar, hvarunder en lönereglering blifvit uppgjord, med den påföljd vare sig att lönen går ned under hvad som anses nödigt för löntagarens bergning eller tvärtom stiger till oskäligt belopp. Att man skulle för en längre framtid nödgas underkasta sig dylika missförhållanden, äfven om församling och presterskap äro ense derom, att ett missförhållande eger rum, ense äfven om sättet att afhjelpa detta missförhållande, och Kongl. Maj:t finner hvad i sådant syfte af församlingen och presterskap ifrågasättes vara billigt och lämpligt — det synes stöta hardt när på det orimliga. Konstitutionsutskottet säger i sin motivering, att ett beslut, sådant som det i denna punkt af betänkandet omförmälda, icke kan vara egnadt att befordra det med löne-regleringarna afsedda ändamål att, såsom det finnes uttryckt i Rikets Ständers skrifvelse till Kongl. Maj:t af den 6 juli 1857 — det var den skrifvelsen, som gaf första uppslaget till 1862 års förordning — »bereda lärare och åhörare sins emellan trefnad, endragt och förtroende». Utskottet har här citerat något ofullständigt. Rikets Ständer angäfvono nemligen såsom syftet med de tillämnade löneregleringarna, att derigenom måtte »beredas åt presterskapet mera sjelfständighet och anständig bergning samt åt lärare och åhörare sins emellan trefnad, endragt och förtroende». Det var således två syften, som Rikets Ständer angäfvono med denna författning. Dessa syften voro koordinerade, och bland dem ställdes främst, att åt presterskapet måtte beredas anständig bergning, något som synes mig stå ganska väl tillsammans med det andra syftet. Ty en prest kan icke gerna fullgöra sina åligganden till församlingens belåtenhet, om han har att dragas med för låg lön och deraf härflytande ekonomiska bekymmer.

I detta sammanhang skall jag bedja att få beröra äfven ett annat stycke i utskottets motivering. Konstitutionsutskottet säger på sidan 11 i sitt betänkande:

»Kongl. Maj:t har alltså till den för Falu stads och Kopparbergs församlingars pastorat fastställda löneregleringen stadgat ett tillägg, innebärande sådan ändring af den i löneregleringsresolutionen för en tid af 50 år bestämda aflöningen åt presterskapet, att detta äfven vid spanmålsprisens starkare fallande skulle ungefärligen komma i åtnjutande af de penningbelopp, som vid löneregleringens första tillämpning kommit detsamma till del, oaktadt det vid regleringens uppgörande naturligen varit insedt, att lönebeloppen, såsom beroende af markegångsprisen, skulle vara underkastade förminskning såväl som förhöjning.» Ja, det är ju alldeles tydligt, att, om man bestämmer en lön i spanmål att betalas efter markegång, lönen belopp blir varierande. Men när uti grunderna för 1862 års författning upptogs, att endast en del af lönen skulle utgå i penningar, men det öfriga i spanmål att lösas efter markegång, skedde det säkerligen icke dertör, att det i och för sig ansågs vara en fördel, att lönen skulle blifva rörlig, än falla nedåt och än stiga uppåt. Påtagligen var anledningen densamma, som i allmänhet utgjorde skälet för löners sättande i spanmål, nemligen att, medan penningvärdet tenderar att falla, varuvärderna deremot hålla sig mera konstanta, och man således trodde sig genom

ett dylikt stadgande vinna större garantier för att den anständiga berguing, man ville bereda åt presterna, skulle få större varaktighet. Nu har såsom bekant inträffat, att markegångsprisen å spanmål fallit och fallit i långt högre grad än någon säkerligen 1862 tänkte sig. Om under sådana förhållanden en församling finner sig böra åt sina prester bereda ersättning för den minskning, deras löner lidit, och tillika bereda dem godtgörelse för ökad arbete till följd af församlingens tillväxt, kan jag för min del icke finna annat, än att detta ganska väl öfverensstämmer med det i 1857 års skrivelse angifna syftet, hvilket, såsom jag nyss nämnde, i främsta rummet var att bereda presten en tillräcklig berguing. Jag kan icke heller finna, att en sådan åtgärd bör vara egnad att störa trefnaden, endrögten och förtroendet inom församlingen. Allra minst torde det kunna sägas vara förhållandet i här föreliggande fall, der församlingen fattat sitt beslut utan den ringaste meningsskiljaktighet, inga besvär öfver beslutet anförts, och, så vidt jag har mig bekant, ingen medlem af församlingen mot beslutet uttalat någon protest.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Jag vill för öfrigt erinra, att, då ständerna i 1857 års skrivelse framhöllo vigten att upprätthålla endragt och förtroende mellan församlingen och presterskapet, hade detta uttalande afseende på anledningar till misshälligheter mellan presterskapet och församlingen af helt annan och långt allvarligare art. Hvad ständerna äsyftade såsom egnadt att motverka endrögten och förtroendet, var, då man läser 1857 års skrivelse i hela dess sammanhang, det dåvarande aflöningssättet och dess många olägenheter, med afseende hvarå ständerna erinrade, bland annat, om den tertialtionden åtföljande tionderäkningen på åkrarne, om den i jordbrukarens enskilda hushållning ingripande kontroll, som var förenad med qvicktiondens utgörande, om obestämdheten och drygheten af de många afgifter, som utgingo till presterskapet under namn af påskpenningar, matskott m. m., och framför allt om den anledning till misshälligheter, som förefans i det då varande upp-bördssättet, när presterskapet måste uppbära sin lön direkt af församlingens medlemmar — allt olägenheter, som blifvit afhjelpade genom de nu genomförda löneregleringarna och som icke i någon mån torde kunna blifva upplifvade genom det ifrågavarande beslutet.

För det af Kongl. Maj:t i föreliggande ämne meddelade beslut kunna äfven åberopas åtskilliga prejudikat. Det är nog sant att prejudikat icke äro afgörande, men i en fråga, der det gäller tolkning af en författning, torde man böra fästa ett ganska stort afseende å prejudikat, i synnerhet om det visat sig, att författningen en lång tid förut tolkats på ett och samma sätt. Ett prejudikat anfördes vid föregående års dechargedebatt af då varande chefen för ecklesiastikdepartementet. Det rörde löneregleringen för presterskapet inom Tillberga pastorat. Vid löneregleringens fastställande blefvo inga afgifter påförda vare sig industriella inrättningar och verk eller personer, som skattade för inkomst af kapital eller arbete; men i enlighet med församlingens beslut fann Kongl. Maj:t den 14 februari 1879 skäligt på det sätt ändra löneregleringens bestämmelser, att nämnda två kategorier påfördes årliga afgifter till presterskapet med visst procenttal af den uppskattade inkomsten. Men detta är långt ifrån det enda

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

prejudikatet. Jag skall icke trötta kammaren med att tala om många sådana. Endast ett från år 1884 skall jag be att få omnämna, emedan det har mycken likhet med föreliggande fråga. Det rör aflönningen åt presterna i Katarina församling här i Stockholm. I enlighet med församlingens beslut medgaf Kongl. Maj:t den 12 september 1884, att en pastorsadjunkt fick anställas med lön af 2,000 kr. och förordnade vidare, att aflönningen för församlingens två komministrar, hvilken vid löneregleringen 1875 för en hvar af dem bestämts till 1,000 kubikfot spanmål och 750 kr. kontant, skulle från den 1 maj 1884 höjas till 1,400 kubikfot spanmål jemte 724 kr. i penningar. Flera prejudikat finnas för öfrigt, enligt hvilka Kongl. Maj:t tillätit församlingar att anställa prestmän utöfver det antal, som vid löneregleringen blifvit bestämdt. De fastställda löneregleringarna hafva heller icke ansetts utgöra hinder för att dela pastorat och för församlingarna att i sammanhang dermed åtaga sig ökade utgifter.

Från olika tider finnas sålunda prejudikat, som utvisa att, så vidt jag kunnat finna, alla föregående regeringar i frågor, likartade med den nu föreliggande, haft samma uppfattning som den, till hvilken det nuvarande statsrådet anslutit sig.

Jag vill för min del mycket gerna medgifva, att författningarna i detta ämne kunna gifva anledning till olika tolkningar, men jag vågar dock tro, att statsrådet i de omständigheter, som jag tillätit mig nämna, haft tillräckliga skäl för att icke slå in på en lagtillämpning, som, på samma gång den afveke från den hittills följda, skulle komma att grunda sig på en snäfvare uppfattning af kommunernas rätt och befogenhet.

Herr Ljungman: Med hänsyn till hvad från statsrådsbanken uti denna fråga yttrats, skall jag be att få fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att utskottets skäl till framställande af denna anmärkning har varit det, att utskottet ansett, att Kongl. Maj:t icke har befogenhet att ändra en reglering, som faststälts för 50 år, och detta på den grund, att författningen i fråga är utaf Kongl. Maj:t och Riksdagen *gemensamt* stiftad, och att det finnes intet uti vare sig sjelfva författningen eller Riksdagens skrivelser, som antyder, att en sådan förändring under 50 års tid skulle få ega rum, utan tvärtom att löneregleringarna skulle orubbade kvarstå.

Jag anser för min del, att det åberopade stället i kyrkostämmoförordningen icke kan tolkas på det sätt, att kyrkostämman enligt dessamma skulle hafva rättighet att ändra en fastställd lönereglering, men väl att den innebär, att kyrkostämman skall hafva den befattning med presterskapets aflönande, som dessförinnan tillkom sockenstämman, d. v. s. att, när en lönereglering skall uppgöras, eger kyrkostämman att öfver densamma yttra sig. Jag tror ock för min del, att det blir nödvändigt att *ändra författningen i fråga* och att bestämma, huru förfaras skall, när det visar sig, att en ändring i ena eller andra fallet är nödvändig. Ty, så vidt jag förstår, finnes det icke eller kan anföras något fullgiltigt skäl, som ådagalägger att Kongl. Maj:t i detta fall har att på administrativ väg medgifva ändring i en enligt gällande författning

faststald lönereglering, då författningen icke innehåller, att en sådan ändring kan ske.

Jag skall därför hemställa, att memorialet uti ifrågavarande punkt måtte läggas till handlingarna, med gillande af den gjorda anmärkningen.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

Herr Hedin: Herr talman! Den ärade ledamot af statsrådet, som nyss hade ordet, åberopade ett antal prejudikat. Konstitutionsutskottet har varit utaf den mening, hvilken denna kammare för lidet år godkände, att Kongl. Maj:t icke genom att medgifva ifrågasatta ändringar i på 50 år afslutna lönekonventioner egt att på egen hand rubba den lag, som ligger till grund för dessa konventioner, — de s. k. grunderna, hvilka blifvit af Riksdagen antagna samt af Kongl. Maj:t fastställda. Om så är, betyda prejudikaten naturligen intet. Det vore i sanning allt för beqvämt att, om Kongl. Maj:t tillätit en öfverträdelse af en af Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt stiftad lag, de s. k. grunderna, — om, säger jag, Kongl. Maj:t tillätit detta en, två, tre och sedermera flera gånger — derigenom skulle vara gifven en ny rättsgrund, efter hvilken man sedermera finge bedöma alla dessa rubbningar, hvilka nu synas vara på väg att, om icke Riksdagen hindrar det, gå såsom en löpeld öfver hela Sveriges land.

Statsrådet sade, att ifrågavarande grunder »förutsätta» att konventionerna skola gälla under 50 år. Nej, herr talman, det uttrycket är — naturligtvis i följd af förbiseende å herr statsrådets sida — aldeles origtigt och vilseledande. Grunderna *förutsätta* icke detta, hvilket vore ett mycket vågadt uttryck, om hvars betydelse mycken tvist kan uppstå. Nej, grunderna *föreskrifva* det, och på ett så uttryckligt sätt, att icke något missförstånd är möjligt. Det betyder något mera.

Hvad herr statsrådet anförde beträffande förhållandena före den tid, då de ifrågavarande grunderna genom Riksdagens beslut och Kongl. Maj:ts sanktion blefvo obligatoriska, det har icke den allra ringaste betydelse för tiden *efter* den, då de frivilliga öfverenskommelserna ingingos, för förhållandena efter den tidpunkt, då det stadgades genom af Kongl. Maj:t och Riksdagen antagen lag, att lönekonventioner skola upprättas enligt vissa i lagen angifna principer.

När herr statsrådet säger, att 1862 års författning icke betagit församlingen och presterskapet rättigheten att ändra gällande löne-reglering, om de det vilja eller församlingen finner lämpligt att tillerkänna presterna högre aflöning, kommer olyckligtvis detta påstående i den uppenbaraste strid icke endast med hela historiken om anledningarna till dessa löne-regleringsgrunder, utan äfven med dessa samma grundens uttryckliga föreskrift, enligt hvilken såväl spanmålsersättningen som de kontanta bidragen skola fastställas för 50 år. Det finnes icke någon möjlighet att komma ifrån detta. -- Man kan möjligen skriva »långa afhandlingar» -- för att begagna herr civilministerns uttryck i hans nyligen hållna anförande, men hvilket uttryck kanske med mera skäl kunde tillämpas på det anförande, som vi nu senast hörde från statsrådsbänken — derom, huruvida det var klokt att fastställa en så lång tid för lönekonventionernas giltighet, och huruvida detta under vis-a gifna förutsättningar kunde blifva

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

billigt, såsom man vid dessa grunders fastställande tänkte sig. Ja, Gud bevars, men därför att man möjligen skulle komma till den åsigt, att dessa grunder hafva åtskilliga fel, att de blifva orimliga i tillämpningen, att det icke var klokt och framsynt af Riksdagen och Kongl. Maj:t att antaga dessa grunder, deraf följer icke någon rättighet för Kongl. Maj:t att med godkännande af ändringar i lönekonventioner rubba de grunder, hvilka utgöra en af Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt antagen lag. — Det förmodar jag vara en sats, mot hvilken det är omöjligt att förebrija några argument.

Det förhåller sig icke så, som det synes framgå af herr statsrådets yttrande, att församling och prester skulle hafva rättighet att öfverenskomma om rubbningar i dessa lönekonventioner. Nej, församlingen och presterskapet äro icke några parter i denna fråga, alldeles icke. Det är icke församlingen, som utbjuder presterliga befattningar på så eller så beskaffade aflöningsvilkor, om hvilka hugade spekulanter hafva att komma närmare öfverens med församlingen. Det förhåller sig icke så. — Församlingen har den rättighet — större eller mindre — som författningarna tillerkänna den, att inverka på *tillsättningen* af prester, men *löne regleringen* för presterskapet är genom lag absolut undandragen dess beslut för viss tid. Huru gick det till vid konventionernas bestämmande? Så, att en lönenämnd uppgjorde förslag, öfver hvilket församlingen egde att yttra sig, helt enkelt — detta och ingenting annat. Församlingen »hördes», såsom uttrycket lyder. Vidare hade vederbörande myndigheter — det var väl knappast flere än domkapitel och Konungens befallningshafvande — att afgifva utlåtanden, och sedan *förordnade* Kongl. Maj:t. Kongl. Maj:t gaf icke fastställelse åt beslut, fattade af församlingarna, utan sedan församlingarna blifvit »hörda», var det Kongl. Maj:t som påbjöd konventionerna, dervid Kongl. Maj:t hade att ställa sig till efterrättelse en gifven lag, nemligen de grunder, som af Riksdagen autagits och af Kongl. Maj:t godkänts. Så förhåller det sig med den saken och det är sålunda en stor missuppfattning, då man betraktar församlingar och prester såsom *parter*, hvilka skulle ega att öfverenskomma om lönerna.

Så säger herr statsrådet vidare, att en orubblighet för 50 år *kan* man icke hafva afsett med konventionerna, emedan detta skulle vara orimligt. Huru är det möjligt att säga detta, när författningen uttryckligen föreskrifver just att lönerna *skola vara orubbliga* under 50 år och detta med ord så tydliga, att de icke kunna bortförklaras? Den föreskrifver, att så väl den i spanmål beräknade som den kontanta aflöningen skola vara till beloppet bestämda utskylder. Det är väl då icke möjligt att säga, att författningen afsåg något annat än hvad den sjelf uttryckligen, i ordalag, som icke kunna missförstås, förklarar vara afsedt. Dermed är icke sagdt att icke detta tilläfvventyrs kan vara obilligt eller oklokt; men om så är, får man se till att författningen ändras, hvilket dock icke tillhör Kongl. Maj:t ensam.

För öfrigt är den der orubbligheten icke så orimlig, som herr statsrådet ville anse, ty orubbligheten kan — rubbas. Dertill finnes en laglig utväg, nemligen att Kongl. Maj:t gör framställning till Riksdagen om ändring af dessa grunder på det sätt, att Kongl. Maj:t bemyndigas att rubba löne regleringarna inom vissa fastställda gränser.

Utom det att orubbligheten för de 50 åren är i tydliga ord inskrifven i sjelfva författningen, visar frågans långvariga historik att just denna orubblighet var ett af ändamålen för den tillämnade löne-regleringen. Hvad åsyftade man, frågade herr statsrådet. Man åsyftade, sade han, att åstadkomma ett bättre aflöningsätt och det var derigenom man skulle åstadkomma trefnad, endragt och förtroende mellan församling och presterskap. Ja, alldeles riktigt. Men om utskottet i något fall skulle ha citerat ofullständigt — något som dock i det anförda fallet icke inverkar på saken — så har å andra sidan herr statsrådet sjelf icke kommit ihåg förhandlingarna alldeles riktigt. Ty utom det syftet att utbyta det otjenliga aflöningsättet mot ett bättre, framgår alldeles tydligt att man äfven hade det syftet, att få löne-regleringarna fastställda för längre tid. I den af herr statsrådet citerade riksdagsskrifvelsen från 1847—1848 årens riksdag föreslogs sålunda en tid af 25 år. I riksdagsskrifvelsen 1857 nämnes icke någon bestämd följd af år, utan der begagnas uttrycket »för en längre framtid»; och slutligen i Riksdagens definitiva beslut fastställdes de 50 åren. Således, historiken i frågan i förening med författningens egna otvetydiga uttryck gifva vid handen att författningen, såsom den sjelf angifver, ansåg orubbligheten för 50 år såsom ett af de viktigaste ändamålen med regleringen, och då hjälper det icke att säga att orubbligheten »icke kan vara afsedd». Denna orubblighet går det för öfrigt an att hjälpa, nemligen om man vill begagna lagliga medel; och laglig utväg är att Kongl. Maj:t kommer in till Riksdagen med förslag om ändring af de fastställda grunderna, hvarefter, om den bifalles, konventionerna i laglig ordning kunna ändras i den riktning, som nu synes ligga presterskapet så mycket om hjertat.

Jag anhåller, herr talman, om bifall till det af utskottets vice ordförande framställda yrkandet.

Herr Lilienberg: Jag har endast begärt ordet för att förklara, att jag till alla delar instämmer i det yttrande, som nyss afgifvits af utskottets vice ordförande. Det är alldeles nödvändigt, att kammaren nu fattar samma beslut i denna fråga som kammaren gjorde i fjor, då en liknande fråga var före.

Herr vice talmannen Danielson: Jag hade icke tänkt begära ordet vid detta betänkande. Men jag kan icke underlåta att uttala min mening i förevarande fråga, helst efter det herr statsrådet yttrat sig till Kongl. Maj:ts försvar. För min del måste jag säga, att jag icke kan godkänna de åsigter han förfäktade. Mig synes att af alla de anmärkningar, som framstälts af konstitutionsutskottet i dess betänkande, är denna den mest befogade. Jag anser det nemligen vara alldeles tydligt att man icke på sätt som skett eger rätt att rubba dessa löne-regleringar. Ja, jag vill nästan underskrifva hvart enda ord, som nyss uttalats från stockholmsbänken. Ty hvart skulle det bära hän, om man på detta sätt finge i strid med konventionerna höja lönerna, så snart presterna lyckas få församlingarna att derom besluta. Jag vill hemställa, om man skulle vara lika benägen att sänka lönerna? Det kan ju vara en prest, som gjort sig omtyckt i sin för-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

samling; han får ihop en kyrkostämma, som går in på att besluta en höjning i hans lön. Men det kan vara en hel del andra församlingsbor, fastighetsegare och andra, som icke vilja vara med om förhöjningen, men som icke varit närvarande vid stämman, dessa få likväl sedermera betala den högre lönen och få sina fastigheter betydligt högre beskattade. Detta är icke billigt. Jag anser det vara mycket obefogadt af Kongl. Maj:t att på detta sätt godkänna kyrkostämmobeslut, då det gäلت att höja lönerna. Derför kan jag på intet sätt vara med om att låta sådant passera, utan jag anser att här har utskottet verkligen fäst Riksdagens uppmärksamhet på en sak, som är mycket beaktansvärd.

Hvad deremot angår anmärkningen i punkten 2:o), anser jag den jämförelsevis vara en småsak och jag beklagar att den anmärkningen framkommit. Jag vill emellertid hoppas att icke vederbörande tager sig den så nära. Men i denna tredje punkt tycker jag att vi äro nödgade att uttala vår bestämda mening, att, då icke dessa ändringar i löneregleringarna kommit till på samma sätt som sjelfva regleringarna efter utredning af nämnder och pröfning af Kongl. Maj:t, utan i strid med af Kongl. Maj:t och Riksdagen antagna grunder, kunna vi icke vara med om att godkänna dessa ändringar. Ty det skulle kunna leda till helt andra resultat än hvad man kanske nu tänker. Jag vill således i detta fall helt och hållet ansluta mig till och gilla den af utskottet uttalade uppfattningen.

Herrar *Johansson* i Strömsberg och *Folke Andersson* instämde häruti.

Herr Waldenström yttrade: Vid förra riksdagen, då en likartad fråga var å bane, uttalades af konstitutionsutskottet den tanken, att, om sådana utslag från Kongl. Maj:t finge passera utan anmärkning, så blefve följden den, att presterna på allt flera ställen skulle söka att i strid med gällande lönerogleringar få sina löner ökade. Min öfvertygelse är ock, att så skulle komma att ske i den ena församlingen efter den andra. Finge vederbörande prester se, att det ginge an och kunde lyckas, så skulle de nog göra försök litet hvarstädes. Man behöfver icke vara profet för att förutsäga detta.

Herr statsrådet sade, att prejudikat visserligen icke äro lag, men att de dock äro ganska beaktansvärda, när det gäller lagtolkning. Men i hvad mån utgöra då de af honom anförda prejudikaten en lagtolkning? Jo, allesammans innebära de endast, att Kongl. Maj:t flera gånger förut handlat i strid med 1862 års förordning. Och detta måtte väl icke vara hvad man menar med prejudikat i lagtolkning. Atminstone har jag aldrig hört talas om, att dylikt kallas för prejudikat. Det är orimligt att resonera på sådant sätt.

Herr statsrådet anmärkte också — och det är många gånger af flere talare framhållet — att, då göromålen i församlingen växa, kan det ju anses skäligt, att presterna få en förhöjning i sina löneinkomster. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten uppå, att 1862 års förordning alldeles icke underlåtit att taga hänsyn till en sådan eventualitet som den, att församlingarna skulle växa och presternas göromål der-

igenom bli större. Ty redan i första paragrafen af förordningen står det, att vid bestämmandet af presternas löner skulle dessa tagas till så, att de ordinarie presterna dädanefter såsom dittills kunde aflöna adjunkt. Alltså har man redan från början bestämt sådana inkomster för kyrkoherdarne, att de med dem skulle kunna aflöna extra ordinarie prester, när sådana blefve behöfliga. Det har emellertid visat sig, att Kongl. Maj:t icke heller brytt sig om denna punkt i förordningen. I den stad, som jag tillhör, inträffade det, att kyrkoherden till följd af församlingens tillväxt ville ha adjunkt. Nå ja, det månne ju vara hans sak. Men så begärde han, att församlingen skulle aflöna adjunkten. Det gick kyrkostämman också in på. Besvär anfördes hos Konungens befallningshafvande och sedan hos Kongl. Maj:t. I besvären påpekades, att den lön, som kyrkoherden uppbur, vore afsedd dels för honom sjelf, dels också, i händelse af behof, för hans adjunkt. Det vore derför origtigt, att när den dag komme, att han behöfde adjunkt, han då kallade tillsammans en kyrkostämma, der några personer med hundra röster hvar samlades, som på hans begäran, utan afseende på hvad den stora mängden af församlingens medlemmar tänkte, ansloge lön åt adjunkten. Men Kongl. Maj:t brydde sig icke derom, utan faststälde det fattade beslutet. Jag kan icke finna, att det är Kongl. Maj:ts sak att så handskas med en förordning, som är antagen af Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt. Jag för min del tror, att det endast tjenar till att åstadkomma tvedrägt mellan pastorer och församlingar, om man åter skall börja på att vid kyrkostämmor repetera dessa frågor om löneförhöjningar åt pastorerna.

Att förordningen icke skulle vara afsedd att verkligen gälla för 50 år, det är ju orimligt att påstå. Visst är den afsedd att gälla för 50 år. Och på det att den skulle kunna ega bestånd så länge, stadgades uttryckligen, att lönen till största delen skulle utgå i spanmål. Ty penningvärdet kunde variera allt för mycket; spanmålen deremot ansåg man som en — om jag så får säga — rikslikare, hvilken kunde under ett skiftande penningvärde hålla presternas löner uppe vid den höjd, som med förordningen var afsedd, nemligen att de skulle hafva en anständig bergning.

Jag för min del kan icke annat än instämma med herr vice talmannen deruti, att denna anmärkning är den viktigaste af de tre, som konstitutionsutskottet gjort. Det kan icke heller tjena till ursäkt för Kongl. Maj:t, att, såsom herr statsrådet framhöll, församlingens beslut i det af utskottet här anmärkta fallet blifvit *enhälligt* fattadt. Äfven i fjor åberopade man sig från statsrådsbänken i ett annat fall, som var af samma natur som detta, att den då i fråga varande församlingen fattat sitt beslut *enhälligt*, och att inga besvär blifvit anförda. Det af mig nyss omnämnda beslutet i Gefle var emellertid icke *enhälligt*; besvär hafva deröfver anförts; men, som jag sagt, Kongl. Maj:t brydde sig icke om dem heller.

Jag skall alltså instämma i herr Ljungmans yrkande, och jag skall bedja att punkten måtte läggas till handlingarna med *riktigt eftertryckligt* gillande.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbor-
dad gransk-
ning af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

Med herr Waldenström förenade sig herr *Anderson* i Hasselhol, *Bruse*, *Olson* i Stensdalen, *Göransson*, *Ersson* i Vestlandaholm *Eriks-son* i Elgered, *Thermænius*, *Sjöholm* och *Svensson* i Karlskrona.

Herr Bengtsson yttrade: Då konstitutionsutskottet vid föregående riksdag anmälde två utaf Kongl. Maj:t på tillstyrkan af statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet fattade, med det förevarande dylikartade beslut och Andra Kammaren godkände denna utskottets anmälan, hyste man ju en viss förhoppning om, att i framtiden icke vidare skulle komma att fattas sådana beslut. Denna åsigt har emellertid, tyvärr, redan kommit på skam. Man ser nemligen, att under år 1891 har samma experiment å nyo företagits. Man har derigenom rubbat de grunder, som bestämts i en lönereglering, hvilken blifvit uppgjord i öfverensstämmelse med en af Kongl. Maj:t och Riksdag antagen författning. För min del kan jag icke förstå, att sådana beslut skola vara till gagn för vare sig presterskapet eller församlingarna. Dylika beslut skola enligt min tanke leda till allt för stora oegentligheter. Herr statsrådet yttrade, att det kunde gifvas vissa tillfällen, då det vore af nöden, att man kunde företaga en sådan ändring. Ja, jag vill visserligen icke bestämdt motsätta mig detta hans yttrande. Mahända kan det verkligen finnas sådana tillfällen, då rättelse behöfves; men jag vågar på det bestämdaste protestera emot, att Kongl. Maj:t *ensam* har rätt att göra dessa ändringar och rubbningar i löneregleringar. Enligt mitt förmenande bör äfven Riksdagen få taga del uti sådana beslut. Då denna fråga förevar här i fjor, uttalade äfven dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet den åsigt, att sådana ändringar verkligen kunde vara af behofvet påkallade. Och han anförde ett par exempel. Han sade nemligen: »Det kan ju hända, att åtskilliga församlingar genom löneregleringen blifvit oskäligt betungade. De tänka med missmod på de 50 år denna lönestat måste gälla. Då inträffar, att kyrkoherdebefattningen blir ledig, och de ingå då till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t måtte nedsätta de bestämda utskylderna till presterskapet, som under många år varit dem synnerligen betungande»; men Kongl. Maj:t kunde icke då medgifva någon ändring. Ja, det är jag fullkomligt förvissad om, att det fins många församlingar, som känna det svårt och tryckande, att löneregleringen skall gälla för hela den tid, för hvilken den är bestämd. — Vidare anförde statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vid samma tillfälle också ett annat skäl. Han sade: »Det skulle också kunna hända något annat, nemligen att markegången stege så ofantligt, att kyrkoherden skändes att uppbära så oskäligt hög löne samt därför vände sig till församlingen och sade: Jag är färdig att afstå från en del af denna lön». Jag tog mig då friheten erinra, att enligt min öfvertygelse den tid aldrig skulle inträffa, då presten i en församling vände sig med sådan anhållan till Kongl. Maj:t. Och jag har förgäfvets sett efter i statsrådsprotokollen, då vi genomläste dem, huruvida någon sådan ansökan inkommit till Kongl. Maj:t vare sig från presterskap eller församling. Det fans ingen sådan ansökan nämnd i protokollen. Men väl visade det sig hafva förekommit, att man gått in och begärt förhöjning.

Nu säger man — herr statsrådet har sagt det — att reglering af prestlön kan ordnas på det sätt, som kyrkostämmoförordningen bestämmer. Men, mine herrar, jag undrar, huru det skulle gå, om man verklig kunde på en kyrkostämma upprifva ett beslut, som Konung och Riksdag sammanstående fattat i fråga om lönereglering för presterskapet.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet fördu protokoll.
(Forts.)

Herr statsrådet sade, att inom en församling skett en ändring i den fastställda löneregleringen sålunda, att då löneregleringen i den församlingen tillkom, hade man icke ålagt kapital och näringar någon afgift till presterskapet; men sedermera har det blifvit bestämdt, att äfven från kapital och näringar bidrag skulle lemnas till presterskapets aflöning. Jag för min del skulle vara herr statsrådet tacksam, om han äfven ville upplysa, huruvida de, som förut haft sig ålagdt att ensamma betala afgift till presterskapet, genom ändringens vidtagande fingo någon afqvittning på de utskylder, som de förut varit förbundne att erlägga till presterskapet. En sådan upplysning skulle vara mycket värdefull både för mig och för den församling jag tillhör. Jag skall bedja att få nämna, huru löneregleringen ter sig inom den församlingen. Genom af Kongl. Maj:t fastställd löneregleringskonvention bestämdes, att presten inom församlingen skall uppbära tertialtionde med två kannor spanmål för hvarje hundra krouor af det församlingens jordbruksfastigheter för år 1862 åsatta bevillingstaxeringsvärde. Dessutom skall han uppbära af hvarje mantalsskrifven, skattskyldig man 80 öre och af hvarje mantalsskrifven, skattskyldig qvinna 40 öre. Detta för att belysa, huru man drifvit upp prestlönerna, åtminstone i Skåne. Jag får för den egendom jag innehar betala hvarje år nära en kubikfot spanmål för hvarje tunnland, hvilken spanmål löses efter 10-årigt medelmarkegångspris. Det är ju nära nog ett litet arrende, sådant som kronorarendatorerna betalade för omkring 30 år tillbaka. Då denna lönereglering fastställdes, fans ingenting annat att beskatta i socknen än fast egendom. Sedermera har derstädes en industri uppstått, som har ett taxeringsvärde, hvilket öfvergår fastighetstaxeringsvärdet inom socknen tre gånger. Denna industri erlägger icke ett enda öre till presterskapet. Kan detta vara rättvist?

Det är just på grund af löneregleringsförhållandena inom den församling, jag tillhör, som det skulle vara intressant för mig att få veta, huruvida de, som förut ensamma fingo erlägga afgift till presterskapet inom den af herr statsrådet omnämnda församling, der löneregleringen blifvit ändrad, genom den sedan vidtagna ändringen erhöilo någon jemkning i de dem pålagda afgifterna. Om så varit förhållandet i den församlingen, skulle ju äfven vi inom vår församling kunna lyckas vinna en dylik ändring.

Det förefaller mig ganska besynnerligt, att man kan påstå, att det är ett skäl för ändring i lönereglering, att markegångsprisen undergått förändring. Liksom vid ett föregående tillfälle vill jag påpeka, att under de år, då markegångsprisen stälde sig betydligt högre än vid tiden för löneregleringarnas genomförande, presterskapet icke uttalat någon önskan att få nedsättning i lönerna. Jag för min del kan icke gilla ett sådant tillvägagående, som Kongl. Maj:t i detta fall låtit komma sig till last. Om Kongl. Maj:t kan gifva sitt samtycke till

Ang. fullbordad granskning af de i staterådet förda protokolll. extra utdebitering, då spanmålsprisen hafva sjunkit, måste också i konsekvens dermed församling hafva rätt att varda befriad från skyldighet att, utgifva högre lön, än som vid lönereglerings uppgörande beräknats, i det fall att markegångsprisen stiga, så att de i de större pastoraten kanske föranleda en lön på tusentals kronor mera än hvad löneregleringen afsett.

(Forts.)

Herr talman! Jag skall bedja att få yrka bifall till det af konstitutionsutskottets vice ordförande framställda yrkande.

Öfverläggningen var härmed slutad. Med gillande af utskottets anmälan jemväl i denna del, lades punkten till handlingarna.

§ 4.

Ang. dispositionen af Kongl. Maj:ts Ottenby kungsladugård med underlydande.

Föredrogs vidare statsutskottets utlåtande, n:o 60, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande.

Under åberopande af bilagdt utdrag af protokollet öfver civilärenden för den 10 mars innevarande år hade Kongl. Maj:t i en samma dag aflåten till statsutskottet remitterad proposition (n:o 50) föreslagit Riksdagen medgifva att, derest Ottenby stuteri med hingstdepot nedlades, Ottenby kungsladugård jemte den öfriga fasta egendom, som nu för stuteriet disponeras, måtte få utarrenderas och arrendet användas till de ändamål, för hvilka det å riksstaten uppförda anslaget till hästafvelns förbättrande vore afsedt; och hemställde utskottet, att Kongl. Maj:ts förevarande proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Häremot hade reservation afgifvits af herrar *K. Bohnstedt, A. P. Sjögren* och vice talmannen *A. P. Danielson*, som yrkat, att utskottets hemställan måtte erhålla följande lydelse: »att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt af Riksdagen bifallas, att Ottenby kungsladugård med tillydande må utarrenderas, med undantag af de beten och byggnader, som blifva nödvändiga för en blifvande depot för unghästar, och att arrendet användes för de ändamål, för hvilka det å riksstaten uppförda anslaget till hästafvelns förbättrande är afsedt.»

I fråga härom anförde:

Herr vice talmannen Danielson: Jag skall bedja att få säga några ord.

Jag vill då till en början upplysa, att jag alls icke har några enskilda intressen, som beröras af denna frågas utgång. Men jag har den uppfattning, att man icke bör i sin helhet utarrendera och sålunda alldeles öfvergifva denna egendom, som nu användes uteslutande för hästafvelns befrämjande. Ett sådant öfvergifvande anser jag verkligen icke vara välbetäckt. Då, såsom herrarne se af det föreliggande betänkandet, denna egendom har ansetts vara i så betydlig mån kostsam för staten, är klart, att man icke kan yrka på, att det nu befintliga stuteriet i Ottenby fortfarande skall uppehållas. Men, som herrarne se af reservationen, har jag lika med ett par andra ledamöter af ut-

skottet haft den åsigt, att man ändå borde i någon mån draga nytta af egendomen för hästafvelns befrämjande. Egendomen kunde lämpligen tagas i anspråk såsom uppfödningssort för unghästar. Jag vill gifva några skäl för denna min åsigt. Det fins på egendomen goda beten och betydligt god hötilgång, som ju gifvet erfordras för uppfödande af unghästar. Nu har man sagt, att detta kan ske lika väl vid Flyinge. Men jag vill nämna, att till och med chefen för stuteriöverstyrelsen erkänt, att betena vid Flyinge äro lågt liggande och icke fullt så passande för uppfödande af unghästar som ifrågavarande trakt på Öland. Jag vill nämna, att, om Ottenby kommer att i sin helhet utarrenderas, det är min fulla öfvertygelse, att den arrendefgift, som är beräknad, icke på långt när kommer att erhållas, emedan en arrendator icke kan gifva den ersättning, som egendomen egentligen är värd. Men om staten bibehåller en förmån der, tror jag att staten skulle få betydlig vinst genom den hästuppfödning, som är afsedd att ega rum, sedan stuteriet kommit att indragas. Jag vill också nämna, att, om den egendomen skall utarrenderas, Kongl. Maj:t också i första hand bör draga försorg om, att de hjortar utdödas, som nu finnas på egendomen och om hvilka den komité, som tillsattes år 1886, uttalade, att de uppgingo till ett antal af omkring 150 stycken och reducerade egendomens afkastning synnerligen mycket. Ty eljest kommer den med all säkerhet att öfvergå till en djurhage, som icke lemnar någon vidare inkomst.

Jag vill icke länge uppehålla kammarens tid, men jag har velat göra detta uttalande, på det man icke må få den missuppfattning om Ottenby, hvartill här föreliggande siffror kunde gifva anledning. Att det blifvit så, det ligger sjelfva förvaltningen till last och icke egendomen.

Må Ottenby gerna för mig försvinna såsom stuteri, men min tro är, att det icke kommer att dröja många år, innan man får ångra detta. I hästafvelns intresse är det ledsamt att så sker, och jag kan icke gilla att man lägger denna synpunkt å sido.

Nu talas det om, att man behöfver ny chef och huru dyrt det är att vårda dessa unghästar, och att man kan från utlandet inköpa unga föl och uppföda dem samt utplantera dem sedermera på lämpliga ställen såsom landtbeskällare. Man får då se, huru hästafveln tillgodoses. Jag kan emellertid just ur hästafvelns synpunkt icke gilla, att Ottenby i detta fall öfvergifves.

Men då jag vet att denna kammare lika med Första Kammaren är af den uppfattning, att egendomen blir svårskött och att stuterikostnaderna äro för stora, vill jag icke göra något yrkande. Jag är dock, som jag nämnt, förvissad derom, att när några år förflutit, skall erfarenheten visa, att denna åtgärd icke varit välbetänt.

Herr Persson i Stallerhult: I den nu föreliggande kongl. propositionen har icke Kongl. Maj:t begärt hvarken Riksdagens yttrande eller medgifvande om nedläggande af Ottenby stuteri, utan endast att Riksdagen, derest stuteriet komme att nedläggas, ville lemna Kongl. Maj:t rätt att utarrendera Ottenby egendom.

Men oaktadt sålunda frågan om stuteriets nedläggande icke är

Ang. dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande.
(Forts.)

Ang. dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande.

(Forts.)

föremål för Riksdagens pröfning denna gång, har Kongl. Maj:t i propositionen framlagt en fullständig utredning, huru Ottenby stuteri ställt sig under en lång följd af år. Hvar och en, som genomläst denna utredning med uppmärksamhet, kan icke annat än instämma i den kongl. propositionen och yrka, att Kongl. Maj:t måtte så snart som möjligt nedlägga Ottenby stuteri, som lemnat så ogynnsamt resultat.

På den afdelning af statsutskottet, der den kongl. propositionen var föremål för behandling, hade vi den äran, att stuteriöfverstyrelsens ordförande der lemnade en fullständig utredning i frågan, mer detaljerad än den som fans i den kongl. propositionen. Allt visade tydligen, att stuteriet borde nedläggas. När man nu fick höra äfven muntliga skäl för stuteriets nedläggande, kunde man icke underlåta att i motiveringen uttala sin åsigt, att nedläggandet borde ske så fort som möjligt. Detta blef också statsutskottets nästan enhälliga mening. Endast några få af dess ledamöter, deribland vice talmannen, reserverade sig deremot.

När nu Första Kammaren redan bifallit Kongl. Maj:ts proposition, tror jag att äfven Andra Kammaren förefore klokt i att fatta samma beslut, ty derigenom kunde man komma ifrån detta ogynnsamma resultat, och det är att märka, att de medel, som genom nedläggandet erhållas, disponeras af Kongl. Maj:t till hästafvelns befrämjande.

På grund af dessa skäl yrkar jag bifall till utskottets föreliggande förslag.

Herr Gethe: Ehuru tiden är långt framskriden, anser jag mig dock böra taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för några ord i denna fråga.

Det är nyss nämnt, att det föreliggande förslaget icke bestämt föreskrifver, att stuteriet skall slopas af Kongl. Maj:t, utan endast innebär ett bemyndigande för Kongl. Maj:t att utarrendera kungsgården, derest det visar sig icke vara skäl att uppehålla stuteri-inrättningen. Men när man läser den framställning, som är gjord i Kongl. Maj:ts proposition, lär man väl knappast betvifla, att denna åtgärd mycket snart skall komma att vidtagas.

Innan jag med några ord inlåter mig på sjelfva saken, ber jag att i förbigående få beröra en liten uppgift, som förekommer i herr statsrådets och chefens för civildepartementet yttrande till statsrådsprotokollet den 10 mars 1892, der det heter, att »af de utaf staten inrättade stuterier vid Strömsholm, Flyinge och Ottenby, har stuteriet å sistnämnda ställe senast tillkommit; det förskrifver sig från början af 1830-talet».

Denna uppgift är icke alldeles fullständig och kan lätt föranleda till missförstånd. Ottenby stuteri är det allra äldsta af våra stuterier. Det anlades af Karl X. Den s. k. Ottenbymur, som sträcker sig öfver Ölands södra udde, förskrifver sig från hans tid. Det fortgick oafbrutet till 1809, då riksens ständer beslöto dess indragning. Emellertid blef det 1829 åter upptaget och i början af 1830-talet fullständigt i gång. Strömsholm anlades af Karl XI år 1694 och Flyinge, som under danska tiden varit stuteri, anordnades 1813 till statsinstitution.

Det förnämsta, om icke enda, skälet för upphörande af Ottenby stuteri har blifvit nämnt, och det tyckes vara, att stuteriet ställer sig allt för dyrt. Det har uträknats, att under de senaste 10 åren har

hvarje unghäst, som uttagits, kostat staten under första femårsperioden 10,186 kronor och under andra femårsperioden 7,690 kronor. Det förhåller sig nog så, men enda orsaken härtill har varit, att man icke kunnat uttaga mer än ett fåtal djur, 3 å 4, högst 5 om året, och detta åter har berott derpå, att man för stuteriet inköpt underhållig afvelsmateriel. Hade man haft god sådan, skulle man kunnat uttaga 3 å 4 gånger så många djur, och de skulle då blifvit betydligt billigare än nu är händelsen. Auktionerna hafva visat samma orsak för Ottenbys tillbakagång. För 30 år sedan inbragte auktionerna å unghingstar nära 40,000 kronor. Under sista tioårsperioden gifva auktionerna endast tolf till fjorton tusen kronor, oaktadt prisen ej äro lägre. Detta utmärker, att det fins fel vid hästbesättningen. Vid auktionerna funnos förr flera och bättre djur till afsalu.

På 1870-talet beviljade Riksdagen 50,000 kronor till inköp af afvelshästar. Då inköptes två engelska fullblodshingstar, tre fullblodston och fyra anglonormander. På Ottenby stationerades de engelska fullblodshingstarna. Efter några år befunnos de så dåliga, att de kasserades; den afvel, som af dem erhöles, var icke lämplig att vidare användas för afvelsändamål. De två ston, som kommo dit, utgjorde allt för liten insats; man fick allt för litet användbart antal föl efter dem. Två af de fyra anglonormander, som inköpts, stationerades äfven på Ottenby. Denna ras anses emellertid högst olämplig för hästafvelns uppbringande, och de föl, som man fick efter dem, kommo i sådan misskredit, att ingen ville hafva dem eller begagna hingstarna vid landtbeskällning. Att hästuppsättningen varit dålig vid slutet af denna period visas bäst af 1886 års stuterikomité's utlåtande, der det säges, att hela häststammen vid Ottenby är underhållig. Grunden och orsaken härtill kan icke vara och är icke någon annan än den, att man anskaffat och ditsändt olämpliga beskillare. Den ligger påtagligen icke i stället eller platsen. Hvad platsen beträffar, är Öland den bästa man kan få för hästuppfödning. Detta är redan erkänt af en auktoritet å detta område, som på sin tid var chef för stuteriöfverstyrelsen, generallöjtnant Magnus Björnstjerna. Han utgaf 1826 ett berömdt och med rätta ansedt arbete, kalladt »System för Sveriges hästkultur», deri han på flera ställen och med mycken styrka framhåller, att lämpligaste platsen för anläggandet af ett stuteri för landtbeskillare är Öland och der Ottenby kungsgård.

Af samma mening synes 1886 års nyssnämnda komité vara, då den yttrar: »Ottenby är ock af flera skäl, som ej behöfva påpekas, vida lämpligare än Flyinge för uppdragande af ädla hästar». Den uppfattningen bar icke heller allmänna meningen jäfvat, och den måste vara påtaglig för en hvar, som besökt Ottenby och lärt känna dess skyddade läge, dess lämpliga betesmarker och utmärkta klimatiska förhållanden med flera omständigheter, som göra att der med fördel kunna uppfödas dugliga, hårdiga och kraftiga hästar.

Skall Sverige således hafva ett stuteri, måste vi vara ense derom, att lämpligare plats därför än Ottenby icke finnes. Men här är verkligen frågan: skall Sverige hafva stuteri eller icke? 1868 års komité yttrar derom, att komitén med afseende å stuterierna fann dessa »tillsvidare nödvändiga för att oberoende af utlandet uppehålla en

Ang. dispositionen af Ottenby kungsgård med underlydande.
(Forts.)

Ang. dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande.

(Forts.)

ädel hästafvel, hvarigenom landtbeskällaredepoterna må kunna åtminstone till en del förses med hingstar af rid- och vagnshästslag. Ty så länge enskilda personer och föreningar i allmänhet ännu sakna tillräckliga medel att anskaffa, underhålla och sprida ett sådant afvelsmaterial, som är nödigt för kavalleriets remontering, hästafvelns i allmänhet befrämjande och hästindustriens utveckling, samt att bära den risk och de förluster, en ädel afvel genom mångfaldiga tillfälligheter är underkastad; så länge hästafveln i flera delar af landet icke kan fylla för handen varande behof af hästar för egna näringar, och så länge hos större delen af befolkningen kärlek till hästen, sinne för och kunskap i hästuppfödning saknas, anser komitén den ädla hästafveln icke utan fara för förfall kunna helt och hållet lemnas i allmänhetens händer, utan fortfarande böra genom stamstuterier skyddas». I denna mening instämmer 1886 års komité och säger: »Samma skäl tala ännu för stuteriernas bibehållande och särskildt den omständigheten, att det alltid blifver vanskligt att bygga hingstdepoternas remontering på import från utlandet — ty ännu kan icke privatindustrien inom landet tillgodose behoven — och denna omständighet gör det, om icke nödvändigt, åtminstone önskligt att fortfarande bibehålla ett pepinièrestuteri».

Jag tror icke att någon skall förneka, att den enskilda hästuppfödningen här i landet verkligen behöfver en sådan ledning, som omnämnes i stuterikomiténs utlåtande. Men hvarifrån skall sådan ledning erhållas, om icke just ifrån en stuteriinrättning, så ordnad att man der kan få en lämplig rastyp för jordbruksbehof och en lämplig rastyp för krigsbehof. Hvad derutöfver kommer, kan man lemna åt den enskilda företagsamheten och omtanken.

Herr vice talmannen har redan yttrat en öfvertygelse, som jag i allo delar, den nemligen att, om Ottenby stuteri indrages, den tid icke är aflägsen, då det för tredje gången uppsattes, såsom skedde efter 1826, då Björnstjernas bok utkom och fäste uppmärksamheten på ändamålsenligheten deraf.

Man har bland annat yttrat, att det skulle vara för dyrt att återuppbygga de nedbrunna husen. Brandskadeersättningen har utgjort 37,954 kronor. Men dessa penningar torde vara fullt tillräckliga för att betäcka nybyggnadskostnaderna, derest man icke skall bygga såsom man byggde efter 1870 års brand, då ofvanpå och öfver stallängorna lades täckta foderskullar. Eldfarligheten af en sådan anordning är bäst illustrerad genom den sista eldsvådan, som uppkom just derigenom.

Om Ottenby stuteri slopas, hvad vinnes derigenom? Man ökar tillgångarna för uppbringande af hingstantalet. Nu har staten 130 beskällare. Det är knappast att antaga, att med de medel, som blefve tillgängliga genom Ottenby stuteris upphörande, antalet kunde uppbringas med mer än 50, d. v. s. till 180. Jag hemställer då: när stostammen enligt statistiska beräkningar utgör omkring 480,000 stycken och det åtgår, efter en ganska liberal räkning, 13 å 14,000 hingstar till en sådan stogång, huru långt kommer man då med 180 stycken? Jag tror att det vore till skada för hästskötseln och hästuppfödningen inom vårt land, derest det upphörde att finnas ett stuteri, som kunde lemna ledning vid denna hästafvel.

Med anledning af hvad jag nu haft äran anföra skall jag följaktligen, derest det varit möjligt, helst sett, om man kunnat vinna bifall till en framställning derom, att ärendet å nyo måtte närmare undersökas och kostnadsförslag upprättas i och för ett billigare återupprättande af Ottenby stuteri än 1886 års komitéförslag utvisar. Då jag emellertid icke hyser någon förhoppning om framgång å ett sådant yrkande, skall jag i stället inskränka mig till att yrka bifall till den af herr Danielson m. fl. afgifna reservationen.

Ang. dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande.
(Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre von Essen: Jag vågar icke sätta kammarens tålmod på prof mer än helt kort. Men jag kan icke underlåta att med några ord vederlägga den nästföregående ärade talaren, eftersom han framställt yrkande om bifall till den reservation, som af tre statsutskottsmedlemmar afgifvits. Jag tror det vara af vigt, att något säges för att vederlägga detta yttrande, emedan, äfven om kammaren icke skulle bifalla hans yrkande, det skulle se egendomligt ut i protokollet, att kammaren antagit den kongl. propositionen utan att någon vederläggning skett af ett sådant yttrande.

Hvad beträffar frågan om bifall till Kongl. Maj:ts proposition i hufvudsak, tyckes derom icke behöfva yttras någonting. Alla statsutskottets medlemmar äro derom ense. Deremot har icke egentligen någon gensaga gjorts mer än af den siste talaren.

Det är tydligt, att den ifrågasatta uppfödninganstalten är afsedd för uppfödandet af ädla djur i och för frambringande af beskällare, att spridas ut i landsorten. För att tillse uppfödningen af sådana djur erfordras ovilkorligen en person med god insigt i saken. Det går ej an, att dessa djur uppfödas såsom vanliga unghästar i landsorten, utan de måste uppfödas rationelt, under ledning af en person, som är fullt hemmastadd i skötandet af ett så dyrbart material. För att tillfredsställa behofvet af hingstar, måste icke mindre än 10, 12 å 15 sådana föl köpas om året; det skulle således på 3 årgångar vara omkring 40 å 50 stycken djur, som skulle vårdas. En sådan anstalt behöfde chef, veterinär, underuppsyningsman och för öfrigt den betjening, som i alla händelser vore erforderlig, vare sig man valde Flyinge eller Ottenby. Omkostnader för förvaltningen behöfvas icke, om anstalten förlägges till Flyinge. Genom anstaltens förläggande till Ottenby skulle iordningställandet af de hus, som nedbrunnit, blifva nödvändigt. De kunna icke användas blott efter påläggandet af tak, utan det erfordras ganska betydande reparationer. Då man nu har allt ordnad vid Flyinge, synes det vara opraktiskt att förlägga anstalten till Ottenby, så vidt det icke finnes några särskilda skäl, som gjorde det nödvändigt och klokt att för hästafvelns befrämjande välja Ottenby.

Jag erkänner, och jag har sjelf deltagit i 1868 års komités uttalande derom, att Ottenby är en särdeles lämplig hästuppfödningssplats, derför att jorden ligger på kalkgrund. Men det finnes ock beten vid Flyinge af den utmärktaste beskaffenhet, och i allmänhet äro betena der förträffliga. En fördel har Flyinge framför Ottenby: der finnes någon skugga för hästarna, hvilket i allmänhet saknas vid Ottenby. Skugga finnes visserligen i lunden vid Ottenby, men der finnes

Ang. dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande. (Forts.)

ej det bästa betet, utan det är vid udden nedåt hafvet, der stora flacka sträckor finnas.

De ekonomiska skälen anser jag för min del vara så öfvervägande, att jag skulle anse det vara mycket oklokt att antaga reservanternas förslag. Det skulle leda till onödiga kostnader, och hela stuteri-väsendet är dock i väsentlig mån beroende af den ekonomiska sidan af saken. 1886 års komité har förklarat, att för att Ottenby stuteri skulle kunna sättas upp i ett värdigt skick, så att en ädel hästafvel der kunde grundläggas, skulle erfordras ej mindre än en uppsättningskostnad af 200,000 kronor och derjemte ett ökad årligt statsanslag af 53,000 kronor. Jag vill nu icke ingå i någon närmare beräkning, men siffrorna förefalla så afskräckande, att ingen kunuat tala för bifall till något sådant, utan hellre har man ansett sig böra underkasta sig hela stuteriets indragning. Det är dock af största vigt, att landt-beskälleriet utvidgas och ökas. Derför måste man begagna de tillgångar som finnas, då man ej kan vänta, att så stora anslag skola kunna erhållas. Nu visa beräkningarna, att genom Ottenbys stuteris indragning beskälleriet skall kunna högst väsentligt utvidgas. Jag vill erkänna med den senaste talaren, att det är illa att icke vara oberoende af utlandet, när det gäller att sätta in remonter. Men vid ett så litet stuteri blir resultatet ringa. Det har varit tre om året. Låt vara att vi sätta dit bättre stogång, blir det ändock icke många, som kunna presenteras vid hingstdepoterna. De stå alltså i beroende af utlandet, ehuru vi vilja hoppas, att de småningom skola kunna förses genom inköp inom landet. Blir det efterfrågan på sådana djur, blir nog också snart förråd derpå.

Jag skulle därför anse det vara oklokt, om ett beslut fattades i öfverensstämmelse med reservationen, då en sammanjemkning af kamrarnes beslut i ett fall som detta måhända ej kan försiggå.

Herr Persson i Mörarp: Eftersom den utredning, herr statsrådet och chefen för finansdepartementet lemnat, kan jag fatta mig kort, helst vice talmannen icke gjort något yrkande. Men såväl han som representanten för Kalmar uttalade, att deras öfvertygelse var, att, om man beslöte sig att indraga Ottenby stuteri, skulle nog den tid snart komma, då Riksdagen skulle ändra det beslutet och måhända, sade den senare talaren, besluta att för tredje gången upprätta stuteriet på Ottenby.

Jag är för min del alldeles öfvertygad, att sådant icke kommer att ske, derest nu, såsom jag må hoppas, fattas ett beslut om bifall till Kongl. Maj:ts proposition, och Kongl. Maj:t, såsom ju finnes uttaladt i statsrådsprotokollet, kommer att taga i öfvervägande, huruvida icke stuteriet helt och hållet kan upphöra vid Ottenby, allra helst som det framgår af statsrådsprotokollet, att departementschefen ansett, att det icke kunde vara med god hushållning öfverensstämmande, att hingstdepoten vid Ottenby bibehålles. Jag är alltså öfvertygad, att, om Riksdagen bifaller Kongl. Maj:ts proposition, såsom den föreligger, kommer stuteriet vid Ottenby att upphöra.

Eftersom det yrkats bifall till den vid betänkancket fogade reservationen, skall jag be att få något yttra mig derom.

Reservanterna föreslå, att »Ottenby kungsladugård med tillydande må utarrenderas, med undantag af de beten och byggnader, som blifva nödvändiga för en blifvande depot för unghästar, och att arrendet användes för de ändamål, för hvilka det å riksstaten uppförda anslaget till hästafvelns förbättrande är afsedt». Det skulle således undantagas nödiga beten och byggnader. Hvad beträffar betena för hästar på Ottenby, är jag den förste att erkänna, att dessa äro alldeles utmärkta. Men det är dock det *endr* skäl, som kan tala för Ottenbys bibehållande som stuteri. Med det läge, denna egendom har, blifva alla transporter dit, alla uppköp i och för stuteriets räkning blifva — det har redan visat sig — onaturligt dyra.

Hvad beträffar byggnaderna, så äro de, som herrarne inbemt af handlingarna i ärendet, nedbrunna. Det finnes inga der, nya skulle uppföras, sannolikt med ganska stora kostnader.

Det är framhållet från statsrådsbänken — jag behöfver icke närmare uppehålla mig vid den delen af frågan — att det skulle blifva ganska stora kostnader för den nödiga tillsynen af det dyrbara afvelsmaterial, som måste förefinnas på den platsen. Härtill kommer, att föluppfödninganstalten vid Flyinge kan utan särskilda kostnader i och för byggnaders uppförande utvidgas betydligt, ja, så mycket, att ett dubbelt antal unghästar kan med helt små förändringar beträffande inredningen af redan befintliga byggnader der uppfodas. Och betet är, såsom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nämnde, på en del af egendomen i det närmaste lika godt som på Ottenby. Jag påstår icke, att det är fullt lika godt, men i det närmaste. Det förträffligaste bete finnes på Dalby bagar, hvilka från utarrenderingen af Flyinge kungsgård nu äro undantagna i och för stuteriets räkning. Om herrarne tagit kännedom om Kongl. Maj:ts proposition, torde herrarne derutaf hafva funnit, att med det material, som nu finnes, är det ju nästan — jag vågar säga — oförsvarligt att längre påyrka bibehållandet af stuteriet vid Ottenby. De föl, som kunnat insättas i depoterna, hafva gått upp till eu kostnad så orimligt hög, att, då jag jemför den med kostnaden för föl, som äro inköpta dels från utlandet, dels inom landet och blifvit vid fyra års ålder insatta i hingsdepoterna, skilnaden är öfver höfvan stor. Och man har dock nu en ganska lång tids — redan omkring 6 års — erfarenhet att den princip, hvarpå man då slog in i fråga om fölinköpen, utfallit särdeles gynnsamt.

Herr vice talmannen betonade, att de beräknade arrendevärdena för Ottenby kungsgård voro för högt tilltagna, och att det var omöjligt att erbålla det arrendebelopp, man tänkt. Jag ber i det hänseendet få nämna, att det dock är rätt märkligt att uppskattningarna af Ottenby kungsladugård icke skilja sig så väsentligt från hvarandra. Den komité, som först var tillsatt, jag tror 1868, beräknade arrendevärdet till 23,648 kronor. Herrarne veta, att egendomarne voro på den tiden högre uppdrifna, och i förhållande till det värde egendomen hade på den tiden, beräknades arrendevärdet till nyssnämnda belopp. Stuteristyrelsen, som sökte utarrendera egendomen, men icke kunde det till följd deraf att stuteriet skulle bibehållas på platsen och en hel del anordningar måste ske der, uppskattade värdet till 19,643 kronor,

Ang. dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande.
(Forts.)

Ang. dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande. och 1886 års komité, i hvars arbete jag deltog, uppskattade värdet till 18,000 kronor. Jag känner icke så noga förhållandena på Öland eller i Kalmar län, men efter värdena för arrenden i vår trakt ansågs detta vara ett mycket lågt belopp. Det är möjligt, att icke det arrendevärdet kan fås, om det skall utarrenderas för statens räkning, men jag är öfvertygad, att det ekonomiska resultatet skall blifva bättre, äfven om arrendevärdena komma att något nedgå.

(Forts.)

Tiden är långt framskriden. Jag skall icke längre upptaga kammaren, utan inskränker mig att yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Åkesson instämde häruti.

Herr Folke Andersson: Jag kan icke annat än uttrycka min tacksamhet till regeringen, att den ändtligen kommit fram med denna proposition. Denna fråga om indragning af Ottenby stuteri har ofta varit på tal. Vi veta att komitén af år 1868 föreslog detsamma, och år 1886, då statsrevisorerna voro ute och togo stuteriet i betraktande, var det mycket fråga om att framställa ett förslag om att indraga stuteriet. Men det vann icke majoritet inom statsrevisionen. Vid revisionsberättelsen finnes emellertid bifogad en reservation, deri en af denna kammares ledamöter och jag yrkade, hvad nu föreslagits, eller att det skulle indragas. Jag tror, att det är nyttigt och nödvändigt, att något göres och göres snart. Ty hvar och en, som läser den redogörelse, som åtföljer statsrådsprotokollet, kan ej undgå att finna, att det är verkligen ett slöseri, som der försigår. Det kan icke vara med klok statshushållning förenligt att hafva en sådan inrättning, som bär sig så dåligt och lemnar så dåliga resultat. Den tiden torde måhända för öfrigt icke vara så långt aflägsen, då man kunde sätta i fråga att draga in ännu ett stuteri samt öfverlemna och fördela dessa medel, som nu användas för stuteri, åt hushållningssällskapen i riket och låta dessa ombestyra att hålla hingstdepoter, hvar och en inom sina respektive län. Jag tror, att saken derigenom skulle skötas lika bra och kanske bättre och lemna större vinst för staten och för hästafvelns befrämjande i allmänhet än nu är förhållandet.

Jag vill icke upptaga tiden längre — utan, på grund af de skäl jag nu haft äran anföra, yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr vice talmannen Danielson: Blott ett par ord! Jag vill erinra mot statsrådet och chefen för finansdepartementet, att hans påståenden icke i allo böra förverkligas på sätt han nämnde. Han anförde, att det erfordrades nya kostnader vid Ottenby, om det blefve en hästuppfödninganstalt der. Men härtill vill jag erinra, att hvar dessa unghästar än skulle uppfödas, måste de ju hafva vård och skötsel.

En annan talare nämnde, att det icke finnes några byggnader vid Ottenby. Jo, på det nedbrunna stallet stå väggmurarne kvar lika präktiga, som om ingen eldsvåda skett. Blott taket är förstördt och inredningen. Likaså är det misstag, att vid Flyinge finnas tillräckliga byggnader. Chefen för stuteriöfverstyrelsen, grefve Piper, har sjelf sagt att sådana icke finnas.

Jag har blott velat säga detta såsom rättelse med hänsyn till verkliga förhållandet. Då jag fått understöd i frågan, skall jag icke öfvergifva tanken att yrka bifall till min reservation. Jag vet visserligen, att det tjenar till ingenting. Men i alla fall vill jag yrka bifall till den af mig m. fl. afgifna reservationen.

Ang. dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande.
(Forts.)

Herr Persson i Mörarp: Det måste bestämdt vara något misstag af vice talmannen, att chefen för stuteriöfverstyrelsen skulle hafva sagt, att det icke finnes tillräckliga byggnader för en ytterligare utveckling af hästuppfödningen vid Flyinge. Jag nämnde i mitt förra anförande, att det fins tillräckliga byggnader vid Flyinge för att erhålla en betydligt utvidgad upptödningsanstalt, och jag kan nu tillägga, att den kan med lättbet så utvidgas, att den lemnar utrymme för i det minsta dubbla antalet djur, endast med några obetydliga kostnader för ytterligare inredning af några byggnader.

Jag ber också att med anledning af vice talmannens anförande få framhålla, att kostnader för tillsyn naturligtvis äro nödvändiga, hvar man än förlägger uppfödningens anstalten. Jag nämnde dock i mitt förra anförande, att en dylik anstalt redan finnes i Flyinge, ordnad med både chef och veterinär; allt är der i detta fall i ordning, och några ökade kostnader för ifrågavarande ändamål behövas der icke. En ökad kostnad i dessa hänseenden skulle deremot uppstå derigenom, att anstalten förlades i Ottenby. Detta är de öfvervägande skälen mot bifall till vice talmannens reservation.

Herr vice talmannen Danielson: Jag nödgas svara herr Anders Persson. Här har jag ordagrant antecknat hvad grefve Piper sagt, och det öfverensstämmer med hvad jag antydde. I det afseendet gifver jag icke med mig. Det är fullt riktigt.

Hvad sedan beträffar frågan om chefen, har jag icke talat om någon chef. Jag trodde icke att man behöfde så synnerligen höga namn på en föreståndare, som har att uppföda unghästar. Man kunde aflöna temligen enkla och billiga tjänstemän.

Hvad beträffar det, att vid Flyinge finnes veterinär, så vill jag säga, att vid Ottenby fins ock veterinär. Det tjenar icke till något att tala härom, men jag har dock velat gemmäla detta.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

I ordningen förekom härnäst Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 17, angående skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i syfte af förbättrad anordning af administrationen utaf rikets sötvattens- och östersjöfiskan.

Ang. förbättrad anordning af administrationen utaf rikets sötvattens- och östersjöfiskan.

Med tillstyrkande af en inom Andra Kammaren af herr A. V. Ljungman väckt motion, n:o 193, hemställde utskottet i detta utlåtande,

Ang. förbättrad anordning af administrationen utaf rikets sötvattens- och östersjöfischen. att kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och derefter till Riksdagens granskning och godkännande öfverlemna förslag till förbättrad anordning af administrationen utaf rikets sötvattens- och östersjöfischen.

(Forts.)

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Lasse Jönsson: Jag kan icke vara med om det skrifvelse-förslag, som utskottet tillstyrkt, eller inse nödvändigheten deraf. Riksdagen har så ofta aflåtit skrifvelser om denna sak. Helt nyligen, 1890, skref Riksdagen till Kongl. Maj:t i fiskerifrågan, hvarvid uttryckligen uttalades, att Riksdagen icke ville att Kongl. Maj:t derom skulle tillsätta någon komité, och Kongl. Maj:t kom vid förra riksdagen med ett förslag om understöd åt fiskerinäringen, som Riksdagen då med knapp nöd antog. Den ville knappast erkänna den skrifvelse, som aflåtits förut. 1881—82 var en komité tillsatt, som utarbetade ett förslag, som Kongl. Maj:t aldrig riktigt svarat på. Nu skulle vi komma och skrifva och begära ny utredning och nytt förslag till administration och ny komité. Detta återkommer alltför ofta. Landtbruksstyrelsen tillsattes år 1889, och der var en funktionär, som fick i uppdrag att utreda och framlägga förslag om fisket. Han har icke ännu kommit att uträtta något dervidlag. Så skulle vi, upprepar jag, nu komma med en ny skrifvelse och föreslå en ny administration.

Samme motionär har väckt en annan motion i nästan alldeles samma syfte. Han föreslog äfven då en administration, som skulle omfatta så väl vestra som södra kusterna, d. v. s. äfven en del af Östersjön. Statsutskottet afstyrkte detta hans förslag i den ena delen, men föreslog en skrifvelse, som lydte ungefär lika med den, som här föreligger. Utskottet hemställde, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huru en verksam administration af hafsfisket så väl vid rikets vestkust som ock, om så af förhållandena funnes påkalladt, vid dess sydkust lämpligen må kunna bringas till stånd. Denna skrifvelse afslog Första Kammaren under denna riksdag. Det är ju då själfklart, att, om Andra Kammaren nu kommer med likadant beslut, afslås äfven det i Första Kammaren.

Jag vill icke tala om 63 § riksdagsordningen eller framhålla, hurusom detta förslag är i verkligheten detsamma som ett förut under riksdagen afgjort ärende, hvilket således icke får återkomma samma år. Detta vill jag dock icke hålla på, ehuru jag kunde anse mig fullt befogad dertill. Här står till och med i motionen taladt om både Hallands, Malmöhus, Kristianstads och Blekinge län. Således är äfven der fråga om södra kusten eller en stor del af Östersjön. Följaktligen anser jag att Första Kammaren mycket väl skulle kunna svara: »detta är en fråga, som redan förut afgjorts». Då anser jag det icke vara klokt handladt af Andra Kammaren, utan rent af obetänksamt att fatta ett sådant beslut beträffande en dylik framställning, som en gång faktiskt är af Riksdagen afslagen. Jag vill icke gå in i granskning af förslaget, enär detta skulle taga för lång tid i anspråk. Riksdagen har emellertid i fråga om tillsättning af fiskeritjenstemän så nyligen som år 1878

afslagit Kongl. Maj:ts i detta syfte framlagda proposition. När Kongl. Maj:t föreslog denna administration med tillsyningsmän och öfriga apparater, sade Riksdagen, att den icke ville veta af något sådant. Det blir säkert samma svar, om Riksdagen fattar detta beslut om skrivelse till regeringen, och regeringen sedan för Riksdagen framlägger förslag i ämnet: »Nej», kommer då Riksdagen att säga, »det skola vi akta oss för»; och på det sättet blir det ingenting af.

Huru jag än betraktar frågan, kan jag således icke annat än yrka rent afslag å detta skrivelseförslag.

Herr *Lilienberg* instämde häruti.

Herr *Ljungman* yttrade: Som bekant är fiskets administration delad i tvenne delar, af hvilka den ena lyder under landtbruksstyrelsen och den andra under kommerskollegium. Det var hafsfisket vid vestkusten, som den motion afsåg, som behandlades af statsutskottet. Deremot afser den nu föreliggande motionen sötvattensfisket och östersjöfisket, d. v. s. den del af fisket, som lyder under landtbruksstyrelsen. Således är detta tvenne fullt skilda saker. För öfrigt afser motionen i sjelfva verket ingenting annat, än att den skrivelse, som af Riksdagen år 1878 afläts, måtte bringas till realitet i hvad den afser sötvattens- och östersjöfisket. Jag anser det vara mycket klokt af Riksdagen att bifalla skrivelseförslaget, så att man någonsin må komma till något resultat i denna fråga; och det är icke något annat motionen åsyftar. För resten är den framkallad af den kändedom om ett fiskerimåls behandling, som vans i konstitutionsutskottet och der det tydliga visade sig, att den nuvarande organisationen är *otillfredsställande*. Jag ansåg det då vara lämpligare att väcka en motion, som blefve hänvisad till ett tillfälligt utskott, än att styra till med en anmärkning eller komma med en reservation. Derfor ber jag, fast jag ingalunda i alla delar gillar utskottets uppfattning, dock att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. I enlighet med de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå. Herr talmannen förklarade sig anse den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad; men som votering begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarens tredje tillfälliga utskott hemställt i utlåtandet n:r 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, är nämnda hemställan af kammaren afslagen.

Röstsedlarne uppräknades i vanlig ordning och visade 62 ja, men 93 nej; i följd hvaraf utskottets hemställan af kammaren afslagits.

§ 6.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 18, angående skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utfärdande af en särskild ordningsstadga för hafsfisket vid rikets vestkust; och skulle detta beslut, i hvad det afsåg utskottets i punkten 2 gjorda hemställan, jemlikt 63 § 3 mom. riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 7.

Till behandling förelåg vidare Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 19, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag rörande statens medverkan för ordnande af döfstumundervisningen.

Utskottet hemställde i detta utlåtande, att berörda inom Andra Kammaren af herr *E. G. Zotterman* väckta motion, n:o 183, för närvarande icke måtte föranleda till någon kammarens åtgärd.

Efter föredragning af detta ärende begärdes ordet af

Herr *Zotterman*, hvilken inom utskottet varit af skiljaktig mening och nu yttrade: Jag vill icke, då klockan nu är nära tolf på natten, trötta kammaren med att framställa några skäl för motionen, så mycket mindre som dessa skäl finnas att läsa på sid. 6 och 7 i utskottets betänkande. Jag vill endast framhålla det förhållandet, att utskottet för sin del har förklarar, att »de af motionären sålunda andragna skälen tala onekligen för den af honom ifrågasatta anordningen». Men ehuru utskottet godkänt alla dessa 12 skäl, som jag har framlagt för min motion, så har det dock tvekat att för närvarande tillstyrka skrifvelseförslaget. De skäl, som utskottet för sitt afslagsyrkande för närvarande åberopat, äro hufvudsakligen tvenne. Det *ena* skälet är det, att ecklesiastikdepartementet af eget initiativ infordrat uppgifter rörande antalet af öfveråriga döfstumma, som ännu icke fått undervisning, och dervid under samma begrepp upptagit två nya åldersklasser, nemligen tio- och elfvaåringar, af hvilken omständighet utskottet funnit det vara ganska antagligt, att anstalterna för öfveråriga döfstumma ännu åtskilliga år måste fortfara med sin nuvarande verksamhet. Det *andra* skälet för utskottets hemställan om afslag skulle vara det, att tiden från den nya döfstumlagens antagande år 1889 till dato skulle vara aldeles för kort, för att man derunder skulle ha kunnat vinna någon tillräcklig erfarenhet. Gent emot detta ber jag få i korthet framhålla, att just de skäl, hvarå utskottet grundat sin hemställan om afslag, enligt min uppfattning just tala *för* att tidpunkten nu borde anses vara iune för en sådan skrifvelses aflåtande. Då å *ena* sidan ecklesiastikdepartementet nu ämnar göra uppberäkningar, hurulänge anstalterna för öfveråriga döfstumma kunna komma att för deras nuvarande uppgift tagas i anspråk; och då å *andra* sidan det är naturligt, att så fort intagningsklass anordnats uti två eller flera distrikt, behovet af

en gemensam klass eller skola för de sinnesslöa framträder: så följer ock med nödvändighet — det synes mig själfklart — af den omständigheten, att lagen i dess hela omfång just i höst träder i full kraft, att dessa två frågor just vid denna tidpunkt böra, i och för realiserandet af det förslag, som i motionen är framställt och hvilket utskottet gillar, samtidigt tagas under ompröfning.

Vidare har utskottet anfört, att man nu lika litet som år 1889 kan komma till klarhet om, huru många elever skulle kunna komma att föras till de ifrågavarande anstalterna, och att således omfånget af statens kostnader i detta fall möjligen skulle bli för stort. Jag vill då nämna det, att utskottet kanske icke har funnit det rätta uttrycket för hvad herr statsrådet yttrade till statsrådsprotokollet, då inför Kongl. Maj:t beslut fattades om att framlägga denna lag inför Riksdagen. Det uttrycket afsåg en skillnad mellan *talskolan* och *teckenskolan* i allmänhet, i hvilket begrepp *teckenskola*, såsom det då synes hafva gestaltat sig, innebar både begreppet skrifskola och teckenskola. Procentförhållandet mellan talskolan och skrif-teckenskolan har varit föremål för lifligt tankeutbyte mellan fackmännen; men i det fall, som i min motion beröres, då det gäller de sinnesslöa döfstumma, har ibland fackmän icke någon meningsskiljaktighet varit rådande. Trettioårig erfarenhet i Danmark lemnar alldeles öfverensstämmande resultat med 1878 års komités på faktiska uppgifter grundade beräkningar, äfvensom med här i landet, i Norge och på andra platser gjorda, på erfarenheten baserade uttalanden.

Då döfstumlagen här i denna kammare diskuterades den 8 maj 1889, var det en af ledamöterna i kammaren, som ur »Tidskrift för döfstumskolan» citerade ett uttalande för antagande af 3 § i lagen, eller den, som handlar om distriktsindelning. Jag har funnit, att detta uttalande då tillerkändes ett betydligt värde, och det såg ut, som om utgången af frågan till en viss del hade sin tyngdpunkt hvilande på detta utlåtande. Jag skall därför bedja att för kammaren få uppläsa ett yttrande å endast 12 rader ur samma tidskrift och af samma hand angående den här föreliggande motionen. Det heter nemligen der: »Vi finna herr Zottermans motion behjertansvärd af flera skäl, först emedan den metod, som måste användas för d-eleverna, är väsentligen olik den, som följes för taleleverna och lätt kan menligt inverka på dessas undervisning, om de båda förekomma under samma tak; vidare emedan d-eleverna, såsom lagen nu tänker sig deras undervisning upprätthållen af distrikten, skulle komma att föras fram i små grupper på 10 à 20 barn, inom sig sönderfallande i många små åldersklasser, hvilka komma att bereda stora svårigheter för de fåtaliga lärarekrafter, distrikten för dem kunna afse; slutligen ock emedan de tre anstalterna för öfveråriga döfstumma förfoga öfver en lärarecorps, som är förtrogen med just denna branche af döfstummas undervisning, och dessa anstalter genom den af herr Zotterman föreslagna anordningen finge en bestående och för dem passande uppgift. Vi uttala därför den förhoppningen, att Riksdagen måtte bifalla herr Zottermans motion om frågans utredning.»

Jag skall, då utskottet så vänligt uttalat sig om motionens syfte, icke tillåta mig att göra yrkande om bifall till min vid utskottets ut-

låtande fogade reservation, emedan jag anser det i närvarande stund icke behöfligt, och efter som frågan genom utskottets så vänliga afstyrkande efter min uppfattning har fallit framåt. Utskottet anser nemligen, att, i fall behovet skulle visa sig vara sådant, som jag framhållit, distrikten icke skola underlåta att till Kongl. Maj:t inkomma med hemställan om vidtagande af åtgärder i samma syfte som det af mig föreslagna, och att Kongl. Maj:t då ej heller skall underlåta att till Riksdagen göra framställning derom. Under förhoppning, att frågan på så sätt kommer att lösas, skall jag, som sagdt, nu icke göra något yrkande.

Herr Hammarlund anförde: Då föregående talare icke gjorde något yrkande, skall jag inskränka mig till att på de af utskottet anförda skälen yrka bifall till utskottets hemställan.

Dessa skäl äro i korthet följande: att man icke eger tillräcklig erfarenhet i frågan, då lagen af den 31 maj 1889 först instundande höst träder i full tillämpning; och vidare att initiativet i denna fråga måhända rättast bör utgå icke från Riksdagen, utan från döfstumdistriktens styrelser. Om dessa anse, att de sinnesslöa döfstumma icke lämpligen kunna ombändertagas af distrikten, lära dessa icke underlåta att ingå till Kongl. Maj:t med skrifvelse i ämnet. Kongl. Maj:t får då för Riksdagen framlägga förslag, och Riksdagen har då icke på förhand bundit sig, utan har fria händer i frågan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Slutligen föredrogs Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 20, angående väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare, m. m.

Om utredning rör. lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare m. m.

Med tillstyrkande af berörda, inom Andra Kammaren af herr *E. Beckman* afgifna motion, n:o 196, hemställde utskottet: »att kammaren för sin del besluter, det Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas påkallade.»

I fråga härom anförde:

Herr vice talmannen Danielson: Jag ber om ursäkt, att jag begärt ordet, oaktadt tiden är så långt framskriden, men jag kan icke underlåta att yttra några ord, då jag anser denna fråga vara af synnerlig vikt.

Mig förefaller det mycket betänkligt att bifalla utskottets förslag.

Jag är verkligen rädd för, att det komme att leda till helt andra Om utredning
 följder än de afsedda, ty om man på detta sätt kringskar våra nä- rör. lämplig-
 ringar och gör det omöjligt för dem att existera, skulle detta leda till heten af en
 det resultat, att man i stället för att gagna de nu så mycket omtalade lagstiftning i
 arbetarne verkligen mera skadade dem. Ty om man på detta sätt fråga om för-
 betungar hvarje arbetsgifvare, i det man gör honom beroende af dylika liknings- och
 skiljenämnder, då icke allmän lag får tillämpas, så är det ju gifvet, mellan arbe-
 att dessa nämnder i hvarje fall komma att i viss mån understödja ar- tare och arbets-
 betarnes anspråk, de må vara huru obefogade som helst. Som skäl gifvare m. m.
 därför skall jag bedja att få åberopa en punkt i motiveringen, der ut- (Forts.)
 skottet säger: »Om åter parterna hänskjuta sin sak till nämnden, men utan att förbinda sig att åtlyda nämndens blifvande utslag, skall redan genom nämndens opartiska utredning och fullständiga undersökning af sakförhållandena ett vidsträckt fält vara öppnadt för förlikning, och om denna ej lyckas, eger nämndens skiljedom en auktoritet och en inverkan på allmänna meningen, som böra öfva betydlig påtryckning på de motspänstige.» Det är klart, att det blir arbetsgifvarne, som komma att anses som »de motspänstige», och då har man, må herrarne tro, nått målet. Jag är öfvertygad, att hvar och en, som har kapital, under sådana förhållanden skall akta sig för att nedlägga det i en näring, då han på detta sätt kan af hvarje arbetare sättas under pröfning af en nämnd, der han alltid kommer att vara den, som drager det kortaste sträet. Det är alldeles klart, att om arbetaren anses hafva orätt den ena veckan, så kommer han få rätt en följande. Genom att på det sättet kringskära våra näringar gör man mera skada än gagn; och om vi sålunda skadat våra näringar, hvad återstår då? I sista hand hoppas jag, att jordbruksnäringen dock skall finnas kvar, men äfven der skulle det väl då finnas dylika nämnder, så att, om en jordbrukare har en arbetare, som framställer något klander, skulle dessa nämnder vara till hands för att pröfva saken och se till, om landtbrukaren skall gifva så eller så mycket, och då blir han kanske dömd af denna nämnd att gifva mer än han har råd till på grund af den afkastning, som näringen gifver.

Jag tycker, att detta måste verka störande på förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare och deri framkalla mycket betänkliga rubbningar. Jag vill icke, att en arbetare alltid i sin husbonde skall se en förtryckare. Jag tycker, att det är orätt att göra en lagstiftning, som ytterligare skall öka detta svalg mellan arbetare och arbetsgifvare, ty dessa skiljenämnder skola icke leda till förlikning, såsom det har påståtts, utan de skola göra förhållandena sämre och öppna ytterligare ett ofantligt fält för dessa agitatorer, då ju arbetarne skola utse lika många medlemmar i nämnden som arbetsgifvarne. Det är då klart, att agitatorerna i främsta hand skola insättas till ledamöter i nämnderna, och de komma nog att arbeta med all kraft för att döda näringarna och qväfva allt, som ger hopp om utveckling.

Det är med tanke härpå och då jag vill, att arbetarne icke i hvarje arbetsgifvare skola, som jag sade, se en person, som vill förtrycka arbetarne, samt då jag vidare vill, att de stadganden, som vår civillag i detta afseende innehåller, fortfarande skola gälla för så väl den ene

Om utredning som den andre, som jag icke kan vara med om bifall till utskottets rör. lämplig-förslag.

heten af en lagstiftning i fråga om för-herrarne. Jag har endast velat hafva sagt detta, på samma gång jag liknings- och ber att få yrka afslag å utskottets hemställan. skiljenämnder mellan arbe-tare och arbets-gifvare m. m.

HäruTI instämde herrar *Andersson* i Vårgårda, *Holm, Olsson* i Frösvi, *Petersson* i Hamra, *Jakobson, Andersson* i Lyckorna och *Persson* i Heljebol.

(Forts.)

Herr Hedlund yttrade: Efter mitt förmenande är det sätt att framställa saken, som herr vice talmannen nyss använde, sådant, att det visar, att han dels missuppfattat meningen med denna sak, dels äfven ser spöken på ljusa dagen.

På sista tiden hafva betydande strejker förekommit i olika delar af vårt land. Och hos oss, liksom för länge sedan i andra land, hafva den oro och de förluster, som varit förenade med dessa stridigheter, på sina ställen framkallat böjelse att uppgöra tvisten i godo genom skiljedom.

Hittills har man i vårt land använt en mycket ofullkomlig form för denna fredsmedling, nemligen kompromissen, som kommit till stånd först i sista stund, sedan begge parterna blifvit uppretade och haft svårare än någonsin att komma öfverens. Framför sådana ofullkomliga medel ega de flerstädes i utlandet brukliga *ständiga* förliknings- och skiljenämnderna företräde, hvilka genast äro färdiga att gripa in, så snart de derom anlitas, märk väl, *så snart de derom anlitas*. De skola *icke* blanda sig i hvarje arbetsinställelse med eller emot vederbörandes vilja — åtminstone behöfver icke sådant föreskrifvas — utan de äro till för att omedelbart vara till hands, när medling påkallas, såsom en institution, till hvilken man *kan* vända sig, om man så vill.

Herr vice talmannen nämnde, att vår industri härigenom skulle »inskränkas» och »förtryckas». Jag vill då påminna honom om, att sådana förliknings- och skiljenämnder finnas i Amerika, England, Belgien och Tyskland, och icke har, såvidt jag vet, industrien derstädes blifvit i följd deraf inskränkt eller förtryckt.

Han sade slutligen, att han icke ville, att arbetaren skulle i arbetsgifvaren se en förtryckare. Ja, just denna åskådning tror jag, att dessa nämnder komma att motverka. Det ingår icke minst i den ifrågasatta anordningen, att arbetaren och arbetsgifvaren icke skola se hvarandra såsom herrar och tjenare, utan såsom likar i arbetsaftalet, hvilket naturligtvis icke utesluter, att i arbetet den ene lyder den andre.

Då den senaste talaren yrkade afslag, ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herr *Olsson* i Ornakärr.

Herr *Petersson* i Runtorp: Jag tror, att det för närvarande vore klokast att afslå utskottets förslag, som enligt mitt förmenande

är något för tidigt väckt. Ju mera väsen man gör af denna sak, desto mera bidrager man också till utvidgande af de sorgliga förhållanden, som på senare tid uppstått mellan arbetare och arbetsgifvare hos oss. Jag föreställer mig, att de i tvistiga fall sjelfva böra komma öfverens om att sjelfva välja sina skiljemän, och icke böra påtvingas sådana. Jag finner det orimligt bara att sätta i fråga, att arbetsgifvare och arbetare skola få så mycket otaldt med hvarandra, att man därför behöfver inrätta särskilda domstolar. Lika orimligt som det är, att arbetsgifvaren skulle kunna ålägga arbetaren att taga den eller den aflöningen, lika orimligt är det väl också, att arbetaren skall bestämma, huru mycket arbetsgifvaren skall betala. Detta måste äfven allt framgent regleras genom det fria aftalet, och är arbetaren icke nöjd med hvad arbetsgifvaren vill betala, så må han söka sig annan sysselsättning. Jag tror, att det icke är skäl att fatta ett sådant beslut som detta. Hade det föreslagits att i allmänhet upprätta förliknings- och skiljenämnder, då kunde det vara något att tänka på, men att uteslutande hafva sådana för arbetare och arbetsgifvare, hvilka på senare tid haft åtskilligt otaldt med hvarandra, det tycker jag är origtigt. Man må se tiden an och taga närmare kännedom om den sak, som är i fråga.

Om utredning rör. lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare m. m.
(Forts.)

Jag hemställer om afslag å utskottets förslag.

Herr *Pehrsson* i Norrsund instämde häruti.

Herr *Alexanderson*: Ingen torde väl kunna misstaga sig om det människovänliga syftet af denna motion, men för min del skulle jag emellertid mycket beklaga, om kammaren lemnade sitt bifall till utskottets betänkande och såmedelst godkände motionen. De förhållanden, som råda i Amerika och England, äro både i utskottets betänkande framhållna och hafva äfven af motionären åberopats såsom stöd för motionens syftsmål. Men, mine herrar, de kolossala industriella etablissement, som *der* finnas, existera dock under helt andra förhållanden än dylika mera anspråkslösa hos oss. Der är det i allmänhet alldeles omöjligt för husbonden att lära närmare känna alla sina tjenare, och under sådana förhållanden kan det vara ganska naturligt, att man tillgriper en så förtviflad åtgärd, som det i sjelfva verket är att söka genom skiljedom lösa dem emellan uppkomna tvister. Eller kan man säga, att strejkerna hafva på något vis hämmats i dessa länder genom den här nu ifrågasatta lagstiftningen? Äro strejkerna der nu mindre häftiga än före denna lagstiftnings tillkomst? Nej, icke på något vis! Om man tager närmare reda på förhållandena, skall man snarare finna, att det nu är sämre stäldt i detta fall än någonsin förut, och att dessa rörelser tillvuxit både i antal och betydelse. trots, om icke just i följd af, denna lagstiftning.

I vårt land med dess jämförelsevis små förhållanden borde husbonden och hans arbetare ej behöfva vara för hvarandra främmande; detta är något rent af oförsvarligt, ty med någon god vilja bör en husbonde verkligen här kunna, äfven om han har några hundra arbetare, komma i en rätt ställning till sina arbetare, d. v. s. ett för-

Om utredning hållande ganska nära analogt med det emellan föräldrar och barn, rör. lämplig- eller hvad jag vill kalla ett patriarkaliskt förhållande. Handlade vi heten af en allmänt enligt *den* principen, då blefve den sociala frågan lätt att lagstiftning i lösa. Aktar jag arbetaren högt och rätt — och icke handlar såsom fråga om för- drönaren, som tackar Gud, för det han fått så mycket, att han icke liknings- och behöfver arbeta — så lagar jag också att min ställning till mina skiljenämnder arbetare icke blir såsom öfverklass mot underklass, utan såsom sam- mellan arbets- arbetare, der den ene händelsevis fått litet mer af pundet att redovisa tare och arbets- för än den andre. Om åter husbonden frivilligt afstår från anspråket gifvare m. m. derpå, att det är *han*, som har det största intresset för sina arbetare och medgifver, att en tredje person skall döma mellan honom och arbetarne, så kan omöjligen förhållandet husbonde och tjänare emellan blifva varaktigt godt, hvilket mau ju dock åsyfta med motionen. Ja, i och med en i dessa grannliga förhållanden ingripande skiljedomstol är fara för handen, att tjänarens uppfattning af sin ställning till husbonden ej längre grundas på förtroendet till husbondens rättrådighet, utan *kräfver* en medlare dem emellan, hvilken uppfattning just grundlägger det bedröfliga begreppet om en underklass, som förtryckes af öfverklassen.

(Forts.)

Här har talats om förhållandena i Norberg, hvilka förmenas gifva stöd åt utskottets motivering. För min del tycker jag, att vi hafva helt andra lärdomar att hemta derifrån. Jag vill nu naturligtvis icke ingå i pröfning, huruvida Norbergarne voro berättigade eller icke att börja denna strejk, jag vill endast utgå från det erkända *faktum*, att de begärde och fingo en löneförhöjning. Denna förhöjning tillkom dock icke genom öfverenskommelse mellan arbetsgifvare och arbetare, utan det var tredje man — en såsom skiljedomstol tillsatt kompromiss — som *dömde* arbetsgifvaren att höja aflöningen. Detta förhållande vill man nu hafva, såsom något välbetänkt, stadgad genom lag! Skiljedomstolen i Norberg tillerkände arbetarne löneförhöjning. Nå, blefvo de sedan belättna? Nej, de började inom mycket kort tid en ny strejk, som blef ännu häftigare än den förra, och detta var enligt mitt förmenande en naturlig konsekvens af oklokheten, då arbetsgifvaren afsade sig rätten och skyldigheten att i främsta rummet tillgodose sina arbetares bästa, så långt billighet och rättvisa det medgäfvade.

Arbetaren hyste sedermera icke det förtroende till husbonden, att denne ville göra honom rätt, ty arbetaren hade icke längre öfvertygelsen om arbetsgifvarens rättrådighet, som denne sjelf varit med om att underkänna. Skiljedomstolen hade ju genom sin dom likasom sagt till arbetaren: »det är icke husbonden, som vill dig väl, utan jag måste medla, för att du skall få din bästa rätt». På detta sätt kom det å nyo till tvist och uppstod ett slags krigstillstånd parterna emellan, hvarvid arbetsgifvarnes tankegång omsider måste blifva denna: »ja, om vi också hädanefter vilja gå till den yttersta gräns af ertgifter, så kvarstår alltid hos våra arbetare misstron emot oss, att vi icke vilja inom rimliga gränser godvilligt göra dem rätt».

På denna väg kan man i sjelfva verket *icke* komma till en lycklig lösning af frågan, men väl att få begge parterna misslynta och en brytning dem emellan konstaterad.

Icke böra vi åberopa oss på förhållandena i utlandet, der arbetarnes

vilkor i allmänhet äro sämre än hos oss. Hvarför skola vi taga efter utlandet äfven i detta fall, då vi sjelfva hafva medel att öfvervinna svårigheterna, som emellertid här ännu icke blifvit så kritiska som i vissa andra länder? Kunna vi verkligen finna dessa vilkor emellan arbetare och arbetsgifvare i främmande länder så afundsvärda, att vi vilja efterhärma dem i stället för att sträfva efter att allt mera fullkomna oss i det för oss så naturligt nationella (och på samma gång kristliga) systemet, som jag tagit mig friheten beteckna som det patriarkaliska? Om icke arbetsgifvaren låter godvilligt degradera sig, behöfver han icke heller befara, att arbetaren i honom ser en »öfverklassmenniska», utan då kan arbetaren i husbonden se sin naturlige bundsförvandt. Det är dit vi skola syfta, icke till att aflägsna oss från detta mål eller söndra klasserna från hvarandra genom att tredje man såsom skiljedomare får träda emellan och under lagliga former skilja dem åt.

Herr talman! Jag yrkar afslag å utskottets förslag.

Herr Carlsson förklarade sig instämma med herr Alexanderson.

Herr Beckman: Det vill förefalla mig, som om den siste ärade talaren icke fullt gjort sig reda för hvad saken egentligen gäller. Han talade jemt och ständigt om en tredje mellankommande part, eu utom saken stående part, som skulle komma och aflägsna arbetaren och arbetsgifvaren från hvarandra — ja, han nämnde till och med att denna part skulle skilja tjenare och husbonde åt. Jag frågar: hör detta till denna sak? Hvad är här fråga om? Jo, endast att arbetare och arbetsgifvare skola gemensamt utse ur sina egna led personer, för hvilka de hafva fullt förtroende, hvilka skola stå färdiga att, om och när så önskas, upptaga icke till dömande — åtminstone har icke jag afsett något sådant med min motion — utan till skiljande eller helst till förlikning sådana tvistigheter, som möjligen kunna uppkomma mellan arbetare och arbetsgifvare. Det är detta motionen likasom utskottets förslag åsyftar, ja, rättare sagdt icke ens så mycket, utan endast åstadkommande af en utredning, huruvida sådana nämnder lämpligen böra införas hos oss, likasom det skett i andra land. Det heter ju också uttryckligen i utskottets bemställan, att »Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare samt om framläggande för Riksdagen af de förslag, som med anledning häraf må synas påkallade».

Det är sålunda långt ifrån, att man här vill föreslå några positiva bestämmelser; det påstås endast, att frågan är så vigtig, att den bör komma under utredning. Jag är öfvertygad, att man begär en försummelse, som en gång kommer att hämna sig, om man icke söker göra klart för sig, hvilken väg man i detta fall bör gå. Jag vill också taga såsom exempel just Norbergsstrejken, som den siste talaren berörde. Det visade sig der, att, ehuru man helst önskade få tvistigheterna afgjorda genom en af båda parterna utsedd nämnd, misslyckades detta just därför, att den utsågs sedan striden flammad upp. Hade deremot på förhand en förliknings- eller skiljenämnd varit utsedd af arbetare

Om utredning rör. lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare m. m.
(Forts.)

Om utredning och arbetsgifvare, är det åtminstone troligt, att man lyckats bilägga tvistigheterna och afvärja strejken.

Ty det är, mine herrar, derpå hufvudvigten bör läggas, att förlikning må kunna komma till stånd och att innan striden utbrutit söka aflägsna missförstånd. Man skall genom ett gemensamt samarbete på sakkunskapens mark söka åstadkomma det goda samförstånd, som gör, att icke dessa olyckliga krig uppblösa. Det är detta, som visat sig på många håll i utlandet verkligen kunna lyckas. Det är i vissa länder, särskildt England, en högst betydande procent af de tvistigheter, som hotat utbryta, hvilka blifvit bilagda genom dessa nämnder, der arbetare och arbetsgifvare sammanträffat som likställda parter, som vänner, och med hvarandra diskuterat frågan, lemnat hvarandra upplysningar och undanröjt de missförstånd som uppstått. Det är nemligen mycket vanligt att strejker utbryta på grund af missförstånd, som stundom kan bero mera på tillfälliga känslor. Det kan hända, att en sak, som sedan befinnes vara till ömsesidig fördel, blifvit missförstådd; man tror, att den är till skada, och därför hotar strejk att utbryta.

Jag anser således, att den siste talarens uppfattning af saken bevisar, att han icke fullt satt sig in i densamma. Han har icke gjort klart för sig, hvad som egentligen föreslagits i utskottets betänkande.

Hvad beträffar herr vice talmannens yttrande, har redan erinrats att detsamma verkligen var så färglagdt, att man knappast kunde känna igen ifrågavarande sak. Det är verkligen en allt för allvarsam sak, för att man skulle låta påverka sig af någon dylik känslofull utläggning. Jag betvivlar icke, att han framlade hvad han verkligen ansåg med förslaget åsyftas, och att det var just dessa följder, som han af dess antagande väntade, men jag tror icke, att man bör låta en känslöstämning leda sig till att afslå en sådan begäran som denna. Ty jag upprepar det: det är en betänklig försummelse, om man icke försöker att få denna fråga sakligt utredd. Något mer begär icke utskottet, just emedan det är så många ömtåliga förhållanden, som här beröras. Men också just därför, att det gäller sådana ömtåliga förhållanden, måste en utredning ske, så att man måtte kunna bedöma, om det verkligen vore till fördel för vårt land att i god tid utreda möjligheten att genom ifrågavarande medel afvända strejker, dermed förenade lidanden och icke minst den söndring, som genom dem uppkommer mellan arbetare och arbetsgifvare.

Jag skulle kunna hafva mycket att tillägga, men vågar icke vid denna sena timme längre taga kammarens uppmärksamhet i anspråk. Jag vill endast tillägga, att det tillfälliga utskott i Första Kammaren, som haft att behandla denna fråga, i sammanhang med friherre Klinckowströms motion, har kommit till det resultat, att det vore af synnerlig vigt, om en sådan utredning kunde göras.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Beckman förenade sig herrar friherre Nordenskiöld, Lovén, Olsson från Stockholm, Fjällbäck, Fr. Berg, Aulin, Rosengren och Romberg.

Vidare anförde:

Herr Henricson: Jag skall endast be att få yttra några ord med anledning af herr vice talmannens anförande. Han nämnde, att han hyste farhågor för att dessa skiljenämnder skulle vara menliga för jordbrukarne. Omedelbart derefter yttrade han, att det fria aftalet vore det bästa. Nu förhåller det sig visserligen så, att de flesta jordbruksarbetare hafva fritt aftal, men beroende på legostadgan, och den har temligen stränga bestämmelser, som vi veta. Jag tror icke, att det patriarkaliska tillståndet skall komma att göra sig gällande, när man har en sådan stadga till grund, utan tvister komma nog att uppstå mellan husbönder och tjenare, och vid sådana tillfällen är det nu oftast vanligt, att det blir länsmannen, som tillkallas för att bilägga dessa tvister. På detta sätt komma tvisterna, i stället för att blifva bilagda, vanligen att tillspetsa sig ännu mera. Jag tror, att det skulle vara lyckligt, om man äfven i detta fall hade att tillgå förlikningsnämnder, som kunde lättare bilägga dylika tvister. Om jag icke misstar mig, finnes det i Danmark sådana nämnder, och jag tror icke, att inrättningen der visat sig menlig.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Hammarström: Jag skall icke yttra många ord, men som en föregående talare berörde Norbergsstrejken och derom lemnade några uppgifter, som voro vilseledande, känner jag mig manad att säga några ord derom, på det att icke inom detta forum några felaktiga uppgifter måtte få fällas utan dementi. Det anfördes nemligen, att kompromissen, som tillsattes med afseende på den första Norbergsstrejken, tilldömde arbetarne högre aflöning, men att sedan arbetarne bröto förbundet. Detta är sant delvis, men icke i sin helhet öfverensstämmande med verkliga förhållandet. I denna kompromiss träffades äfven den öfverenskommelse, att allt, som egt rum förut, skulle vara glömdt å ömse sidor, så att det icke skulle medföra några följder. Jag har samtalat med flere personer från Norberg och hört, huru saken i verkligheten hänger tillsammans. Det förhöll sig nemligen så, att, någon tid efter sedan denna öfverenskommelse var träffad på grund af den der skiljenämndens dom, voro arbetarne mycket belåtna, men helt kort derefter blefvo 12 arbetare afskedade. Det befans då, att det just var dessa 12, som haft ledningen om hand vid första strejken, och detta betraktade arbetarne som brott mot den gjorda öfverenskommelsen, hvarför de icke ansågo sig skyldiga att vara lugna, då de funno sig orättvist behandlade. Detta var anledningen till strejken n:o 2. Jag har velat meddela detta till förebyggande af missförstånd. Huru saken sedan utvecklats sig, det känna vi.

Hvad sjelfva den nu föreliggande saken angår, så är här ju icke fråga om något bestämdt beslut, utan endast om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, hvari uttalas önskan att få utredt, huru man kan få lagstiftadt i detta viktiga fall. Och det borde väl vara ett önskningsmål att få detta sorgliga förhållande utredt och få klarhet om, huru man på bästa sätt skall komma till rätta med det. Jag tycker icke,

Om utredning rör. lämpligheten af en lagstiftning i fråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgivare m. m.
(Forta.)

Om utredning att det kan innebära någon våda, om man besluter en sådan skrivelse.
 rör. lämplig- Jag yrkar bifall till utskottets förslag.
 heten af en
 lagstiftning i
 fråga om för-
 liknings- och
 skiljenämnder
 mellan arbets-
 tare och arbets-
 gifvare m. m.

(Forts.)

Herr Westerberg: Blott ett par ord.

Då jag kommer att tillstyrka bifall till utskottets framställning, gör jag det på grund af erfarenhet, den erfarenhet nemligen, att man i början af en sig yppande strejk mycket ofta kan förekomma dess utbrott. För att kunna göra detta sträfvande effektivt, kännes ofta behovet af det, som här af utskottet är framhållet, nemligen att veta, hvar en förlikningsnämnd eller skiljedomstol skulle kunna stå att er-hålla på kort tid. Som herrarne torde veta, förhåller det sig så, att, innan strejk utbryter, arbetsgifvaren blir delgifven ett önskningsmål från arbetarne af den och den beskaffenheten. Då kommer en deputation af några män eller eventuelt qvinnor, ty äfven de kunna strejka, och ger till kända arbetarnes önskingar. Det beror ofantligt mycket på, huru denna deputation mottages första gången. Det beror vidare på de följande besluten, för så vidt det rör en hel korporation, t. ex. byggnadsfacket, målarefacket, skeppsbyggnadsfacket, huruvida icke arbetsgifvarne sammansluta sig och sätta hårdt mot hårdt och försöka, hvem som skall hålla sig längst. Det skulle kunna skona de oskyldiga, hustrur och barn, om man genast i början kunde afbryta en sådan strejk eller förhindra dess utbrott, och för att detta skall kunna komma att ega rum, tillstyrker jag den af utskottet föreslagna skrifvelsen såsom i värsta fall ganska ofarlig. Ty när det med anledning af densamma utarbetade förslaget inkommer till Riksdagen, så står det ju, om det visar sig oantagligt, kanmaren fritt att afslå detsamma. Men det föreligger verkligen behof af en dylik institution. De goda arbetarne låta nog tala med sig. Men det finnes agitatorer, och här föreligger behof af att kunna mötas inför ett forum, der den enes ord lika väl som den andres blir hördt i lugn och ro, och veta att, efter det beslutet är fattadt, man slipper att gripa till det våld, som ligger i en strejk.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen Danielson: Jag kan icke underlåta att säga ytterligare några ord.

Här har sagts, att man ej borde hysa några betänkligheter att bifalla förslaget, då det endast vore fråga om en skrivelse. Men det är icke så »endast» det. Vi böra icke aflåta en skrivelse, förrän vi väl tänkt oss före, huru vi skola skriva. Och jag vågar hemställa till hvar och en, som läst motionen och utskottets förslag, om han är villig att godkänna dem som utgångspunkter för ett blifvande lagförslag.

Det hördes på herr Henricson, huru litet han tänkt sig in i frågan. Har herr Henricson tänkt, att det skulle kunna bli en förlikningsnämnd i hvarje socken eller kanske vid hvarje egendom, ja, i hvarje by? Men jag hemställer till honom, om nu hans tjenare utsett 3 och han sjelf 3 medlemmar i en dylik nämnd, huru ofta skulle icke hans tjenare kalla i hop denna nämnd, och jag är öfvertygad att, om tjenarne få rätt, så får nog herr Henricson ge sig till tåls, men att,

om det blir herr Henricson som får rätt, komma nog tjenarne tillbaka och klaga på nytt, så att det är gifvet, att de i alla fall till slut få rätt och herr Henricson måste böja sig.

Nej, låt oss icke plantera ut sådana skiljedomstolar öfver allt landet, ty det skall kanske medföra följder, som man nu icke anar. Motionären yttrade, att man icke bör söka väcka upp någon känslöstämning. Ja, mine herrar, den känslöstämning, som han sökte frambringa, tror jag att vi böra akta oss för.

Jag tror ej, att vi behöfva följa exemplen från utlandet, England, Tyskland och andra land. Här har äfven åberopats Amerikas exempel och sagts, att vi borde ordna våra förhållanden i detta afseende efter dess förebild. När det gäller att skydda arbetet och industrien, såsom Amerika gör, då vill man här icke vara med om att följa Amerikas exempel, men när det gäller att införa inrättningar, som för oss äro olämpliga, då hyser man ingen farhåga derför.

Jag anser, just som jag nämnde, att i den omständigheten, att denna motivering och denna motion innehålla sådana grunder, som vi tydligen icke kunna godkänna, ligger hufvudskälet, hvarför jag icke heller vill vara med om en skrifvelse. Ty jag tror icke att förhållandena äro afhjelpna på det sätt, som man tänkt sig, utan att man snarare derigenom skulle framkalla mycket större olägenheter och svårigheter, som man icke kan ana. — Jag skall derför vidhålla mitt yrkande.

Herr Hedlund: Herr vice talmannen ser redan i syne hela landet öfversvämmadt af förliknings- och fredssträfvanden — något som man väl icke kan få för mycket af. Jag tror dock verkligen, att det icke kommer att gå som han säger. Det blir i sjelfva verket blott ett fåtal orter i landet, der man kommer att känna sig hugad att upprätta sådana förliknings- och skiljenämnder. Det blir sannolikt endast sådana, som i mera afsevärd grad varit skådeplatsen för stridigheter och svårigheter emellan arbetsgifvare och arbetare. De andra komma icke att bry sig om saken, i det att sådana förlikningsnämnder hos dem icke hafva något att uträtta.

Här har blifvit sagdt, att inrättandet af sådana förlikningsnämnder skulle *åstadkomma* tvistigheter. Man borde derför bibehålla de gamla förhållandena, icke rubba dem och undvika sådana nyheter. — Men tänk, om dessa gamla, goda förhållanden upphöra af sig sjelfva. På stora områden har det, som man väl vet, redan skett. Och der synes det verkligen vara ett önskningsmål, att man vid utbrytande tvister skulle kunna komma till en öfverenskommelse genom ändamålsenliga och verksamma inrättningar. Det är ju alldeles orimligt, att man genom att vägra inrättandet af sådana förliknings- och skiljenämnder skall kunna hindra upplägandet af dylika tvistigheter. Tvärt om är det genom sådana nämnder man har hopp om att dels förebygga, dels vinna snabbare afslutning på, dels mildra förloppet af mycken strid mellan arbetsgifvare och arbetare.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Om utredning rör. lämpligheten af en lagstiftning i ifråga om förliknings- och skiljenämnder mellan arbetare och arbetsgifvare m. m.
(Forts.)

Om utredning
rör. lämplig-
heten af en
lagstiftning i
fråga om för-
liknings- och
skiljenämnder
mellan arbe-
tare och arbets-
givare m. m.

(Forts.)

Herr Hahn: Då jag varit med om att underteckna motionen torde det vara öfverflödigt, att jag här yttrar något. Jag ber emellertid att få förklara, att jag af det anförande, som herr vice talmannen nyss hade, icke ändrat åsigt, och att jag såsom arbetsgivare står kvar på samma ståndpunkt som förut.

Jag yrkar lifligt bifall till utskottets förslag.

Herr Henricson: Herr talman! Med anledning af de ord, som herr vice talmannen sist yttrade, vill jag blott hänvisa till tjenstehjonslagen i Danmark, och jag tror, att, om herr vice talmannen tager del af densamma, skall han finna, att skiljemän kunna utses på vida enklare sätt än han tänkt sig.

Herr Swartling: Herr talman, mine herrar! Att vid denna sena timme ingå i någon utförlig detaljbehandling af förslaget, kan icke komma i fråga. Jag vill blott säga, att jag anser frågan vara utaf den vikt, att den väl är värd att få den utredning, hvarom utskottet hemställt, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Zotterman, G. Ericsson* från Stockholm, *Nordin* och *Nydahl*.

Herr Sjöholm: Då jag undertecknat motionen, är det ju gifvet, att jag mycket hyllar dess syfte. Jag vill nu endast i korthet säga, att jag på det lifligaste önskar, att kammaren ville beakta denna fråga. Jag kan icke heller finna, hvilken fara det skulle innebära att bifalla utskottets förslag, så att man finge se, hvad genom den här omnämnda skrifvelsen skulle kunna vinnas.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, framställde herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag derå; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för bifall till den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som bifaller Andra Kammarens första tillfälliga utskotts hemställan i det nu föredragna utlåtandet n:o 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, är nämnda hemställan af kammaren afslagen.

Efter röstsedlarnes uppräknande befans, att 65 ledamöter röstat ja, men 89 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren afslagits.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

bevillningsutskottets betänkande n:o 9, angående tullbevillningen;

lagutskottets memorial n:o 50, i anledning af kamrarnes återremiss af utskottets utlåtande n:o 12 öfver väckta motioner om ändrad lagstiftning i fråga om skydd för hemdjur mot skada af hundskap; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 21, i anledning af herr C. J. Jakobsons motion om skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om förtydligande af gällande bestämmelse rörande rätt till uppbördsprovision vid indrifning af kommunalutskylder och prestlönemedel.

Dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *A. Henricson* under fyra dagar från och med den 2 instundande maj.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 12.47 på natten.

In fidem

Hj. Nehrman.

Tisdagen den 3 maj.

Kl. half 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne april.

§ 2.

Till kammaren hade ankommit följande skrivelse, som upplästes:

Till Riksdagens Andra Kammare.

Undertecknad, som år 1887 valdes till ledamot af Andra Kammaren för Göteborgs stad, och uti denna egenskap bevistat 1888, 1889, 1890, 1891 och större delen af 1892 års riksdagar, får härmed på grund af iråkadt affärsobestånd vördsamligen anhålla hos kammaren att blifva befriad från riksdagsmannauppdraget.

Göteborg den 20 april 1892.

Josef Henrik Andréén.

Riksdagsman för Göteborgs stad.

Det af herr Andréén sålunda uppgifna hinder för honom att vidare utöfva riksdagsmannauppdraget blef af kammaren godkändt; och beslöt kammaren tillika, uppå hemställan af herr talmannen, att, jemlikt 28 § riksdagsordningen, hos Konungen göra anmälan om den inom kammaren sålunda uppkomna ledighet.

Ett i sådant afseende uppsatt skrivelseförslag blef nu uppläst, så lydande:

»Till Konungen.

Hos Riksdagens Andra Kammare har riksdagsmannen för Göteborgs stad, handlanden, juris kandidaten Josef Henrik Andréén anhållit om befrielse från sitt riksdagsmannauppdrag; och som det anförda hindret för nämnda uppdrags utöfvande blifvit af kammaren godkändt, har kammaren, jemlikt 28 § riksdagsordningen, skolat om den sålunda

uppkomna ledigheten inom kammaren hos Eders Kongl. Maj:t härmed göra underdånig anmälan.

Stockholm den 3 maj 1892.

Med undersätlig vördnad.

På Andra Kammarens vägnar:»

Ordet begärdes af

Herr Gumælius, som yttrade: Jag hemställer, att det nu upplästa skrivelseförslaget måtte godkännas med den ändring, att slutorden deri blifva endast: *göra anmälan*.

Häri instämde herr *Hedin*.

Det ifrågavarande skrivelseförslaget blef härefter af kammaren godkänt med den af herr Gumælius föreslagna ändring.

§ 3.

Efter föredragning af Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande proposition till Riksdagen, angående förhöjning af anslaget till sjöbeväringens vapenöfningar samt beklädnad och ersättning derför, hänvisades den kongl. propositionen till statsutskottet.

§ 4.

Föredrogos och bordlades för andra gången:
statsutskottets utlåtande n:o 9, och
bevillningsutskottets betänkande n:o 9.

Under återopande af i sådant afseende vid talmansöfverläggning fattadt beslut, hemställde herr talmannen, att dessa båda ärenden, i den ordning de nu angifvits, måtte å föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras främst bland de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda; och blef denna hemställan af kammaren bifallen.

Vidare föredrogos, men blefvo å nyo bordlagda:
lagutskottets memorial n:o 50, och
Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 21.

§ 5.

Anmälades och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 40, till Konungen, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition

med förslag till lag angående straffarbetes och fängelsestraffs verkställande i enrum.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2,45 e. m.

In fidem

Hj. Nehrman.

Rättelse

i Andra Kammarens protokoll n:o 32.

Sid. 53 rad. 21 nedifrån *står*: 1,260,000 kronor, *läs*: 260,000 kronor.